

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Právnícké osoby v neziskovém sektoru

Konzultant: Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.
Zpracovatel: Mgr. Lenka Houdková

Květen 2006

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Lenka Houdková

V Odolena Vodě dne 30. dubna 2006

Obsah

Obsah	s. 1
1. Úvod	s. 3
2. Právnícké osoby obecně	s. 5
3. Neziskový sektor a právnícké osoby v něm působící	s. 12
4. Spolky	s. 20
Založení a vznik spolku, spolkové stanovy	s. 27
Odborové organizace a organizace zaměstnavatelů, smlouvy o součinnosti, organizační jednotky spolků	s. 33
Zrušení a zánik spolku	s. 38
Návrh nového zákona o spolcích	s. 40
5. Círky a náboženské společnosti	s. 43
Ochrana před působením nebezpečných náboženských směrů a sekt	s. 48
Registrace církví a náboženských společností	s. 49
Svazy církví a náboženských společností	s. 54
Evidované právnícké osoby	s. 56
Evidence evidovaných právníckých osob	s. 60
Zvláštní práva	s. 64
Rejstříky	s. 68
Spor o církevní právnícké osoby a nález Ústavního soudu	s. 69
Hospodaření církví a náboženských společností	s. 80
6. Nadace a nadační fondy	s. 83
Založení a vznik nadace nebo nadačního fondu	s. 87
Orgány nadací a nadačních fondů	s. 92
Majetek a hospodaření nadací a nadačních fondů	s. 99
Zrušení a zánik nadace nebo nadačního fondu	s. 106
7. Obecně prospěšné společnosti	s. 110
Založení a vznik obecně prospěšné společnosti	s. 112

Hospodaření obecně prospěšných společností	s. 115
Orgány obecně prospěšných společností	s. 119
Zrušení a zánik obecně prospěšné společnosti	s. 123
8. Závěr	s. 126
9. Příloha	s. 134
Seznam použité literatury	s. 135

1. Úvod

Ve své rigorózní práci se zabývám problematikou právnických osob soukromého práva vyvíjejících svou činnost v tzv. neziskovém sektoru, a to zejména právní úpravou jednotlivých forem tzv. neziskových právnických osob v českém právním řádu. Cílem mé práce je popsat a zhodnotit zákonnou úpravu nejtypičtějších představitelů nestátních (nevládních) neziskových organizací, kterými jsou v našem právním prostředí spolky (občanská sdružení), církve a náboženské společnosti, nadace a nadační fondy a obecně prospěšné společnosti.

Nejpodrobněji se budu věnovat problematice právnických osob náboženského charakteru, a to nejen církvím a náboženským společnostem jako takovým, ale i jejich svazům a právnickým osobám od církví a náboženských společností odvozeným, tj. evidovaným právnickým osobám. Jde o dosti problematickou a jistě nejen pro mne velmi zajímavou oblast českého právního řádu, s níž mám možnost setkávat se denně ve svém zaměstnání. Zároveň se domnívám, že je u nás stále poměrně málo odborníků, kteří se zabývají problematikou církví a náboženských společností z hlediska právního, na rozdíl od jiných druhů neziskových organizací, což je zvláštní vzhledem k tomu, že jde o oblast s mnoha otevřenými otázkami, nevyřešenými problémy a rozdílnými úhly pohledu. I proto se tímto tématem více zabývám.

Společným znakem právnických osob působících v neziskovém sektoru, který tematicky sjednocuje obsah mé práce, je, že jde o subjekty vytvořené za účelem dosahování cílů spíše ideálních než materiálních. Těmito cíli bývá nejčastěji činnost sociální, humanitární, charitativní, zdravotnická, výchovná, vzdělávací, náboženská, kulturní, tělovýchovná apod. Výdělečná činnost těchto subjektů je sice také obvyklá, ale představuje jen doplněk k hlavní činnosti s úlohou zajistit pro ni přísun finančních prostředků.

Ve své práci se sice zabývám problematikou spadající do oblasti soukromého práva, přesto tato část právního řádu obsahuje mnohé prvky právní regulace, která je charakteristická spíše pro právo veřejné. Je to dáno tím, že právní normy upravující organizaci a činnost různých typů sdružení osob slouží nejen k ochraně vlastních (soukromých) zájmů těchto sdružení a jejich členů, ale také k ochraně zájmů dalších osob, které nejsou účastníky sdružení (tzv. třetí osoby), a k ochraně celé společnosti (veřejných zájmů). Proto se např. ke vzniku soukromoprávních sdružení vyžaduje povolení vrchnostenským aktem či jiná forma státní legalizace, jsou mu ukládány různé povinnosti (např. povinné vedení účetnictví, zveřejňování výročních zpráv apod.) nebo jsou některé stránky jeho činnosti podrobovány veřejnému doзору.

2. Právnícké osoby obecně

Nejprve se krátce zmíním o právníckých osobách jako takových. Cílem této kapitoly samozřejmě není (a ani nemůže být) podat vyčerpávající výklad o právníckých osobách. Pojednám o takových otázkách, které mohou obecně souviset s tématem mé rigorózní práce.

Základem právní úpravy právníckých osob v českém právním řádu je ustanovení § 18 a následujících občanského zákoníku¹. V ustanovení § 18 odst. 1 stojí, že „*způsobilost mít práva a povinnosti mají i právnícké osoby*“. Znamená to, že vedle fyzických osob jako přirozeně vzniklých subjektů práv a povinností uznává náš právní řád jako další možné nositele práv a povinností také právnícké (dříve nazývané morální) osoby.

Ačkoli právnícké osoby v dnešním pojetí existují již od doby velkých kodifikací konce 18. a počátku 19. století, dodnes se u neprávnicků lze často setkat s tím, že v podstatě nechápou právníckou osobu jako další subjekt vedle fyzických osob, lidí. Vědí sice, že existují např. obchodní společnosti, nadace či spolky, ale stále za nimi vidí spíše fyzické osoby, které jejich jménem jednají či jsou jejich společníky nebo členy. Již obtížněji si například představují, že majetek vlastní právnícká osoba a nikoli člověk, který je třeba i jejím jediným společníkem. Lze se setkat i s představou, že fyzická osoba je „vlastníkem“ „své“ právnícké osoby nebo její části. Na druhé straně je často personifikován podnik („podnik propouští zaměstnance“, „podnik nakoupil nové stroje“ apod.), což naopak svědčí o určité představě samostatného jednání právnícké osoby, zde nesprávně chápané jako „podnik“.

Proč vzniká tolik nejasností a omylů? Domnívám se, že je to dáno povahou právnícké osoby jako subjektu, který sice jedná, nabývá a pozbývá práv a povinností apod., ale není „živou osobou“. Přitom právo nechápe právnícké osoby jako něco zcela fiktivního, ale naopak pouze

---

¹ Zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

upravuje, tedy dává řád a stanoví podmínky pro nabytí právní subjektivity něčeho, co ve skutečnosti existuje jako určitý společenský jev².

Zjednodušeně lze právnickou osobu definovat jako určitou formu společné činnosti několika osob (fyzických nebo právnických) uskutečňované za účelem dosažení společného cíle, která je od těchto osob oddělena a vytváří nový subjekt, zároveň dochází k oddělení jistého majetkového substrátu od majetku osob na společné činnosti se podílejících nebo ji iniciujících, přičemž organizace, vznik, zánik a pravidla činnosti takového uskupení osob jsou upraveny objektivním právem.

V českém právním řádu nenalezneme žádné ustanovení, které by pojem právnická osoba výslovně definovalo. Právním předpisem obsahujícím obecnou úpravu právnických osob, nikoli však jejich legální definici, je – jak jsem již uvedla – občanský zákoník. Vychází z toho, že právnické osoby existují, a uvádí je vedle fyzických osob jako další typ účastníků občanskoprávních vztahů. S použitím několika jeho ustanovení lze ale i bez definice shromáždit dostatek informací o tom, jakými znaky se právnická osoba vyznačuje, a nepřímo tak sestavit její charakteristiku (viz dále ke znakům právnické osoby).

Občanský zákoník v ustanovení § 18 odst. 2 obsahuje taxativní výčet nejobecnějších typů právnických osob podle jejich podstaty.

---

² Z více různých teorií zabývajících se podstatou právnických osob se nejvíce přikláním k teorii fikční a částečně i teorii tzv. svazové osobnosti. Právnická osoba jako osoba, subjekt, je skutečně fiktivní, protože reálně neexistuje, nelze si na ni „sáhnout“ (narozdíl od osoby fyzické) a mimoprávními prostředky není verifikovatelná. Na druhou stranu však právo vychází z reálného společenského jevu, tedy nefinguje právnickou osobu zcela, ale pouze personifikuje již utvořený společenský útvar, např. skupinu osob nebo souhrn majetku. Tzn. právo reaguje na reálné chování lidí (jejich sdružování, vydělování majetku k určitému účelu apod.) a finguje za určitých podmínek právní osobnost tohoto jevu.

Podle J. Hurdíka si teorie fikce dodnes zachovávají svůj zásadní vliv na právnické osoby. Zdůrazňují rozhodující roli práva (státu, zákonodárce) na samotnou existenci právnické osoby, protože právnická osoba zásadně nemůže vzniknout bez působení práva a jeho mechanismů. (Hurdík, J., Právnické osoby a jejich typologie, Praha, 2003, s. 40)

Přitom ale ne každému sdružení osob za určitým účelem dává právo vlastní právní osobnost. Již od dob římského práva se totiž rozlišují tzv. korporace a society. Pouze korporace byly právnickými osobami. Jednalo se o spolky, které měly svůj název, členy, orgány, majetek atd. a právo jim přiznávalo právní subjektivitu. V případě society šlo jen o smluvní vztah, který zakládal sdružení bez právní subjektivity a nevznikal nový subjekt (viz dnes ustanovení § 829 a násl. občanského zákoníku – smlouva o sdružení).

Vymezuje, že právníckými osobami jsou sdružení fyzických nebo právníckých osob, účelová sdružení majetku a jednotky územní samosprávy; dále odkazuje na jiné zákony, které mohou určit další typy právníckých osob. V ustanovení § 21 dodává, že je-li účastníkem občanskoprávních vztahů, je právníckou osobou i stát. Toto vymezení právníckých osob chápu i negativně, tzn. co zákonodárce na tomto místě výslovně neuvedl, to jako typ právnícké osoby nepřipouští³. V prvních dvou případech jde o známé rozlišení právníckých osob na tzv. korporace a nadace⁴. V případě územních samosprávních celků navazuje občanský zákoník na ustanovení článku 101 odst. 3 Ústavy⁵, podle kterého jsou územní samosprávné celky veřejnoprávními korporacemi. Dále mohou být právníckými osobami i jiné subjekty, ovšem s podmínkou, že tak stanoví zvláštní zákon.

Z výše uvedeného vyplývá, že ačkoli je právnícká osoba částečně fikcí, nemůže kdokoli libovolně vytvořit jakýkoli organizační útvar a označit ho svévolně za právníckou osobu. Pro zřízení právnícké osoby jako subjektu práv a povinností uznávaného právním řádem je nutné využít některou ze zákonem dovolených organizačních forem a splnit i další zákonné podmínky. Tím se zákonodárce brání chaosu v oblasti subjektů práv a povinností a zároveň chrání práva ostatních účastníků

³ Jedná se o tzv. enumerativní princip: právnícká osoba, která by nevyhovovala některému ze zákonů specifikovaných typů právníckých osob, by ani nemohla vzniknout.

⁴ K obecným znakům právníckých osob a jejich rozdělení na korporace a nadace uvádí V. Knapp: „Stručně se to dá vyjádřit tak, že sdružení osob fyzických anebo popř. i právníckých jsou de lege lata právníckou osobou tehdy, jestliže jejich majetek jako korporace je oddělen od majetku členů korporace, tzn. jestliže majetek sdružený členy korporace, nezávisle na způsobu a rozsahu jejich osobního dlužnictví za závazky korporace, není vlastnictvím těch, kdo jej v korporaci sdružili, ale vlastnictvím korporace samé jako právního subjektu od nich odlišného. ... U nadací je situace podobná, význam odděleného majetku tu však je ještě větší, než u korporací. Rozdíl mezi korporacemi a nadacemi je tedy v jejich „personálním substrátu“. Nadace nemají členy, kteří by vytvářeli jejich majetek, nýbrž jejich podstatu tvoří majetek sám. ... právnícké osoby dle našeho platného práva jsou charakterizovány dvěma navzájem souvisícími obecnými znaky, totiž vlastním majetkem a právní způsobilostí, a to především majetkoprávní způsobilostí.“ (Knapp, V., O právníckých osobách, Právník, č. 10-11/1995, s. 992 - 993)

Podle vysokoškolské učebnice občanského práva hmotného existuje vedle korporací a nadací třetí kategorie právníckých osob, a to ústavy, pro které je charakteristické propojení prvků korporací a nadací. Mají složku osobní i věcnou, přitom ale u osobní složky se nejedná o členskou základnu a u věcné složky žádná část majetku netvoří nezcizitelnou jistinu. (Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol., Občanské právo hmotné, Svazek 1, Praha, 2005, s. 209 a 215)

⁵ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

právních vztahů. Stejně je to pak se zánikem právnické osoby – pokud již jednou po právu vznikla, byla právním řádem uznána, může zaniknout opět jen právně přípustnou formou. Jak ale vyplyne z dalšího textu, ne vždy se to daří a v oblasti právní úpravy právnických osob stále existují problematické body.

Při vzniku právnické osoby soukromého práva si státy vyhrazují formou tzv. legalizace určitou ingerenci, a to z důvodu ochrany veřejného zájmu (ochrana veřejného pořádku a bezpečnosti, práv a právní jistoty jiných osob apod.) i z důvodů hospodářských. Nejinak je tomu i v našem právním řádu. Intenzita této ingerence bývá různá v různých právních rádech a u různých typů právnických osob. Nejčastěji se rozlišují následující systémy legalizace⁶:

a) Systém svobodného vytváření právnických osob (systém liberální):

V tomto systému je státní ingerence omezena na minimum, ale vznik právnických osob není svévolný. Zákonodárce stanoví podmínky, příp. i postup, na jejichž základě se utvářejí právnické osoby, a jsou-li zakladatelem splněny, bez dalšího vzniká právnická osoba s právní subjektivitou. Další úkon ze strany státu se již nevyžaduje. Tento systém se v českém právním řádu až na některé výjimky⁷ neuplatňuje.

b) Systém registrační (normativní, formální, legality): Zákonodárce zde opět stanoví podmínky a postup pro vznik právnické osoby. Jsou-li zakladatelem splněny, nevzniká ovšem právnická osoba ihned bez dalšího. Je totiž ještě nutný formální úkon určeného orgánu veřejné moci spočívající v zápisu do zákonem stanoveného

⁶ Pelikánová, I. a kol., Obchodní právo, I. díl, 2. přepracované vydání, Praha, 1998, s. 157 až 158; Hurdík, J., Právnické osoby a jejich typologie, Praha, 2003, s. 46 – 52; Vedral, J., Ještě k církevním právnickým osobám, Právní rozhledy, č. 22/2004, s. 829 – 838

⁷ Podle ust. § 19 odst. 2 občanského zákoníku vznikají právnické osoby dnem, ke kterému jsou zapsány do obchodního nebo jiného zákonem určeného rejstříku, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Většina zákonů, které upravují různé formy právnických osob soukromého práva, upravuje také vedení příslušných rejstříků s údaji o zapsaných právnických osobách a jejich vznik jako subjektů práv a povinností váže ke dni zápisu do rejstříku. Přesto lze v českém právním řádu nalézt několik výjimek, tedy zákonů, které „stanoví jinak“. Jde např. o vznik odborových organizací a organizací zaměstnavatelů nebo organizačních jednotek spolků.

registru. V případě, že jsou splněny zákonné požadavky, je na zápis do registru právní nárok. Splnění požadavků zjišťuje registrující orgán. Teprve zápisem do registru vzniká právnická osoba. Tento způsob vzniku právnických osob je v našem právním řádu nejtypičtější.

- c) System koncesní: Tento systém je historicky nejstarší. Podobá se systému registračnímu v tom, že splnění zákonem stanovených podmínek a postupů pro vznik právnické osoby kontroluje také orgán veřejné moci. Rozdíl však spočívá v tom, že na vznik právnické osoby zde není právní nárok. Znamená to, že i když zakladatel splnil všechny zákonné předpoklady, má orgán státu možnost uvážení a může (ze zákonem stanovených důvodů) rozhodnout i negativně.
- d) Bývá uváděn ještě čtvrtý možný způsob vzniku právnických osob, a to tzv. system spontánní, podle kterého určité organizační seskupení je uznáno za právnickou osobu tehdy, když se stane svou konstitucí způsobilé plnit roli osoby v právním smyslu. System spontánnosti ani nepředpokládá, že by měly být stanoveny nějaké podmínky pro přiznání postavení právnické osoby a toto postavení má být v podstatě přiznáno jakémukoli útvaru, který se fakticky chová jako právnická osoba, tj. je organizovaný, projevuje společný zájem na dosažení nějakého cíle a prezentuje kolektivní vůli.⁸

Domnívám se však, že spontánní systém nelze považovat za jeden z běžných systémů vzniku právnických osob, ale spíše za extrém, kdy se tvorba právnických osob vymkla vlivu veřejné moci. Vždyť i u fyzické osoby, jejíž vznik je skutečně „spontánní“, upravuje právo okamžik, od kterého je považována za právní subjekt⁹. Stát si totiž vždy reguluje, jaké subjekty se v jeho právní sféře mohou vytvářet. Při spontánním vzniku právnických osob

---

⁸ Tento způsob vzniku právnických osob se okrajově objevuje ve Francii a Belgii.

⁹ Viz i ustanovení § 7 občanského zákoníku.

hrozí, že se vytvoří neregulovatelná plejáda různorodých subjektů, které se považují za právnické osoby, a nikdo nad nimi nebude mít přehled ani kontrolu.

Nakonec, stejně musí vždy existovat nějaká oficiální instituce (nejspíše soud), která, jakmile nastanou pochybnosti, zhodnotí, zda určité seskupení již je „svou konstitucí způsobilé plnit roli osoby v právním smyslu“ nebo ještě není. To už se však blížíme k systému liberálnímu, oproti kterému jediným rozdílem je to, že v liberálním systému je dán legislativní předpoklad vzniku právnické osoby, zatímco u spontánního nikoli.

Kromě výše uvedeného některé právnické osoby vznikají přímo ex lege¹⁰. K jejich vzniku se nepožaduje splnění žádných podmínek, protože zákonodárce výslovně stanoví, že se jedná o právnickou osobu, a vymezí její znaky. Případný zápis do obchodního nebo jiného rejstříku má v těchto případech jen deklaratorní význam.

V souvislosti s obecným pojednáním o právnických osobách je vhodné shrnout definiční znaky tohoto pojmu:

- a) Vlastní název: Svým označením, které v případě podnikatelských subjektů představuje i obchodní firmu, se právnická osoba odlišuje od jiných právnických osob. Vhodně zvolený a výstižný název může také poukázat na předmět činnosti či alespoň obor působnosti právnické osoby.
- b) Sídlo: Rovněž sídlo právnickou osobu ve spojení s jejím názvem odlišuje od jiných subjektů a identifikuje ji¹¹.
- c) Organizační struktura a systém fungování: Právnická osoba je utvářena jako jednotný celek s vnitřní organizační strukturou, která

¹⁰ Např. České dráhy, Správa železniční dopravní cesty, Česká televize, Český rozhlas, státní fondy, Česká národní banka.

¹¹ Vedle názvu a sídla je dalším identifikačním znakem (který však nepovažuji za znak definiční) státní příslušnost, osobní status nebo-li národnost právnické osoby. Kritérii pro určení státní příslušnosti bývají nejčastěji: kritérium sídla (ve kterém státě se nachází sídlo právnické osoby), kritérium inkorporace (podle právního řádu jakého státu byla právnická osoba vytvořena), kritérium kontroly (z kterého státu je kontrolováno chování právnické osoby).

(Hurdík, J., Právnické osoby a jejich typologie, Praha, 2003, s. 89 – 90)

vychází z právních předpisů a z různě nazvaného zřizovacího dokumentu (stanovy, ústava, zřízení apod.). Vnitřní organizace právnické osoby se tak řídí pevnými pravidly. Právnická osoba má svůj statutární orgán oprávněný jednat jejím jménem a další orgány se stanovenými pravomocemi a vzájemnými vazbami. Zpravidla má také (s výjimkou právnických osob fondového typu) personální substrát.

- d) Majetková samostatnost a odpovědnost: Právnická osoba je způsobilá být vlastníkem majetku, který se liší od majetku vlastněného jejími zakladateli, členy či společníky. Není důležité, zda právnická osoba nějaký majetek skutečně vlastní, podstatná je způsobilost ho vlastnit, možnost nabývat jej, ale i pozbývat. Právnická osoba je tedy samostatným nositelem majetkových práv a povinností.
- e) Právní subjektivita a způsobilost k právním úkonům: Právnická osoba vzniká jako nová entita odlišná od svých zakladatelů, členů či společníků. Zákonodárce jí uděluje způsobilost k právům a povinnostem a zároveň i způsobilost k právním úkonům. Znamená to mimo jiné, že je nositelem práv a povinností (tj. právním subjektem) a může sama svým jménem vstupovat do závazkových právních vztahů, být jak věřitelem, tak i dlužníkem, poskytovat i přijímat různá plnění. Má také deliktní způsobilost, tedy schopnost být subjektem odpovědnosti.

Nikoli snad dalším znakem, ale rozhodně charakteristickým prvkem souvisejícím s právnickými osobami je i zpřístupnění základních údajů o nich formou uvedení ve veřejném registru. U většiny typů právnických osob představuje zápis do registru provedený příslušným orgánem významný okamžik, protože právě tímto (konstitutivním) zápisem se stávají právnickou osobou (ustanovení § 19 odst. 2 občanského zákoníku).

3. Neziskový sektor a právnické osoby v něm působící

Neziskový sektor je tvořen institucemi, jejichž činnost je primárně řízena jinými motivy, než je dosahování ekonomického zisku, a je-li ho dosaženo, je použit opět na neziskovou činnost. Role neziskového sektoru v moderních demokratických společnostech je velmi významná, protože vytváří alternativu vůči státu v oblasti poskytování služeb a veřejných statků.

Na našem území má neziskový sektor dlouhou tradici. Kořeny dobročinnosti a humanitárních aktivit sahají až k počátkům českých dějin a jsou spjaty s křesťanským milosrdenstvím a učením o lásce k bližnímu. České spolky a nadace v moderním pojetí se začaly rozvíjet velmi silně v době národního obrození a po dobu celého 19. století byl spolkový život velmi bohatý. V povědomí zůstává zejména působení různých okrašlovacích, tělocvičných, pěveckých, ochotnických a podobných spolků. To přetrvalo i v době tzv. první republiky, kdy došlo ještě k dalšímu nárůstu spolkové a nadační činnosti. Za druhé světové války a poté znovu po roce 1948 byl tento vývoj násilně přerušen a stát začal výrazně potlačovat projevy tzv. občanské společnosti. Od 90. let 20. století se však nestátní neziskový sektor v České republice začal opět intenzivně rozvíjet.

Instituce, které se zabývají neziskovou činností, bývají obvykle souhrnně označovány jako nestátní (popř. nevládní) neziskové organizace. Problémem je, že český právní řád výslovně nedefinuje ani pojem neziskový sektor ani pojem nestátní (nevládní) nezisková organizace. Mnozí odborníci, kteří se v České republice zabývají problematikou neziskového sektoru,¹² ať už z hlediska ekonomického, sociologického či právního, vycházejí z komplexní a mezinárodně uznávané definice

---

¹² V následujícím textu v této kapitole vycházím zejména z poznatků autorů, kteří se svými příspěvky podíleli na vydání sborníku „Definice neziskového sektoru. Sborník příspěvků z internetové diskuse CVNS“. Tito autoři ve svých příspěvcích zpravidla vycházejí také z poznatků dalších, zahraničních autorů.

nestátních neziskových organizací (non-profit nongovernmental organisations) od amerických autorů L. M. Salamona a H. K. Anheiera¹³, podle nichž jsou nestátní neziskové organizace:

1. institucionalizované, resp. organizované (organized), tzn. mají určitou organizační strukturu (bez ohledu na to, zda jsou státem oficiálně registrovány či nikoli) a jsou svým charakterem trvalé (nespadají sem např. ad hoc shromáždění osob za určitým účelem),

2. soukromé (private), tzn. jsou institucionálně odděleny od státní správy a nejsou jí řízeny, ale mohou být např. státem významně financovány nebo v jejich vedení mohou být i státní úředníci,

3. neziskové, nevýdělečné (non-profit), tj. zisk vzniklý z činnosti organizace není přerozdělován osobám, které organizaci založily nebo ji řídí či kontrolují, ale je použit pro další činnost a rozvoj organizace a plnění jejích cílů; neexistují žádní „společníci“, kteří by měli právo na podíl na zisku,

4. samosprávné (autonomní) a nezávislé (self-governing), tzn. jsou vybaveny vlastními postupy a strukturami, které umožňují kontrolu jejich činnosti; jsou schopny řídit samy sebe; mají vlastní účetnictví a kontrolní orgány; neřídí je ani stát ani žádná jiná instituce stojící vně organizaci,

5. dobrovolné (voluntary), tzn. využívají dobrovolnou účast na svých činnostech, a to jak formou neplacené práce občanů pro organizaci, tak i formou různých darů apod.

Z této definice vychází nepsaně i Rada vlády pro nestátní neziskové organizace¹⁴.

Ačkoli v našem právním řádu, jak jsem již uvedla, neexistuje legální definice neziskového sektoru a organizací v něm působících, přesto lze vyjít při jejich vymezení ze zákonné úpravy, a to konkrétně z ustanovení

¹³ Z této definice vychází i Evropská komise.

¹⁴ Rada vlády pro nestátní neziskové organizace je dle svého statutu stálým poradním, iniciativním a koordinačním orgánem vlády České republiky v oblasti nestátních neziskových organizací. Byla zřízena v roce 1992 jak Rada pro nadace, roku 1998 byla změněna na Radu vlády pro nestátní neziskové organizace.

§ 18 odst. 3 a 8 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, v platném znění. Neziskové organizace (obecně, nikoli jen nestátní) jsou označeny jako „poplatníci, kteří nejsou založeni nebo zřízeni za účelem podnikání“ a považují se na ně zejména zájmová sdružení právnických osob (pokud mají právní subjektivitu a nejsou zřízena za účelem výdělečné činnosti), občanská sdružení včetně odborových organizací, politické strany a politická hnutí, registrované církve a náboženské společnosti, nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, veřejné vysoké školy, školské právnické osoby, obce, organizační složky státu, kraje, příspěvkové organizace, státní fondy a další subjekty, o kterých tak stanoví zákon. Výslovně je uvedeno, že za tyto poplatníky se nepovažují obchodní společnosti a družstva, i když nebyly založeny za účelem podnikání.

Tento rozsáhlý seznam můžeme pak dále členit¹⁵ na

a) soukromé neziskové organizace (spolky a odborové organizace, nadace a nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, církve a náboženské společnosti a evidované právnické osoby, politické strany a politická hnutí, zájmová sdružení právnických osob, profesní komory, společenství vlastníků jednotek); pro tyto se nejlépe hodí název nestátní (nevládní) neziskové organizace,

b) veřejné neziskové organizace (příspěvkové organizace, obce a jejich svazky, kraje, Akademie věd ČR, Grantová agentura ČR, veřejné vysoké školy, státní fondy atd.),

c) neziskové organizace obchodněprávního charakteru (společnosti s ručením omezeným, akciové společnosti, družstva).

Vedle neziskovosti jako jednoho ze společných znaků všech nestátních neziskových organizací je jejich obvyklým znakem zpravidla také poskytování služeb. Své služby poskytují buď navenek, třetím

---

¹⁵ Rosenmayer, T., Soukromý neziskový sektor, Definice neziskového sektoru. Sborník příspěvků z internetové diskuse CVNS, Brno, 2005

osobám, anebo jsou jejich příjemci přímo členové dané neziskové organizace. Podle toho je můžeme rozdělit na:

- a) veřejně (obecně) prospěšné (public beneficial): Zabývají se především poskytováním veřejně prospěšných služeb¹⁶, nezaměřují se tedy jen na své členy, ale naopak se obracejí vně a slouží těm, kteří jejich služby potřebují,
- b) vzájemně prospěšné (mutual beneficial): Tyto organizace lze označit také jako svépomocné. Jsou to typicky členské organizace; sledují především zájmy a potřeby svých členů, kteří organizaci založili či k ní později přistoupili právě s cílem požívat poskytované služby. Pokud slouží i veřejnému prospěchu, není to jejich hlavním cílem.

Rozdělení nestátních neziskových organizací na tyto dva typy však není přesné, u jedné organizace se totiž mohou vyskytovat jak služby poskytované členům, tak i služby poskytované nečlenům.

Rozsah činností, které organizace působící v neziskovém sektoru provozují, je značný. V obecném povědomí jsou především služby humanitární a charitativní, péče o společensky slabé a znevýhodněné osoby, o ohrožené děti, o zdravotně postižené a jinak potřebné osoby, ale spadá sem i politika, poradenská činnost, činnost v oblasti sportu, kultury, umění, výchovy a vzdělávání, ekologie, náboženského vyznání apod. Podle Zprávy o neziskovém sektoru v České republice¹⁷ jsou však občané České republiky nejčastěji členy sportovních organizací a dalších zájmových sdružení, jako jsou zahrádkáři a pěstitelé, dobrovolní hasiči, rybáři (tj. spíše organizací vzájemně prospěšných). Naopak v západoevropských zemích převažuje oblast sociálních služeb,

---

¹⁶ Problémem označení veřejná či obecná prospěšnost je, že v našem právním řádu nikde není výslovně definováno, co přesně vyjadřuje, dokonce ani v zákoně o obecně prospěšných společnostech, ačkoli má „obecnou prospěšnost“ přímo ve svém názvu. Různé zákony obsahují různé podobné pojmy („veřejně prospěšná činnost“, „veřejně prospěšný účel“, „obecně prospěšný cíl“), ale jednotné, obecně platné vymezení neexistuje.

¹⁷ Vajdová, T., Zpráva o neziskovém sektoru v České republice, Rada vlády pro nestátní neziskové organizace, Praha, 2004

zdravotnictví, popřípadě i vzdělávání (tj. spíše organizace veřejně prospěšné). Lze souhlasit s vysvětlením tohoto stavu, které podává autorka Zprávy o neziskovém sektoru v České republice, tedy že rozdíl v zastoupení jednotlivých typů neziskových činností je dán odlišným modelem sociálního státu v postkomunistických státech, kde se státy většinou samy ve větším rozsahu podílejí na poskytování sociálních, zdravotnických, vzdělávacích a dalších služeb, takže občané nepocítují tak silnou potřebu zajistit tyto služby vlastními organizacemi.

Je zjevné, že zákonodárce si uvědomuje prospěšnost činností provozovaných nestátními neziskovými organizacemi a snaží se jim proto různými způsoby pomoci. Podléhají proto v některých ohledech, zejména daňových a poplatkových, zvláštnímu právnímu režimu.¹⁸ Jsou jim poskytovány různé daňové úlevy¹⁹, eventuálně jsou osvobozeny od placení poplatků²⁰; daňovými opatřeními jsou také motivovány jiné fyzické a právnické osoby k podpoře činností neziskových organizací²¹.

---

¹⁸ Podle názoru P. Pajase nejde ale vždy jen o zvýhodnění. Podle něj „daňová úprava ve skutečnosti mnohé vyjmenované právnické osoby oproti komerčním společnostem spíše znevýhodňuje, neboť činí předmětem daně jednotlivé statutární činnosti, u nichž výdaje překračují příjmy a tím činí vedení účetnictví podstatně složitějším (menší problém) a zároveň oproti stavu u podnikatelských organizací znemožňuje účinné krytí ztrát z jiných činností výnosy z činností podléhajících dani z příjmu (podstatnější problém). Místo pozitivní úpravy tak máme... ve skutečnosti zaveden stav nerovnosti před zákonem vyznívající mnohdy v neprospěch těch, komu měl přinést prospěch.“ (Pajas, P., Statut „veřejně prospěšnosti“ a nový občanský zákoník, Účetnictví neziskového sektoru, č. 5/2005, s. 24 - 28)

¹⁹ Daňové úlevy jsou poskytovány u přímých i nepřímých daní. Např. pokud jde o daň z přidané hodnoty („DPH“), jsou podle zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, osvobozena od DPH (bez nároku na odpočet daně) některá plnění, která souvisejí se službami tradičně poskytovanými neziskovými organizacemi, např. výchova a vzdělávání, zdravotnické služby a zboží či sociální pomoc (ustanovení § 51 a násl.). Od DPH je osvobozeno také poskytnutí služeb jako protihodnoty členského příspěvku pro vlastní členy u vyjmenovaných neziskových organizací; dále poskytnutí služeb nebo dodání zboží dobročinnými organizacemi, pokud tyto služby nebo zboží úzce souvisejí s ochranou dětí a mládeže (ustanovení § 61 odst. 1 písm. a) a b)). Náboženské a obdobné organizace mohou poskytovat pracovníky pro služby související s ochranou dětí a mládeže, aniž by jim to bylo zdaněno DPH, avšak vždy s přihlédnutím k duchovní péči (ustanovení § 61 odst. 1 písm. c)). Právnické osoby, které nebyly založeny za účelem podnikání, mohou poskytovat také nezdaněné služby úzce související se sportem nebo tělesnou výchovou nebo kulturní služby (ustanovení § 61 odst. 1 písm. d) a e)).

²⁰ Např. nadace a nadační fondy jsou osvobozeny od soudních poplatků ve věcech nadačního rejstříku, obecně prospěšné společnosti ve věcech rejstříku obecně prospěšných společností.

²¹ Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, umožňuje v ustanovení § 15 odst. 1 fyzickým osobám odpis darů ze základu daně, a to pokud úhrnná hodnota darů ve zdaňovacím období přesáhne 2 % ze základu daně anebo činí alespoň 1000 Kč, až do výše 10 % základu daně; právnickým osobám umožňuje v ustanovení § 20 odst. 8 odpis darů, pokud hodnota daru činí alespoň 2000 Kč, až do výše 5 % základu daně sníženého o odčitatelné položky.

Stát, kraje i obce dále pomáhají s financováním neziskového sektoru ze svých rozpočtů (různými dotacemi, grantovými programy apod.).²²

Stát finančně podpořil neziskový sektor významnou měrou také jedním neobvyklým způsobem, který neměl v postkomunistických zemích střední a východní Evropy obdoby, a to prostřednictvím Nadačního investičního fondu. Zákon č. 171/1991 Sb., o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů majetku státu na jiné osoby a o Fondu národního majetku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, umožnil použít majetek státu k podpoře nadací určených Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky na návrh vlády. Vláda pro tento účel vyčlenila 1% akcií z druhé vlny tzv. kupónové privatizace. Cílem bylo posílit rozvíjející se nadační sektor a zajistit jeho částečnou finanční nezávislost. V roce 1993 založil Fond národního majetku České republiky akciovou společnost Nadační investiční fond. Majetek pro něj vyčleněný tvořily akcie téměř 500 společností v hodnotě přes 2,8 mld. Kč. Správou portfolia byl pověřen Fond národního majetku České republiky a navržený mechanismus pro rozdělování finančních prostředků nadacím včetně následného provedení výběrových řízení po jeho schválení měla na starost Rada vlády pro nestátní neziskové organizace (zpočátku nazývaná Rada vlády pro nadace). Na základě jejího doporučení rozhodla vláda a poté Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky o rozdělení prostředků z Nadačního investičního fondu ve dvou etapách. Následně proběhla výběrová řízení, jejichž výsledky schválila Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky v letech 1999 a 2001. Celková suma poskytnutá tímto způsobem v letech 1999 až 2004 činila přes 2,3 miliard Kč a byla rozdělena více než 70 nadacím. Příspěvek z Nadačního investičního fondu nesmějí nadace, kterým byl přidělen, spotřebovat, ale musí ho v celé výši vložit do svého nadačního jmění. Stanovenou část

---

²² To má však i svou stinnou stránku, protože značná část nestátních neziskových organizací se stala závislou na prostředcích z veřejných rozpočtů a pokud by došlo z nějakého důvodu k omezení nebo ukončení přísunu těchto prostředků, mohlo by to být pro dotčené organizace likvidační.

výnosu z něj musí každoročně rozdělit formou nadačních příspěvků v oblasti, ve které působí, a to prostřednictvím veřejně vyhlášených otevřených výběrových řízení vymezenému okruhu fyzických osob a neziskových právnických osob.

Dále také stát využívá k finanční podpoře nestátních neziskových organizací části výnosů z hazardních her. Jako kompenzaci zpravidla negativního společenského působení různých loterií, kasin, sázkových a dalších hazardních her odvádějí jejich provozovatelé povinně část zisku na tzv. veřejně prospěšné účely²³.

Ve své rigorózní práci se dále budu zabývat následujícími typy neziskových právnických osob²⁴ jako nejvíce frekventovanými subjekty spadajícími pod označení nestátní neziskové organizace: spolky, jejich organizační jednotky s právní subjektivitou, odborové organizace a organizace zaměstnavatelů (zákon č. 83/1990 Sb.), církve a náboženské společnosti, jejich svazy a evidované právnické osoby (zákon č. 3/2002 Sb.), nadace a nadační fondy (zákon č. 227/1997 Sb.) a obecně prospěšné společnosti (zákon č. 248/1995 Sb.)²⁵. Řazení jednotlivých kapitol jsem zvolila tak, že nejprve pojednávám o spolcích jako společenstvích osob –

²³ Jedná se o odvody ve výši od 6 % až do 20 % z částky, která je vymezena jako rozdíl, o který příjem provozovatele tvořený všemi vsazenými částkami ze všech jím provozovaných her, které podléhají vyúčtování v účetním období, převyšuje výhry vyplacené sázejícím, správní poplatky, místní poplatky a náklady státního dozoru (ustanovení § 4 odst. 2 zákona č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů).

²⁴ Všechny právní formy neziskových organizací, kterými se budu dále zabývat, splňují v plné míře znaky definice Salamona a Anheiera. Stejně tak je naplňují i politické strany a politická hnutí (pojednání o nich však do rigorózní práce nezahrnuji vzhledem k jejich specifickému a jednostrannému zaměření). Další právní formy neziskových organizací již nevyhovují současně všem kritériím této definice.

²⁵ Rovněž Rada vlády pro nestátní neziskové organizace se nezabývá všemi typy neziskových organizací, ale jen následujícími: občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, účelová zařízení církví, nadace a nadační fondy.

(Důvod vyčlenění registrovaných církví a náboženských společností a některých jejich evidovaných právnických osob, které nejsou účelovými zařízeními, z okruhu zájmu Rady mi není zřejmý, protože jde rovněž o typické představitele soukromého neziskového sektoru. Velké církve samozřejmě působí navenek v neziskové oblasti zejména prostřednictvím svých tzv. účelových zařízení, ale některé menší církve a náboženské společnosti, které své organizační jednotky nezakládají jako samostatné právnické osoby – účelová zařízení, příp. ani nejsou tak organizačně složité, vykonávají charitativní, sociální a podobnou činnost přímo svým jménem. Proto se domnívám, že by rovněž měly být pod pojem nestátní neziskové organizace Radou zařazeny.)

korporacích, poté o církevních subjektech, které mají také charakter korporací a představují vlastně jen zvláštní druh sdružení osob, dále o nadacích a nadačních fondech, které naopak reprezentují další skupinu právnických osob – nadace, a závěrem o obecně prospěšných společnostech, které jsou jakýmsi přechodem mezi korporacemi a nadacemi, někdy označovaným jako ústavy.

4. Spolky

Spolky – v terminologii platného práva správně občanská sdružení – jsou nejpočetnějším a nejrozmanitějším typem právnických osob působících v neziskovém sektoru v České republice. Nahlédnutím do seznamu spolků zveřejněného na internetových stránkách Ministerstva vnitra zjistíme, že jde o nepřebornou škálu uskupení osob sdružujících se za účelem rozvíjení svých společných zájmů a organizování různorodých aktivit – sportovních, kulturních, vzdělávacích, uměleckých, přírodovědných, vědeckých apod. Velmi mnoho nových spolků vzniklo po roce 1989. V porovnání se západoevropskými státy ale u nás stále přetrvává určitý ostych či obava před přílišnou angažovaností ve veřejných věcech, a tak má občanský sektor před sebou stále ještě otevřené další možnosti rozvoje.

Právo sdružovací patří mezi základní lidská práva a je zakotveno v Listině základních práv a svobod.²⁶ Je v ní systematicky zařazeno mezi práva politická, což znamená, že je vnímáno jako jeden z prostředků účasti obyvatel na politickém životě státu. Kromě sdružování ve spolcích řadí Listina základních práv a svobod k základním právům i právo na sdružování v politických stranách a politických hnutích²⁷, právo na sdružování v odborových organizacích a vychází z ní i právo na sdružování v církvích a náboženských společnostech²⁸. Právo sdružovací se nevztahuje jen na utváření sdružení jako právnických osob s právní subjektivitou, ale znamená také, že všichni lidé bez ohledu na svůj věk, pohlaví, národnost, náboženství, státní příslušnost apod. jsou oprávněni

²⁶ Čl. 20 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (vyhlášena pod č. 2/1993 Sb.): „Právo svobodně se sdružovat je zaručeno. Každý má právo spolu s jinými se sdružovat ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích.“

²⁷ Právo sdružovat se v politických stranách a politických hnutích garantuje Listina základních práv a svobod pouze občanům České republiky, zatímco obecné sdružovací právo, právo odborově se sdružovat a právo na sdružování v církvích a náboženských společnostech náleží každému.

²⁸ Svoboda náboženské víry je v Listině základních práv a svobod pojata samostatně a je systematicky zařazena mezi základní lidská práva a svobody. Právo sdružovací není v daném případě zvlášť upraveno, ale je chápáno jako jedna z forem naplňování náboženské svobody.

sdužovat se s jinými. Toto jejich právo může být omezeno jen v případech stanovených zákonem, jestliže je to v demokratické společnosti nezbytné pro bezpečnost státu, ochranu veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku, předcházení trestným činům nebo pro ochranu práv a svobod dalších osob (čl. 20 odst. 3 Listiny základních práv a svobod).

Zákonná úprava sdružování je obsažena v zákoně č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Tento zákon byl společně s některými dalšími zákony upravujícími základní politická práva²⁹ přijat Federálním shromážděním velmi brzy po listopadu 1989. Nahradil předchozí zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, a namísto povolovacího režimu při vzniku sdružení zavedl princip registrační³⁰. Účinnosti nabyl dne 1. května 1990 a do současné doby byl čtyřikrát novelizován. Významnější byly dvě novely: z roku 1990³¹, která krátce po nabytí účinnosti zákona č. 83/1990 Sb. do něj doplnila ustanovení o odborových organizacích a jejich svazech, organizacích zaměstnavatelů a jejich svazech (ustanovení § 9a a § 16 odst. 2) a evidenční princip při jejich vzniku, a novela z počátku roku 1993³², která do zákona č. 83/1990 Sb. nepřinesla věcné změny, ale upravila ho v souvislosti s rozpadem československé federace na dva samostatné státy.

Za zvláštní pramen českého sdružovacího práva lze považovat také zákon č. 116/1985 Sb., o podmínkách činnosti organizací s mezinárodním prvkem v Československé socialistické republice, ve znění zákona č. 157/1989 Sb. Zmínit je třeba také zákon č. 126/1992 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži, ve znění zákona č. 261/2000 Sb., podle jehož ustanovení § 3 odst. 1 je Československý červený kříž společností ve smyslu zákona č. 83/1990 Sb.

²⁹ Např. zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím, zákon č. 85/1990 Sb., o právu petičním.

³⁰ V ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 83/1990 Sb. je výslovně řečeno, že k výkonu práva svobodně se sdružovat není třeba povolení státního orgánu.

³¹ Zákon č. 300/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.

³² Zákon č. 68/1993 Sb., kterým se mění a doplňují některé zákony na úseku všeobecné vnitřní správy.

Zákon č. 83/1990 Sb. se sice nazývá „o sdružování občanů“ a pojem „občan“ je v něm užíván, musí být ale vykládán tak, že se vztahuje na sdružování všech osob a nikoli jen občanů, protože ani Listina základních práv a svobod ani mezinárodní smlouvy o lidských právech, kterými je Česká republika vázána³³, toto základní právo neomezují na státní příslušníky a garantují ho každému.

Zákon č. 83/1990 Sb. neupravuje komplexně celou oblast sdružování osob na základě sdružovacího práva, ale pouze sdružování v jedné formě – ve sdruženích. Pojem „sdružení“ je označením jedné z forem právnických osob soukromého práva zakládaných podle právního řádu České republiky, pod kterou spadají různé typy organizovaného uskupení osob včetně odborových organizací a organizací zaměstnavatelů. Zákon č. 83/1990 Sb. v ustanovení § 2 odst. 1 rozlišuje občanská sdružení (a příkladmo je vyjmenovává: „spolky, společnosti, svazy, hnutí, kluby a jiná občanská sdružení“) a odborové organizace a shrnuje je společně pod pojem sdružení. Tento zákon se výslovně nevztahuje na sdružování v politických stranách a politických hnutích, na sdružování k výdělečné činnosti nebo k zajištění řádného výkonu určitých povolání a na sdružování v církvích a náboženských společnostech (ustanovení § 1 odst. 3 zákona č. 83/1990 Sb.). Tyto druhy sdružování se řídí jinými právními předpisy³⁴.

³³ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (čl. 22), Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (čl. 8 o právu odborově se sdružovat), evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5, 8 a 11 (čl. 11).

³⁴ Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, a zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích. V praxi ale nelze vyloučit existenci spolků, které svoji ryze náboženskou či politickou činnost zastírají činností jinou, aby nemusely podléhat přísnějším podmínkám uvedených dvou zákonů.

Pokud jde o sdružování za účelem společného výkonu náboženské víry, nejsem si jista, zda stávající právní úprava je vyhovující. Právo věřících sdružovat se ke společnému vyznávání víry je chráněno Listinou základních práv a svobod a domnívám se, že jim v tom ani není nijak bráněno. Potud je vše v pořádku. Jestliže si ale věřící přejí, aby jejich sdružení nabylo formu právnické osoby – církve nebo náboženské společnosti – je jim právním řádem dovoleno pouze nechat jej zaregistrovat Ministerstvem kultury podle zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech. Pokud se totiž obrátí na Ministerstvo vnitra se žádostí o registraci sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb., musí Ministerstvo vnitra registraci odmítnout, protože ji vylučuje ustanovení § 1 odst. 3 písm. c) tohoto zákona. Podmínky pro registraci církví a náboženských společností jsou ale stanoveny zákonem č. 3/2002 Sb. poměrně přísně; nepřekonatelnou překážkou pro malou skupinku věřících může být už jen samotné stanovení podmínky 300 zletilých členů. Přísné podmínky pro registraci církví a náboženských společností jsou

Volbu termínu „sdužení“ pro označení typu právnické osoby podle zákona č. 83/1990 Sb. nepovažuji za příliš vhodnou, protože tento pojem není specifický jen pro tuto jednu formu sdružování. Je to spíše výraz užívaný v obecné mluvě. Vychází ze slova „sdružovat se“ a můžeme si pod ním představit jakékoli sdružování. Ani v legislativě není tento pojem jednoznačně užíván pouze pro označení sdružení ve smyslu zákona č. 83/1990 Sb. Jsou známa i sdružení bez právní subjektivity³⁵ nebo zájmová sdružení právnických osob³⁶. Občanský zákoník používá slovo „sdužení“ i ve spojení „účelové sdružení majetku“, tj. v ještě širším významu než sdružování osob. Proto se domnívám, že zákonodárce mohl zvolit jiný pojem, navíc když se přímo nabízí tradiční a zažitý výraz „spolek“. Toto označení užívám i v této rigorózní práci, protože ho považuji za výstižné a nezaměnitelné právě pro tu skupinu sdružení, na kterou se vztahuje právní úprava obsažená v zákoně č. 83/1990 Sb. V českém právním jazyce je pojem „spolek“ také dosti běžně v tomto smyslu užíván³⁷ a uveden je i v Listině základních práv a svobod.

Zákon č. 83/1990 Sb. neobsahuje překvapivě definici právnických osob, které podle něho mohou vznikat, pouze stanoví, že „občané“ jsou oprávněni je zakládat a sdružovat se v nich. Vycházím zde proto z výstižného popisu, který uvádí I. Telec: „V případě spolků se jedná

---

jistě pochopitelné a oprávněné vzhledem k tomu, že tyto právnické osoby mají ihned po registraci určitá privilegia a později po splnění dalších podmínek možnost získat přístup i do veřejné sféry (např. uzavírání sňatků). Co si však má počít např. skupinka 50 věřících, kteří z některých důvodů pociťují potřebu rovněž založit právnickou osobu? Proč je jim bráněno založit ji podle zákona č. 83/1990 Sb.? Domnívám se, že z těchto důvodů je v praxi zaregistrováno podle zákona č. 83/1990 Sb. mnoho spolků, které některými (či dokonce všemi) svými znaky spadají pod charakteristiku církve či náboženské společnosti nebo nějakého náboženského řádu (a kdyby to Ministerstvo vnitra zjistilo, muselo by je rozpustit).

Řešením by možná bylo umožnit sdružování osob podle zákona č. 83/1990 Sb. i k účelům vyznávání náboženské víry s tím, že by se ale nejednalo o „skutečné církve“. Pro početnější přívržence tradičních náboženských směrů by registrace podle zákona o církvích a náboženských společnostech spolu s právy, která církvím a náboženských společnostem mohou z tohoto zákona vyplynout, přesto zůstávala prestižní záležitostí a pravděpodobně by ji nadále využívali. Pokud jde o obavu, že by se v takovém případě mohly jako spolky podle zákona č. 83/1990 Sb. zaregistrovat vedle seriózních náboženských sdružení i nebezpečné sekty, domnívám se, že toto riziko existuje i dnes, protože sekta, chce-li být z nějakého důvodu registrována jako spolek, dokáže zákon č. 83/1990 Sb. jistě využít.

³⁵ Ustanovení § 829 až § 841 občanského zákoníku.

³⁶ Ustanovení § 20f až § 20j občanského zákoníku.

³⁷ Např. I. Telec používá téměř výlučně pojem „spolek“ a svou monografii nazval „Spolkové právo“.

o společenství soukromého práva, která jsou právníckými osobami sdružujícími primárně fyzické osoby s možnou druhotnou členskou účastí i osob právníckých³⁸, pokud nejde o spolky výlučně právníckých osob čili o zájmové sdružení právníckých osob ... nebo o svaz spolků³⁹. K tomu bych ještě doplnila, že spolky jsou osobními korporacemi (tzn. právníckými osobami s personálním substrátem) založenými na dobrovolném členství. Nejedná se o nucené svazky narozdíl od například většiny českých profesních komor.

Členství není nijak spojeno s majetkovou účastí člena na spolku. Člen sice zpravidla přijímá závazek podílet se na financování činnosti spolku, obvykle formou členského příspěvku, ale není to pojmovým znakem spolků. Spolky ani nemají základní kapitál. Z důvodu neexistence majetkové participace členů se mezi ně nerozděluje ani případný zisk spolku⁴⁰ a zůstává v jeho majetku a neměl by se mezi ně rozdělovat ani likvidační zůstatek při zrušení spolku s likvidací.⁴¹ S tím souvisí také skutečnost, že člen ex lege neručí ani jinak neodpovídá za závazky spolku.⁴² Členství ve spolku tedy není vyjádřeno majetkově (formou členského podílu), nelze ho ocenit penězi, nemůže být předmětem právních vztahů a nemůže být tudíž ani převedeno. Členové mohou v souladu se stanovami do spolku vstupovat nebo z něj naopak vystupovat (zákon č. 83/1990 Sb. nestanoví minimální ani maximální počet členů, to mohou případně určit pouze stanovy spolku), ale s členstvím nelze nijak „obchodovat“.

---

³⁸ Podle ustanovení § 2 odst. 1 a 2 zákona č. 83/1990 Sb. mohou spolky zakládat pouze fyzické osoby, členy se ale následně mohou stát i právnícké osoby.

³⁹ Telec, I., Spolkové právo, Praha, 1998, s. 73

⁴⁰ Dosahování zisku ani nemůže být hlavním cílem spolku a zisk je v jeho činnosti spíše jevem nahodilým.

⁴¹ Zákon č. 83/1990 Sb. sice toto výslovně nestanoví, přesto je nerozdělitelnost zisku a likvidačního zůstatku členům považována za teoretický pojmový znak spolků a i praxí bývá běžně uznávána (Telec, I., Spolkové právo, Praha, 1998, s. 58 – 59).

⁴² Tím samozřejmě není vyloučeno, že se člen stane ručitelem nebo se jiným způsobem bude podílet na zajištění závazku spolku na základě obecné právní úpravy zajištění závazků.

Smyslem zakládání a existence spolků je společná zájmová činnost, nikoli podnikání či jiná hospodářská činnost⁴³. Spolky uspokojují zájmy spolčených osob – zpravidla nemajetkové, tj. zájmy duchovní, kulturní, sportovní apod. K uspokojování majetkových zájmů slouží jiné formy právnických osob upravené naším právním řádem, především právnické osoby obchodního charakteru.

Jedním ze znaků spolků je jejich odloučenost od státu.⁴⁴ Stát sice zasahuje do existence spolku jako právnické osoby tím, že jeho vznik podmiňuje aktem registrace a stejně tak i zánik může být vázán na rozhodnutí státního orgánu; jinak ale stát nijak nezasahuje do vnitřních poměrů spolků. Pokud by bylo nutno do nich zasahovat, pak je to možné pouze v mezích zákona.⁴⁵ Touto odloučeností od státu se spolky podobají církvím a náboženským společnostem, které jsou také určitým druhem sdružení osob, nikoli však podle zákona č. 83/1990 Sb. Jejich právo na vnitřní autonomii je ovšem samostatně a výslovně vyjádřeno v Listině základních práv a svobod (čl. 16 odst. 2).

K teoretickým pojmovým znakům spolků patří trvalost cílů, které sledují. Tím se spolky liší např. od sdružení bez právní subjektivity či od tzv. případných společností. Zákon č. 83/1990 Sb. ale nezakazuje spolky zřízené jen dočasně do doby dosažení vytčeného cíle, a proto i takové spolky mohou existovat.

Úkolem spolků nemusí být vždy pouze činnost, která je zaměřena na potřeby jejich členů. Činnost spolků může být také prospěšná jiným osobám, které jejich členy nejsou. Spolky tedy mohou být jak vzájemně prospěšné, tak i veřejně prospěšné (a samozřejmě i smíšené)⁴⁶. Některé druhy spolků jsou dokonce zákony přímo pověřeny k plnění některých

---

⁴³ Její výkon jako doplňkové činnosti spolku však není zakázán.

⁴⁴ Odrazem tohoto je i ustanovení § 5 zákona č. 83/1990 Sb.: „Sdružení nesmějí vykonávat funkci státních orgánů, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Nesmějí řídit státní orgány a ukládat povinnosti občanům, kteří nejsou jejich členy.“

⁴⁵ Viz ustanovení § 2 odst. 3 zákona č. 83/1990 Sb.: „Sdružení jsou právnickými osobami. Do jejich postavení a činnosti mohou státní orgány zasahovat jen v mezích zákona.“

⁴⁶ Tím se spolky liší od obecně prospěšných společností a nadací a nadačních fondů, které jsou jako typy právnických osob legislativně konstruovány jako výhradně veřejně prospěšné.

vymezených veřejných úkolů. Přitom se ale liší od korporací profesní samosprávy, které také sdružují členy se společnými zájmy a plní veřejné úkoly, ale nemají soukromoprávní charakter a členství v nich je zpravidla povinné. Příkladem takových veřejně prospěšných spolků a zákonů, které jim ochranu veřejného zájmu umožňují, jsou např. sdružení spotřebitelů podle zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů,⁴⁷ profesní občanská sdružení podle zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů,⁴⁸ zájmová sdružení pojištěnců a odborné vědecké společnosti podle zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů,⁴⁹ občanská sdružení podávající svá vyjádření podle zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění pozdějších předpisů,⁵⁰ občanská sdružení zabývající se ochranou přírody a krajiny podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů,⁵¹ právnické osoby oprávněné hájit zájmy soutěžitelů nebo spotřebitelů při

⁴⁷ Sdružení spotřebitelů založená podle zákona č. 83/1990 Sb. (nebo i jiné právnické osoby založené k ochraně spotřebitelů) jsou oprávněna činit podněty orgánům veřejné správy v souvislosti s plněním úkolů těchto orgánů podle příslušných ustanovení zákona o ochraně spotřebitele. Tyto orgány mají povinnost informovat sdružení o způsobu vyřízení podnětu, a to bez zbytečného odkladu, nejpozději do dvou měsíců od obdržení podnětu. Jestliže mají takové posláni uvedeno ve svých stanovách, mohou také tato sdružení spotřebitelů nebo jiné právnické osoby podat návrh soudu na zahájení řízení o zdržení se protiprávního jednání ve věci ochrany práv spotřebitelů a být účastníkem tohoto řízení.

⁴⁸ S profesními občanskými sdruženími spolupracuje (vedle profesních komor) Ministerstvo zdravotnictví při některých činnostech určených zákonem č. 20/1966 Sb. – např. při tvorbě sazebníků, tvorbě cen léčiv, přípravě obecně závazných právních předpisů v oblasti zdravotnictví apod.

⁴⁹ Zájmová sdružení pojištěnců, stejně jako odborné vědecké společnosti, se podle zákona č. 48/1997 Sb. účastní dohodovacích řízení, v nichž se sestavují seznamy zdravotnických výkonů s bodovým hodnotami.

⁵⁰ Místně příslušná organizační jednotka sdružení nebo obecně prospěšná společnost, jejichž předmětem činnosti je ochrana veřejných zájmů, se stávají účastníkem navazujících řízení (např. podle stavebního zákona, vodního zákona, horního zákona atd.), pokud podaly ve lhůtách stanovených zákonem č. 100/2001 Sb. své písemné vyjádření k oznámení, dokumentaci nebo posudku podle tohoto zákona, příslušný úřad toto vyjádření částečně či zcela zahrnul do svého stanoviska a zájmy, které dané sdružení či obecně prospěšná společnost hájí, jsou v navazujícím řízení dotčeny (ustanovení § 23 odst. 9 zákona č. 100/2001 Sb.).

⁵¹ Podle zákona č. 114/1992 Sb. se ochrana přírody uskutečňuje za přímé účasti občanů prostřednictvím jejich občanských sdružení a dalších uskupení. Ta sdružení a jejich organizační jednotky s právní subjektivitou, jejichž hlavním cílem je podle stanov ochrana přírody a krajiny, jsou oprávněny požadovat od příslušných orgánů státní správy, aby byly předem informovány o všech zamýšlených zásadách a zahajovaných správních řízeních, při kterých mohou být dotčeny zájmy ochrany přírody a krajiny. Mohou se taky za určitých podmínek účastnit správních řízení s postavením účastníka (ustanovení § 70 zákona č. 114/1992 Sb.).

nekalosoutěžním jednání podle ustanovení § 54 odst. 1 obchodního zákoníku⁵² atd.

Založení a vznik spolku, spolkové stanovy

Spolky vznikají, jak je to obvyklé i u jiných právnických osob soukromého práva, dvoufázově. Nejprve musí být založeny a teprve poté vzniknou.

Založení spolku je vícestranný soukromoprávní úkon zakladatelů. Zakladateli mohou být pouze fyzické osoby, které musí mít způsobilost k právním úkonům alespoň v takovém rozsahu, aby byly způsobilé k založení spolku. Pokud jde o jejich státní příslušnost, jak jsem uvedla již výše, zákon č. 83/1990 Sb. hovoří jen o občanech, ale vykládat je to třeba tak, že zakladateli mohou být i jiné osoby než občané České republiky.

Jako právnická osoba vzniká spolek registrací na Ministerstvu vnitra. Návrh na registraci podává přípravný výbor, který za tím účelem musejí zakladatelé utvořit. Přípravný výbor má nejméně tři členy a alespoň jeden z nich musí být starší 18 let. Návrh musejí všichni členové přípravného výboru podepsat a uvést svá rodná čísla a adresy bydliště. Jednoho ze členů přípravného výboru, staršího 18 let, je třeba v návrhu označit za zmocněnce oprávněného jednat jménem přípravného výboru. S ním pak v průběhu registračního řízení Ministerstvo vnitra komunikuje.

Nejdůležitějším dokumentem spolku jsou stanovy, které musejí být ve dvojím vyhotovení přiloženy k návrhu na registraci. Stanovy v podstatě nahrazují písemnou smlouvu či zakládací listinu, která je podle ustanovení § 19 odst. 1 občanského zákoníku zapotřebí k založení právnické osoby, a obsahují všechny údaje o daném spolku. Z obsahu stanov vychází také Ministerstvo vnitra v registračním řízení. Zákon č. 83/1990 Sb. vymezuje v ustanoveních § 3 odst. 3 a § 6 odst. 2 obligatorní náležitosti stanov.

---

⁵² Právo, aby se rušitel zdržel protiprávního jednání a aby odstranil závadný stav, může uplatnit i právnická osoba oprávněná hájit zájmy spotřebitelů nebo soutěžitelů (ustanovení § 54 odst. 1 obchodního zákoníku). Takovou právnickou osobou jsou v praxi často právě spolky zřízené podle zákona č. 83/1990 Sb.

Stanovy musejí obsahovat název spolku. Ten se musí lišit od názvů všech právnických osob, které již vyvíjejí činnost na území České republiky (nejen od názvů ostatních spolků). Narozdíl od většiny jiných typů právnických osob ale zákon č. 83/1990 Sb. nestanoví povinnost, aby součástí názvu spolku bylo označení právní formy. Pokud příhodné označení nevložili do názvu sami zakladatelé, nebude tedy možné z něj poznat, že jde právě o spolek podle zákona č. 83/1990 Sb. Je to i tím, že ani zákon č. 83/1990 Sb. nemá v označení spolků příliš jasno, jak jsem již uvedla výše. Používá obecný pojem „sdružení“, ale zmiňuje se i o hnutích, klubech apod. Pokud by zákonodárce začal důsledně používat pojem „spolek“ jako označení formy právnické osoby, mohl by i uložit povinnost používat toto označení nebo nějakou jeho zkratku v názvu, jako to ukládá např. nadacím či obchodním společnostem.

Ve stanovách musí být dále uvedeno sídlo spolku. Zákon č. 83/1990 Sb. blíže nevymezuje, co se jím myslí, ani neuvádí, jak podrobně by mělo být vymezeno. Proto v praxi stačí, když je jako sídlo spolku označena některá obec.

Další náležitostí stanov je uvedení cíle činnosti spolku. Cílů může mít samozřejmě spolek i více. Podle ustanovení § 4 zákona č. 83/1990 Sb. nejsou dovoleny spolky, jejichž cílem je „popírat nebo omezovat osobní, politická nebo jiná práva občanů pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání a sociální postavení, rozněcovat nenávist a neshášenlivost z těchto důvodů, podporovat násilí, anebo jinak porušovat ústavu a zákony“, dále ani spolky, které svých, třeba i dovolených cílů chtějí dosahovat způsoby, které jsou v rozporu s ústavou a zákony, a nakonec spolky, které jsou ozbrojené nebo mají ozbrojené složky⁵³.

Ve stanovách je dále třeba popsat orgány spolku a způsob jejich ustavování a určit, který z orgánů či jeho členů bude jednat jako statutární

---

⁵³ Za taková se ale nepovažují spolky, jejichž členové drží nebo užívají střelné zbraně pro sportovní účely nebo k výkonu práva myslivosti (ustanovení § 4 písm. c) zákona č. 83/1990 Sb.).

orgán jménem spolku. Je-li statutární orgán kolektivní, je také vhodné ve stanovách přesně určit, jakým způsobem jeho členové jednají jménem spolku navenek. Funkci statutárního orgánu vykonává většinou výkonný (řídící) orgán spolku – předsednictvo, výbor, předseda apod. Nejvyšším orgánem spolků zpravidla bývá různě označované shromáždění členů (členská schůze, členské shromáždění, valná hromada apod.), které se schází jednou ročně nebo i častěji a rozhoduje hlasováním o zásadních otázkách života spolku a zpravidla i o změnách stanov. Kromě výkonného a nejvyššího orgánu mívají spolky také svůj kontrolní orgán – revizní komisi, dozorčí radu, revizora, kontrolora apod. Zákon č. 83/1990 Sb. ale povinnost mít dozorčí orgán neukládá.

V souvislosti s ustanoveními upravujícími orgány spolku mohou stanovy také určit, kdo bude jednat jménem sdružení po jeho vzniku do doby, než bude ustaven statutární orgán. Pokud to stanovy neurčí, platí, že do té doby bude jednat přípravný výbor.⁵⁴ Zákon č. 83/1990 Sb. přitom neomezuje délku trvání takového provizoria. S největší pravděpodobností se budou členové právě vzniklého spolku snažit co nejdříve – zpravidla v řádu týdnů – ustavit statutární orgán i další orgány spolku, ale lze si představit i spolek, jehož přípravný výbor bude fungovat jako statutární orgán celé měsíce či dokonce roky.

Pokud chce spolek utvářet organizační jednotky, které budou jednat vlastním jménem, musí to být také uvedeno v jeho stanovách (k nim viz dále).

Další obligatorní náležitostí stanov je popis zásad hospodaření spolku. V této části stanov by také měl být vymezen předmět podnikání nebo jiné výdělečné činnosti, bude-li spolkem provozována. Protože

---

⁵⁴ Ustanovení § 6 odst. 3 zákona č. 83/1990 Sb.

Pokud jde o jednání přípravného výboru před vznikem spolku, zákon č. 83/1990 Sb. žádným způsobem neupravuje jeho režim, na rozdíl např. zákona o obecně prospěšných společnostech, podle kterého závazky, které prostřednictvím jednání zakladatelů vznikly ještě před vznikem obecně prospěšné společnosti, na ni přecházejí okamžikem jejího vzniku, aniž by zakladatelé museli pro to učinit další úkon. Obecně prospěšná společnost má naopak právo za určitých okolností tyto závazky odmítnout.

spolky nemohou být podle zákona č. 83/1990 Sb. zakládány za účelem dosahování zisku, může být výdělečná činnost pouze jejich doplňkovou nebo-li vedlejší činností a měla by mít nějakou souvislost s hlavní činností spolku.

Ve stanovách je také nutno vymezit práva a povinnosti členů spolku. Ta musejí vycházet z ustanovení § 3 zákona č. 83/1990 Sb., podle kterého nesmí být nikdo nucen ke sdružování, k členství ve spolcích ani k účasti na jejich činnosti. Nikomu nesmí být na újmu, že se sdružuje, že je členem nějakého spolku, že se účastní jeho činnosti nebo jej podporuje, anebo že naopak členem spolku není a na jeho činnosti se nepodílí. Ze spolku může každý svobodně vystoupit. Vedle práv a povinností členů určují stanovy způsoby vzniku a zániku členství ve spolku a mohou také vymezit členství různého druhu – např. řádné, čestné, přidružené, pozorovatelské apod. – a spojit s nimi různá členská práva a povinnosti. Spolky zpravidla mají také seznam svých členů; pravidla pro jeho vedení mohou být také obsažena ve stanovách.

Kromě výše uvedeného mohou stanovy obsahovat i další ustanovení o fungování a činnosti spolku. Obvyklé bývá např. určení způsobu rozhodování o změnách stanov, úprava možnosti sloučení spolku s jiným spolkem, způsob naložení s likvidačním zůstatkem apod. Není také vyloučeno, aby vedle stanov upravil spolek své vnitřní poměry v dalších interních předpisech – volebním řádu, organizačním řádu, hospodářském řádu, jednacím řádu, disciplinárním řádu apod.

Zjistí-li Ministerstvo vnitra, že návrh na registraci spolku neobsahuje všechny požadované náležitosti anebo jsou údaje v něm obsažené neúplné nebo nepřesné, upozorní na to nejpozději do 5 dnů od doručení návrhu přípravný výbor s tím, že dokud tyto vady nebudou odstraněny, řízení o registraci nemůže být zahájeno. Registrační řízení je totiž podle ustanovení § 7 odst. 3 zákona č. 83/1990 Sb. zahájeno až dnem, kdy je Ministerstvu vnitra doručen bezvadný návrh na registraci.

Jestliže Ministerstvo vnitra shledá, že návrh na registraci spolku obsahuje všechny náležitosti a neexistuje žádný důvod k odmítnutí registrace, je povinno do 10 dnů od zahájení registračního řízení spolek zaregistrovat. Nevydává o tom správní rozhodnutí, ale pouze v této lhůtě zašle zmocněnci přípravného výboru jedno vyhotovení stanov, na němž vyznačí den registrace. Dnem registrace je den odeslání stanov zmocněnci.

Neodpovídá-li návrh na registraci zákonu č. 83/1990 Sb., Ministerstvo vnitra registraci spolku odmítne. Může tak učinit z těchto taxativně stanovených důvodů:

- a) jedná se sdružení osob za účelem provozování výdělečné činnosti nebo zajištění výkonu povolání, církev či náboženskou společnost nebo politickou stranu nebo politické hnutí, tedy sdružení osob mimo režim zákona č. 83/1990 Sb.,
- b) stanovy spolku jsou v rozporu s obecnými principy členství ve spolcích vymezenými v ustanoveních § 3 odst. 1 a 2 zákona č. 83/1990 Sb.,
- c) jedná se o sdružení osob zákonem č. 83/1990 Sb. nedovolené⁵⁵, nebo
- d) cíle spolku odporují principu odluky spolků od státu⁵⁶.

Ačkoli registrace spolku provedená Ministerstvem vnitra nemá charakter správního rozhodnutí, o odmítnutí registrace je třeba rozhodnutí vydat a doručit ho zmocněnci přípravného výboru. Obranou proti takovému rozhodnutí ministerstva zde překvapivě není rozklad; přípravný výbor se musí obrátit rovnou na soud⁵⁷. Aktivně legitimováni k podání žaloby jsou členové přípravného výboru⁵⁸ a lhůta k jejímu podání činí 60

⁵⁵ Viz výše k obsahu stanov a k ustanovení § 4 zákona č. 83/1990 Sb.

⁵⁶ Ustanovení § 5 zákona č. 83/1990 Sb.

⁵⁷ Podle znění ustanovení § 8 odst. 3 zákona č. 83/1990 Sb. mohou členové přípravného výboru proti rozhodnutí Ministerstva vnitra o odmítnutí registrace spolku podat do 60 dnů ode dne, kdy rozhodnutí bylo doručeno jejich zmocněnci, „opravný prostředek k nejvyššímu soudu republiky“. Na základě nové úpravy správního soudnictví účinné od 1. 1. 2003 se ale v současné době v těchto případech již nepodává opravný prostředek k soudu; přípravný výbor se může bránit podáním žaloby proti rozhodnutí správního orgánu podle části třetí, hlavy druhé, dílu prvního zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, věcně a místně příslušnému soudu (tj. v daném případě Městskému soudu v Praze).

⁵⁸ Dikce ustanovení § 8 odst. 3 zákona č. 83/1990 Sb. - „členové přípravného výboru“ - budí dojem, že na soud je oprávněn obrátit se každý člen přípravného výboru. Domnívám se ale, že jde jen o nepřesnou formulaci a že i v tomto případě bude muset podání soudu učinit zmocněnec přípravného výboru, protože pokud jde o dané registrační řízení, podle ustanovení 6 odst. 2 zákona č. 83/1990 Sb. je zmocněnec oprávněn jednat jménem členů přípravného výboru.

dní ode dne doručení rozhodnutí zmocněnci. Zjistí-li soud, že žaloba je důvodná, napadené rozhodnutí zruší a vrátí věc Ministerstvu vnitra k dalšímu řízení.

Zákon č. 83/1990 Sb. upravuje i další možný způsob vzniku spolku jako právnické osoby, alternativní k „běžné“ registraci a aktivující se až v případě nečinnosti Ministerstva vnitra. Jestliže totiž nebylo zmocněnci přípravného výboru do 40 dnů od zahájení řízení doručeno rozhodnutí Ministerstva vnitra o odmítnutí registrace, spolek vzniká dnem následujícím po uplynutí této lhůty - tento den je tedy dnem registrace. Na žádost zmocněnce přípravného výboru mu poté Ministerstvo vnitra pouze zašle jedno vyhotovení stanov, na němž tento den registrace vyznačí.

Spolky, které jsou zaregistrovány, nejsou vedeny v žádném veřejném ani neveřejném registru; neexistuje tedy nic jako spolkový rejstřík, který by byl podobný např. obchodnímu rejstříku, nadačnímu rejstříku apod. Ministerstvo vnitra je pouze povinno oznamovat Českému statistickému úřadu vznik každého nového spolku, jeho název a sídlo a stejně tak zánik spolku. Český statistický úřad vede jednoduchou evidenci spolků a pro účely statistické vede také Registr ekonomických subjektů, který je sice sběrným místem z ostatních registrů veřejné správy, ale v případě spolků představuje jediný veřejný seznam s údaji o těchto právnických osobách. Nemusím zde ani uvádět, že takový způsob evidence právnických osob je naprosto nedostatečný, a to zejména s ohledem na potřebu chránit zájmy třetích osob, které vstupují se spolky do právních vztahů a nemají ani možnost zjistit si o nich důležité údaje typu členů statutárního orgánu, adresy sídla, vstupu do likvidace apod.

Poté, co byl zaregistrován, je spolek povinen oznamovat Ministerstvu vnitra každou změnu svých stanov, a to do 15 dnů od jejího schválení příslušným postupem v rámci spolku. Ministerstvo vnitra nevede žádné registrační řízení, pouze spolku oznámí vyznačením na jednom vyhotovení změny stanov, že změnu bere na vědomí. Výjimkou

jsou ovšem případy, kdy ministerstvo zjistí, že stanovy odporují zákonu č. 83/1990 Sb. – např. neobsahují povinné náležitosti spolkových stanov stanovené tímto zákonem, údaje ve stanovách uvedené jsou neúplné nebo nepřesné, změněný název spolku se neliší od názvu právnické osoby, která již vyvíjí činnost na území České republiky, anebo změnou stanov nastaly okolnosti, které by v řízení o registraci spolku představovaly důvody pro odmítnutí registrace. V takovém případě musí ministerstvo spolek nejprve upozornit na vady změněných stanov. Spolek je povinen odstranit je ve stanovené lhůtě⁵⁹ a vyrozumět o tom ministerstvo. Jestliže to neučiní, následuje sankce v podobě jeho rozpuštění⁶⁰.

Určitou zajímavostí je zákonem č. 83/1990 Sb. upravená zvláštní soudní ochrana proti rozhodnutí orgánu spolku. Pokud člen spolku považuje rozhodnutí některého ze spolkových orgánů za nezákonné nebo odporující stanovám, může podat k místně příslušnému okresnímu soudu žalobu o určení, zda je takové rozhodnutí v souladu se zákonem a stanovami. Tuto žalobu může však podat až tehdy, nelze-li podle stanov podat opravný prostředek v rámci spolku⁶¹, a učinit tak musí v subjektivní lhůtě 30 dnů ode dne, kdy se o rozhodnutí dozvěděl, nejpozději v objektivní lhůtě 6 měsíců od vydání tohoto rozhodnutí. Zákon č. 83/1990 Sb. výslovně stanoví, že soud v těchto případech postupuje podle občanského soudního řádu, nejedná se tedy o správní soudnictví.

Odborové organizace a organizace zaměstnavatelů, smlouvy o součinnosti, organizační jednotky spolků

Zvláštní právní režim stanoví zákon č. 83/1990 Sb. pro odborové organizace a organizace zaměstnavatelů. Jde o zvláštní druh spolků, které

⁵⁹ Ustanovení § 11 odst. 2 zákona č. 83/1990 Sb.

⁶⁰ Proti této sankci se může spolek bránit soudní cestou, stejně jako při odmítnutí registrace.

⁶¹ V ustanovení § 15 odst. 1 zákona č. 83/1990 Sb. se sice říká „proti němuž již nelze podle stanov podat opravný prostředek“, ale soudní ochrany se lze domáhat jistě i tehdy, když stanovy neupravují vůbec žádnou možnost podání opravného prostředku (není to jejich obligatorní náležitostí), tedy ne že opravný prostředek nelze „již“ podat, ale nebylo ho možné podat vůbec.

mají specifický předmět činnosti v oblasti pracovněprávních vztahů a kolektivního vyjednávání. Odlišný právní režim vyplývá z mezinárodních závazků České republiky⁶².

Způsob vzniku odborových organizací a organizací zaměstnavatelů jako právnických osob je zcela odlišný od způsobu vzniku ostatních spolků podle zákona č. 83/1990 Sb. Především se neregistrují, ale pouze evidují, a to ve velmi zjednodušeném režimu. Ministerstvo vnitra nevede ani žádné správní řízení. Právnickou osobou se bez dalšího stávají dnem následujícím poté, kdy byl Ministerstvu vnitra doručen návrh na jejich evidenci. Pokud jde o povinné obsahové náležitosti stanov, platí pro ně to, co pro „běžné“ spolky podle zákona č. 83/1990 Sb. Ministerstvo vnitra ale není oprávněno vyzvat přípravný výbor k odstranění vad návrhu na evidenci ani nesmí evidenci odmítnout, je-li podání přípravného výboru vadné!

Další zajímavostí zákona č. 83/1990 Sb. je, že kromě spolků upravuje ještě další zvláštní typ právnické osoby, a to svazy spolků. Zakládacím úkonem při zřízení svazu je uzavření smlouvy o součinnosti mezi dvěma nebo více spolky. Pokud jde o vznik svazu spolků jako právnické osoby, platí stejný postup jako při vzniku spolku. I po vzniku svazu nadále trvá existence jednotlivých členů svazu jako spolků registrovaných podle zákona č. 83/1990 Sb. a zároveň existuje jejich svaz jako další právnická osoba.⁶³

---

⁶² Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 87 o svobodě sdružování a ochraně práva odborově se sdružovat (sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 489/1990 Sb.). Podle této úmluvy nesmí být vznik organizací pracovníků a organizací zaměstnavatelů vázán na jakýkoli konstitutivní veřejnoprávní akt a nepodléhají ani možnosti rozpuštění nebo pozastavení činnosti administrativní cestou.

⁶³ Svazy spolků se podobají dalšímu typu právnické osoby, který zná český právní řád, a to zájmovému sdružení právnických osob (ustanovení § 20f až 20j občanského zákoníku). Společnými znaky je, že zakladateli i členy těchto právnických osob mohou být pouze právnické osoby, založeny mohou být pouze k dosažení společného cíle členů nebo k dosažení jiného společného zájmu a vznikají registrací. Rozdíl je v tom, že svaz spolků mohou založit pouze spolky podle zákona č. 83/1990 Sb., zatímco členy zájmového sdružení právnických osob mohou být i jiné typy právnických osob. Zájmová sdružení právnických osob mají také charakter nestátních neziskových organizací. Jsou zapsána v registru sdružení vedeného krajskými úřady příslušnými podle sídla zájmového sdružení.

Podle zákona č. 83/1990 Sb. mohou vznikat i svazy odborových organizací a svazy organizací zaměstnavatelů. I pro ně platí zvláštní zjednodušený režim vzniku, jaký se uplatňuje při vzniku odborových organizací a organizací zaměstnavatelů.

Spolky mohou uzavírat smlouvy o součinnosti také k dosažení nějakého cíle či uplatnění společného zájmu, aniž by při tom zakládaly svaz jako další právnickou osobu. Ve smlouvě o součinnosti musejí zúčastněné spolky vymezit účel součinnosti, způsob jejího provádění, svá práva a povinnosti a způsob, kterým k součinnosti přispívají. Další náležitosti upravuje zákon č. 83/1990 Sb. v ustanovení § 16.

Spolky mohou podle zákona č. 83/1990 Sb. zřizovat své organizační jednotky. Ty mohou být buď jen vnitřními organizačními součástmi bez právní subjektivity, které – je-li jim stanovami dovoleno jednat navenek – mohou jednat jen jménem spolku jako celku, nikoli svým vlastním jménem, nebo to mohou být organizační jednotky s vlastní právní subjektivitou, které jednají svým vlastním jménem⁶⁴. Organizační jednotky s právní subjektivitou ji odvozují od právní subjektivity spolku

---

⁶⁴ Zákon č. 83/1990 Sb. sice výslovně neříká, že organizační jednotky, které jednají svým jménem, jsou právnickými osobami, ale praxe je takto běžně vnímá. K tomu např. Vrchní soud v Praze uvedl: „Z ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 83/1990 Sb. vyplývá, že stanovy občanského sdružení mohou určit, které organizační jednotky občanského sdružení mají způsobilost jednat vlastním jménem, tedy i nabývat vlastním jménem práv a povinností, a jsou tedy právnickými osobami.“ K tomu dodal: „Takové organizační jednotky však musí být ve stanovách výslovně uvedeny, anebo musí být ve stanovách alespoň určeno, jakým způsobem se takové jednotky ustavují, aby bylo možné jednoznačně zjistit, zda jde v konkrétním případě o organizační jednotku vzniklou v souladu se stanovami jako organizační jednotka s právní subjektivitou. Stanovy pak musí také jednoznačně určit, kdo je oprávněn jménem takové organizační jednotky ve všech věcech jednat, tj. kdo je jejím statutárním orgánem.“ (usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 7 Cmo 18/92 ze dne 21. 6. 1993). Domnívám se, že v posledním bodě (ve věci statutárního orgánu) se soud dopustil příliš extenzivního výkladu ustanovení § 6 odst. 2 písm. e) zákona č. 83/1990 Sb., protože v něm se neříká nic o tom, že ve stanovách musí být určeno, kdo jménem organizační jednotky jedná. Toto určení nemůže ani Ministerstvo vnitra při posuzování návrhu na registraci spolku požadovat.

K právní subjektivitě organizačních jednotek spolků se vyjádřil také Ústavní soud ČR. Potvrdil, že za stávající právní úpravy může být jejich právní subjektivita skutečně založena pouhým faktem uvedení této skutečnosti ve stanovách spolku: „Registrací se stanovy sdružení stávají závaznými a závazně upravují otázky, jejichž úprava byla stanovám svěřena. Stanovy tudíž nemají podobu „soukromé listiny“, ale jsou závazným dokumentem.... Jestliže tedy v § 6 odst. 2 písm. e) zákona č. 83/1990 Sb. je stanoveno, že ve stanovách jsou obsažena ustanovení o organizačních jednotkách, pokud budou zřízeny a pokud budou jednat svým jménem, vyplývá z toho zcela jednoznačně, že právě a jedině stanovy upravují vnitřní strukturu a postavení jednotek této struktury včetně jejich právní subjektivity.“ (usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 195/98 ze dne 25. 8. 1998).

a jsou na něm také existenčně závislé – zanikne-li spolek, tyto organizační jednotky zanikají spolu s ním.

Organizační jednotky s vlastní právní subjektivitou bývají označovány také jako vedlejší či pobočné spolky. Aby mohly být spolkem utvářeny, je nutné, aby to bylo obsaženo ve stanovách spolku. Stanovy musejí výslovně uvést, že tyto organizační jednotky budou utvářeny a že budou jednat vlastním jménem. Žádné jiné obligatorní náležitosti stanov ale v této věci zákon č. 83/1990 Sb. nestanovuje, což nepovažuji za dobré, uvědomíme-li si, že jde o právní úpravu dalšího typu právnické osoby. Zákon č. 83/1990 Sb. nestanoví nic např. o statutárním orgánu organizačních jednotek, jejich sídle, způsobu vzniku apod. ani nestanoví, že tyto náležitosti mají být uvedeny alespoň ve stanovách spolku, o jehož organizační jednotku se jedná.⁶⁵ Již samotná právní úprava spolků jako takových je velmi stručná a nechrání příliš subjekty, které vstupují se spolky do právních vztahů, ovšem právní úpravu organizačních jednotek s vlastní právní subjektivitou považuji za zcela nedostatečnou. Zákonodárce zde umožňuje vznik subjektů práv a povinností bez stanovení zákonných podmínek jejich vzniku a bez možnosti veřejné přístupnosti a kontroly údajů o takových subjektech. V podstatě nikdo, a to ani soud, nemá možnost zjistit z nějakého nezávislého místa, zda, kdy, pod jakým názvem a v jakém sídle byla ustavena organizační jednotka spolku, ani kdo vystupuje jako její statutární orgán. V případném soudním sporu není proto možné tyto náležitosti řádně doložit. Jediným důkazním

---

⁶⁵ Organizační jednotky spolků s právní subjektivitou podléhají jako subjekty práv a povinností mj. daňové povinnosti. Protože jejich právní úprava je nedostatečná, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo financí se dohodly na postupu pro uznání organizačních jednotek spolků za právnickou osobu pro účely daňového řízení. Ministerstvo financí na základě této dohody vydalo v roce 1994 Pokyn č. D-92 k uplatňování jednotného postupu při vymezení právnické osoby – organizační jednotky občanského sdružení pro daňové účely. Tento pokyn – v souvislosti se zaregistrováním organizačních jednotek jako daňových subjektů - umožňuje finančním úřadům získat o nich některé údaje, které jinak nejsou dostupné. Podle tohoto pokynu předloží organizační jednotka svému místně příslušnému správci daně stanovy svého zřizovatele (tedy příslušného spolku) zaregistrované Ministerstvem vnitra. Ve stanovách musí být uvedeno ustanovení o zřízení organizačních jednotek s jednotným názvem po celé republice. Každá organizační jednotka musí být u svého zřizovatele zapsána do jeho interní evidence, mít evidenční číslo a vystaveno cosi jako vlastní zřizovací listinu, ze které lze zjistit sídlo, statutární orgán a některé další údaje o organizační jednotce. Teprve takto vzniklá jednotka požádá Český statistický úřad o přidělení identifikačního čísla a zaregistruje se u místně příslušného správce daně.

materiálem mohou být stanovy spolku, jenže ty podle zákona č. 83/1990 Sb., jak jsem uvedla výše, nemusejí o organizačních jednotkách s právní subjektivitou uvádět žádné podrobnosti. Nezbyvá, než se obrátit na příslušný spolek a zjišťovat potřebné informace od něj. Ale vzhledem k tomu, že organizační jednotka takového spolku je stranou žalující či žalovanou v soudním sporu, může se stát, že spolek – s cílem chránit zájmy své organizační jednotky a tedy i své – nebude podávat soudu zcela objektivní a úplné informace.

De lege ferenda by bylo vhodné, aby byla spolkům zákonem uložena alespoň povinnost oznamovat Ministerstvu vnitra vznik a zánik svých organizačních jednotek s právní subjektivitou. V případě, že by spolek tak neučinil, mohl by být sankcionován tím, že by např. organizační jednotka, jejíž vznik nenahlásil, nebyla považována za právnickou osobu a její jednání by bylo přičítáno přímo spolku, i kdyby s ním nebyl srozuměn. Dokonce i registrace organizačních jednotek Ministerstvem vnitra by byla podle mého názoru možná (samozřejmě s výjimkou organizačních jednotek odborových organizací a organizací zaměstnavatelů). Jiným možným způsobem by mohlo být vázání utvoření organizační jednotky na formu notářského zápisu⁶⁶, který by byl v případě potřeby snáze dohledatelný než např. jen zápis z jednání některého orgánu spolku, a dal by jistotu, že organizační jednotka byla skutečně zřízena a kdy a jak se tak stalo.

---

⁶⁶ Toto řešení navrhuje L. Chalupa v článku nazvaném Právní subjektivita organizačních jednotek občanských sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb. (Právní rádce, č. 1/1998, s. 9 – 10). Jiní autoři se přiklánějí k možnosti, aby Ministerstvo vnitra vedlo veřejný rejstřík spolků a jednotlivé spolky by si vedly podle obdobných pravidel vlastní rejstříky svých organizačních jednotek s právní subjektivitou (Šamořil, K., Pošívalová – Palsová, M., Právní subjektivita organizačních jednotek občanských sdružení, Právní rádce, č. 5/1998, s. 40). Tento návrh ale nepovažuji za vhodný (i když je jistě lepší než stávající legislativní situace), protože vedení rejstříku organizačních jednotek by leželo na spolku, který je svými zájmy spjat se zájmy svých organizačních jednotek, a lze proto v krizových situacích pochybovat o jeho objektivitě a ochotě případně svědčit i v neprospěch své organizační jednotky.

Zrušení a zánik spolku

Ačkoli ukončení existence právnické osoby je zpravidla dvoufázové – nejprve musí být zrušena a pak následuje její zánik jako subjektu práv a povinností – zákon č. 83/1990 Sb. upravuje pouze jednofázový zánik spolků. Okamžik zrušení a zániku tak spadá v jedno.

Zákon č. 83/1990 Sb. obsahuje v ustanovení § 12 odst. 1 taxativní výčet způsobů zániku spolků. Spolek může tedy zaniknout:

- a) dobrovolným rozpuštěním,
- b) sloučením⁶⁷ s jiným spolkem nebo
- c) nedobrovolným rozpuštěním na základě rozhodnutí Ministerstva vnitra.

Způsob, jakým se v rámci spolku rozhoduje o jeho dobrovolném rozpuštění nebo o sloučení s jiným spolkem, bývá určen v jeho stanovách. Pro případ, že stanovy toto neobsahují, určuje zákon č. 83/1990 Sb., že o dobrovolném rozpuštění nebo sloučení spolku rozhoduje jeho nejvyšší orgán, tj. zpravidla shromáždění členů. Nejvyšší orgán také oznamuje Ministerstvu vnitra, že došlo k zániku spolku. Toto oznámení má jen deklaratorní význam, spolek nezaniká až nějakým úkonem ministerstva, ale již ke dni, kdy o tom sám rozhodl.

K nucenému rozpuštění spolku je povinno Ministerstvo vnitra přistoupit v případech, kdy zjistí (příčemž není rozhodné, zda samo nebo na základě nějakého podnětu od třetí osoby), že spolek vyvíjí činnost, která je vyhrazena pouze politickým stranám a politickým hnutím, právnickým osobám zakládaným k výdělečné činnosti nebo k vykonávání náboženství a víry v církvích a náboženských společnostech, nebo že spolek svou činností porušuje obecné zásady členství ve spolcích vymezené v ustanoveních § 3 odst. 1 a 2 zákona č. 83/1990 Sb., že jde o sdružení osob tímto zákonem zakázané anebo že cíle spolku odporují zásadě odloučenosti spolků od státu. Ministerstvo nejprve po takovém

---

⁶⁷ Zákon č. 83/1990 Sb. dovoluje pouze sloučení s jiným spolkem; neumožňuje rozdělení spolku na více nástupnických spolků nebo splynutí s jiným spolkem či spolky.

zjištění upozorní spolek na porušování zákona č. 83/1990 Sb. a vyzve ho, aby od vytykané činnosti upustil⁶⁸. Teprve když spolek v činnosti pokračuje, ministerstvo vydá rozhodnutí o jeho rozpuštění. Nabytím právní moci tohoto rozhodnutí spolek zaniká.

Spolek se může bránit proti rozhodnutí Ministerstva vnitra o jeho rozpuštění soudní cestou⁶⁹. Podání žaloby má odkladný účinek, spolek tedy zatím nezaniká. Existují-li ale pro to závažné důvody, může soud až do doby nabytí právní moci svého rozhodnutí činnost spolku pozastavit. Spolek po tuto dobu smí vykonávat jen činnosti nezbytně nutné k plnění svých povinností⁷⁰. Soud rozhodnutí ministerstva zruší, jestliže nebyly dány důvody k rozpuštění spolku.

Podle ustanovení § 13 zákona č. 83/1990 Sb. musí být při zániku spolku provedeno majetkové vypořádání (v podstatě tedy likvidace) s tím, že při nuceném rozpuštění spolku Ministerstvem vnitra nebo v případě, když spolek nemá žádný orgán, který by mohl majetkové vypořádání provést, provede ho ministerstvem určený likvidátor.⁷¹ O způsobu naložení s likvidačním zůstatkem zákon č. 83/1990 Sb. nic nestanoví.

---

⁶⁸ Zákon č. 83/1990 Sb. zde neurčuje žádnou lhůtu, do kdy je spolek povinen od vytykané činnosti upustit. Znamená to, že musí této činnosti zanechat okamžitě, jakmile je na to Ministerstvem vnitra upozorněn. Domnívám se ale, že Ministerstvo vnitra je oprávněno podle povahy porušování zákona č. 83/1990 Sb. samo přiměřenou lhůtu určit.

⁶⁹ Podle ustanovení § 12 odst. 3 a 4 zákona č. 83/1990 Sb. se jedná o opravný prostředek podaný k Nejvyššímu soudu ČR. I v tomto případě jde ale dnes o problematiku spadající do oblasti správního soudnictví. Spolek se tedy proti svému rozpuštění Ministerstvem vnitra může bránit podáním žaloby Městskému soudu v Praze podle ustanovení § 65 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, a to ve lhůtě v tomto zákoně určené.

⁷⁰ Ustanovení § 12 odst. 4 zákona č. 83/1990 Sb. sice říká, že po dobu pozastavení své činnosti smí spolek pouze plnit své „povinnosti podle zákona“, ale domnívám se, že je povinen plnit i povinnosti, které mu vznikly jinak, např. na základě smluvních ujednání.

⁷¹ Otázkou je, kdy přesně dojde k majetkovému vypořádání. Zákon č. 83/1990 Sb. není v tomto příliš jasný, protože říká, že „při zániku“ spolku se provede majetkové vypořádání. Ono „při“ znamená před nebo po zániku? Běžně k likvidaci dochází po zrušení právnické osoby a před jejím zánikem, ale vzhledem k jednofázovosti zániku spolku neexistuje toto mezidobí. U dobrovolného rozpuštění spolku zákon č. 83/1990 Sb. zjevně vychází z toho, že majetkové vypořádání má provést nějaký orgán spolku a teprve když žádný takový orgán neexistuje, má ho provést likvidátor. To znamená, že k vypořádání musí dojít ještě před zánikem spolku, protože jedině tehdy ještě existuje nějaký jeho orgán. Je tedy zřejmě možné, aby určitá dvoufázovost zániku spolku vyplynula z jeho stanov, podle kterých se nejprve v rámci spolku rozhodne, že bude rozpuštěn, příslušný orgán spolku následně provede majetkové vypořádání a poté bude s konečnou platností spolek rozpuštěn. V ostatních případech dojde k majetkovému vypořádání až po zániku spolku.

Zajímavé je, že zákon č. 83/1990 Sb. neřeší případ, kdy by ve spolku zůstal např. jen jeden člen nebo dokonce žádný člen. Spolky jsou přitom již svou podstatou založeny na členském principu. Z taxativně vyjmenovaných způsobů nuceného rozpuštění spolku Ministerstvem vnitra na tuto situaci nedopadá ani jeden. Lze si tedy jediné představit, že by stanovy obsahovaly ustanovení ukládající např. poslednímu členovi spolku rozhodnout o jeho zrušení. Ale ani to není ideálním řešením, protože poslední člen by např. tuto povinnost nesplnil nebo by ji ani z objektivních příčin splnit nemohl apod. V takovém případě zřejmě bude daný spolek existovat donekonečna, leda že zákonodárce na to při příští úpravě sdružování ve spolcích pomyslí.

Návrh nového zákona o spolcích

Z výše uvedeného pojednání o spolcích je zřejmé, že stávající právní úprava v zákoně č. 83/1990 Sb. je již nedostačující. Tento zákon počátkem 90. let minulého století nepochybně významnou měrou přispěl k rozvoji spolkového života, avšak je poznamenán rychlostí a euforií, které jeho přípravu doprovázely, a je třeba říci, že dnes je překonán. V porovnání s ostatními zákony, které upravují utváření jiných forem právnických osob, je v mnoha ohledech příliš stručný a neřeší řadu problematických otázek, což vždy nelze překlenout výkladem. Za velkou slabinu tohoto zákona považuji absenci ustanovení o veřejném rejstříku spolků, který by vedlo Ministerstvo vnitra podobně, jako např. soudy vedou obchodní rejstřík či nadační rejstřík nebo jako Ministerstvo kultury vede rejstříky církevních subjektů. Problematická je také nedostatečná úprava zrušení a zániku spolků a vágní úprava organizačních jednotek s právní subjektivitou.

V roce 2000 byl Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky předložen vládní návrh zákona o spolcích⁷². Nemělo jít jen o novelizaci

---

⁷² Vládní návrh zákona o spolcích a o změně některých dalších zákonů (zákon o spolcích), Sněmovní tisk č. 520, III. volební období, r. 2000

zákona č. 83/1990 Sb., ale o zcela novou právní úpravu, která však ze zákona č. 83/1990 Sb. v mnohém vycházela a fungující a dobře zaběhnuté instituty a postupy ponechala, případně je jen rozvinula. Návrh byl rozsáhlejší⁷³ a podrobnější než stávající zákon a navrhoval upravit právě ty otázky, které dnes nejsou ve spolkovém právu řešeny vůbec nebo jen nedostatečně.

Návrh nového spolkového zákona se stejně jako stávající zákon č. 83/1990 Sb. neměl vztahovat na jiné formy sdružování osob, které jsou upraveny zvláštními zákony (sdružování v politických stranách a v politických hnutích, v církvích a náboženských společnostech, v různých profesních komorách apod.). Opustil ne zcela vhodný pojem sdružení a nahradil ho názvem spolek. Sjednotil také podmínky pro působení českých a zahraničních spolků; nevyhovující zákon č. 116/1985 Sb., o podmínkách činnosti organizací s mezinárodním prvkem v Československé socialistické republice, měl být novým zákonem nahrazen a zrušen. Návrh i nadále upravoval tři formy právnických osob: spolky, jejich organizační jednotky s právní subjektivitou a svazy spolků.

Pokud jde o založení spolku a podání návrhu na jeho registraci Ministerstvu vnitra, vycházel návrh nového spolkového zákona ze zákona č. 83/1990 Sb., pouze povinné obsahové náležitosti stanov byly navrženy rozsáhleji – např. bylo výslovně požadováno uvedení statutárního orgánu spolku, způsob jeho ustavování, délka funkčního období jeho členů, způsob jeho jednání apod. Návrh rovněž obsahoval – narozdíl od stávající právní úpravy – povinnost v názvu spolku uvést dodatek „registrovaný spolek“ nebo zkratku „r. s.“, což by jednoznačně upozornilo na formu dané právnické osoby.

Návrh nového spolkového zákona odstraňoval dosavadní nedostatečnou právní úpravu zrušení, likvidace a zániku spolku jako právnické osoby. Vymezil možné způsoby zrušení spolku a jeho

---

⁷³ Přibližně 50 paragrafů oproti stávajícím cca 20 paragrafům.

organizačních jednotek s právní subjektivitou (s tím, že v případě zrušení spolku se automaticky ruší také tyto organizační jednotky). Jednoznačně stanovil, že spolky a organizační jednotky spolků, které jsou právními osobami, zanikají dnem jejich výmazu z rejstříku spolků, přičemž zániku předchází zrušení s likvidací majetku nebo bez likvidace, přechází-li majetek na právního nástupce.

Za výrazná pozitiva návrhu nového spolkového zákona považují především dořešení problematiky organizačních jednotek spolků s vlastní právní subjektivitou a návrh na zavedení rejstříku spolků. Organizační jednotky spolku, které mají být právními osobami, by se totiž podle návrhu rovněž registrovaly na Ministerstvu vnitra a zapisovaly do rejstříku. Rejstřík spolků měl být podle návrhu veden Ministerstvem vnitra jako veřejný seznam, do kterého by se zapisovaly zákonem stanovené údaje týkající se spolků, jejich organizačních jednotek, svazů spolků a zahraničních spolků. Některé zápisy měly mít charakter konstitutivní, jiné jen deklaratorní. Vedení rejstříku spolků by přineslo žádanou právní jistotu a ochranu práv třetích osob, které vstupují se spolky do smluvních vztahů. Každý by se mohl seznámit se stanoveným okruhem údajů a jednat v důvěře v zapsané skutečnosti. Vedle rejstříku svazů mělo Ministerstvo vnitra vést jednoduchou evidenci odborových organizací a organizací zaměstnavatelů.

Návrh spolkového zákona byl bohužel Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky ve druhém čtení zamítnut, a tak dodnes zůstává v účinnosti právní úprava, která je v mnohých ohledech překonaná a nedostačující.

5. Církvě a náboženské společnosti

Organizace náboženského charakteru tvoří tradičně v moderních demokratických společnostech významnou součást občanské společnosti. V České republice, jedné z nejvíce ateistických zemí na světě, je tato situace poněkud jiná, a to i důsledkem silného potlačování církví a náboženských aktivit vůbec před rokem 1989. Poté, co se nejprve počátkem 90. let mnoho lidí opět veřejně přihlásilo k náboženské víře a počet věřících různých církví a náboženských společností prudce stoupl, projevuje se v posledních letech naopak pokles religiozity, zejména klesá počet věřících tzv. tradičních církví⁷⁴. Hledání příčin tohoto jevu je otázkou spíše sociologickou, nikoli právní.

Prvním právním předpisem, který se po roce 1989 zabýval postavením církví a náboženských společností, byl federální zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, později doplněný zákonem České národní rady č. 161/1992 Sb., o registraci církví a náboženských společností. Zákon č. 308/1991 Sb. (spolu s novelizacemi zákona č. 218/1949 Sb.⁷⁵) se velmi zasloužil o odstranění deformací vzniklých před rokem 1989 ve vztahu mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi a zcela nově upravil jejich postavení. Plně respektoval svobodu náboženského vyznání a vnitřní autonomii církví a náboženských společností a přitom důsledně setrval na uplatňování konfesní neutrality. Přes tento nesporný přínos byl však poznamenán rychlostí a naléhavostí, se kterou bylo nutno po roce 1989 nově právně regulovat tuto oblast, a proto se po několika letech aplikace ukázal jako nedostačující, což vedlo koncem 90. let 20. století

⁷⁴ Např. k početně největší Církvi římskokatolické se v České republice při sčítání lidu v roce 1991 přihlásily více než 4 miliony věřících, v roce 2001 již necelé 3 miliony. Druhá největší Českobratrská církev evangelická přišla téměř o polovinu věřících (z cca 204 tisíc na cca 118 tisíc). Naopak některým malým církvím, k nimž se hlásí řádově stovky až tisíce členů, počty věřících mírně vzrostly.
Zdroj: internetové stránky Českého statistického úřadu.

⁷⁵ Zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem.

k započetí prací na novém zákoně o církvích a náboženských společnostech.

Nový zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)⁷⁶, nabyl účinnosti dne 7. ledna 2002. Zrušil zákony č. 308/1991 Sb. a č. 161/1992 Sb. a nově uceleně upravil postavení církví a náboženských společností v českém právním prostředí. Církev a náboženské společnosti jsou tímto zákonem vnímány jednak jako zvláštní druh sdružení fyzických osob⁷⁷, jednak (jsou-li registrovány) jako právnické osoby soukromého práva⁷⁸ a jednak (ne však automaticky) jako nositelé zvláštních oprávnění, kterých jiné soukromoprávní subjekty nabyt nemohou (tzv. zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společností, viz dále).

Jedním z hlavních přínosů přijetí zákona č. 3/2002 Sb. oproti předcházející právní úpravě je především zjednodušení podmínek pro

⁷⁶ Dnes ve znění nálezu Ústavního soudu vyhlášeného pod č. 4/2003 Sb., zákona č. 562/2004 Sb. a zákona č. 495/2005 Sb.

⁷⁷ Ustanovení § 3 písm. a) zákona č. 3/2002 Sb. definuje církev a náboženskou společnost jako „dobrovolné sdružení osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby.“

Zajímavostí v terminologii zákona č. 3/2002 Sb. je ustálené používání spojení „církev a náboženská společnost“, a to i v takových formulacích, kde logicky není vhodné (např. osoba hlásící se k církvi a náboženské společnosti, kdy je zřejmé, že osoba se hlásí buď k jednomu nebo k druhému). Je to pochopitelné vzhledem k tomu, že nelze na všech místech zákona, kde je nutno církev a náboženskou společnost zmínit, rozlišovat „a“ a „nebo“, popř. „a/nebo“. Proto je třeba z ust. § 3 písm. a) vycházet jako z legislativní zkratky, která se hodí pro církev i náboženskou společnost. Jistě nejvhodnější by bylo používat pouze označení „náboženská společnost“ či „náboženská organizace“, protože v sobě zahrnuje i církev; to se však setkalo v době tvorby zákona s nepochopením a nesouhlasem tradičních církví.

⁷⁸ Získání postavení právnické osoby, tedy nabytí právní subjektivity církve nebo náboženské společnosti okamžikem aktu registrace podle zákona č. 3/2002 Sb., představuje zcela běžný způsob vzniku právnické osoby, ale lze se setkat i s (ojedinělým) názorem, že by církev a náboženská společnost měly být v tomto ohledu privilegovány a v otázce jejich právního postavení a právní subjektivity by stát měl respektovat jejich vnitřní předpisy.

V té souvislosti zde cituji ze stati K. Berana „Veřejnoprávní či soukromoprávní postavení církvi v historické retrospektivě“, ve které se zajímavě zamýšlí nad povahou církvi a náboženských společností jako právnických osob. S odkazem na odlišné stanovisko soudců Holländera a Malenovského k nálezu Ústavního soudu publikovanému pod č. 4/2003 Sb. zde (a to i s ohledem na specifika Církve římskokatolické) K. Beran říká: „Právní subjektivitu církvi proto nemůže založit ani vnitřní předpis příslušné církve ani právní řád jiného státu. Tomu brání vztahy svrchované rovnosti mezi státy i princip, podle něhož v případě konfliktu o výkon jurisdikce mezi více státy převládne zásadně vůle státu, jenž může uplatnit teritoriální titul. ČR proto není povinna uznat takové postavení církve podléhající její jurisdikci, jaké této církvi přiznal právní řád jiného státu. ... není žádný důvod, proč by měly církve získávat právní subjektivitu z jiné právní skutečnosti, než je registrace státem.“

registraci nových církví a náboženských společností, které spočívá ve snížení počtu věřících potřebného pro registraci. I mnohem menší skupiny věřících tak mají dnes možnost domoci se postavení právnické osoby, mají-li o to zájem. Podle předchozí právní úpravy bylo k registraci nutné předložit podpisové archy s podpisy nejméně 10 000 věřících⁷⁹. Splnit tuto podmínku bylo pro mnoho menších náboženských skupin nemožné, a proto byly předem z možnosti ucházet se o registraci vyloučeny, i kdyby v ostatních směrech zákonným požadavkům pro registraci odpovídaly. V novém zákoně č. 3/2002 Sb. došlo k výraznému snížení početního cenzu na 300 zletilých osob hlásících se k církvi nebo náboženské společnosti. Vyšší početní census (1 promile obyvatel České republiky podle posledního sčítání lidu, tedy přibližně oněch 10 000) zůstal zachován jen jako jedna z podmínek pro přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv.

Dalším přínosem zákona č. 3/2002 Sb. je i zvýšený důraz na ochranu právní jistoty třetích osob. Podle tohoto zákona Ministerstvo kultury vede tři veřejné registry: Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností, Rejstřík svazů církví a náboženských společností a Rejstřík evidovaných právnických osob. Ačkoli informace obsažené v těchto rejstřících nejsou zdaleka tak rozsáhlé, jako např. v obchodním rejstříku (to ani u těchto primárně nepodnikatelských subjektů není nutné), jejich význam spočívá v tom, že lze snadno zjistit, zda a od kdy určitý církevní subjekt existuje, pod jakým názvem, kde sídlí, kdo je jeho statutárním orgánem, zda již nebyl zrušen atd., tedy údaje potřebné pro fyzické a právnické osoby vstupující s ním do právních vztahů. Zejména u větších tradičních církví (především Církve římskokatolické), které mají značné množství vnitřních součástí (řádově tisíce), představuje Rejstřík evidovaných právnických osob nenahraditelnou pomůcku pro všechny účastníky právních vztahů.

---

⁷⁹ Alternativně stanovil zákon č. 161/1992 Sb. podmínku pouze 500 sob hlásících se k církvi nebo náboženské společnosti, ovšem to platilo pouze pro církve a náboženské společnosti, které byly členy Světové rady církví.

Rejstříky jsou samozřejmě přínosné i pro samotné církevní subjekty, které mají možnost získat z nich výpisy, úřední opisy apod. a prokazovat se jimi ve styku s dalšími subjekty a s orgány veřejné moci.

Princip právní jistoty zajištěný rejstříky vedenými podle zákona č. 3/2002 Sb. byl ještě nedávno významně narušen ustanovením § 20 odst. 3 tohoto zákona (novelizací provedenou koncem roku 2005 bylo toto ustanovení ze zákona odstraněno). Podle něj mohla registrovaná církev nebo náboženská společnost požádat Ministerstvo kultury o samostatné vedení členů statutárních orgánů svých vnitřních součástí zapsaných v Rejstříku církevních právnických osob (dnes Rejstřík evidovaných právnických osob). V tomto rejstříku tak nebylo možné zjistit údaje o konkrétní osobě či osobách tvořících statutární orgán církevní právnické osoby (dnes evidované právnické osoby), ale pouze odkaz na orgán příslušné církve nebo náboženské společnosti, který tyto údaje sám vedl. Toto ustanovení zákona se v praxi ukázalo jako značně problematické⁸⁰. Žádost podle něj podala pouze Církev římskokatolická, a to pro církevní právnické osoby zřizované jejími arcibiskupstvími a biskupstvími. V důsledku toho nebylo možné z Rejstříku církevních právnických osob vedeného Ministerstvem kultury zjistit statutární orgány značného množství subjektů⁸¹. Jednotlivá arcibiskupství a biskupství sice vedla na svých internetových stránkách seznamy církevních právnických osob a jejich statutárních orgánů, ovšem nešlo z nich vycházet jako ze spolehlivých zdrojů, zejména proto, že v nich byly uvedeny pod označením „církevní právnické osoby“ i takové instituce zřízené arcibiskupstvími a biskupstvími, které nebyly zapsány v Rejstříku církevních právnických osob vedeném podle zákona č. 3/2002 Sb.

⁸⁰ Vládní návrh zákona o církvích a náboženských společnostech původně obsahoval v § 17 navíc ustanovení (odstavec 7), podle něhož měla být registrovaná církev či náboženská společnost, která vede údaje o statutárních orgánech svých církevních právnických osob podle ustanovení § 20 odst. 3 sama, povinna postupovat podle ustanovení § 17 odst. 3 zákona, tedy nechávat nahlížet třetí osoby do rejstříku, vydávat z něj opisy, výpisy a potvrzení apod., tzn. měla nakládat s rejstříkovými údaji o statutárních orgánech stejně jako Ministerstvo kultury. Toto ustanovení však v průběhu legislativního procesu v Parlamentu České republiky vypadlo.

⁸¹ Více než 3 300 církevních právnických osob, tj. většiny tehdy evidovaných subjektů.

Členové statutárních orgánů navíc nebyli zapisováni chronologicky za sebou, takže bylo možné zjistit vždy jen aktuální obsazení statutárního orgánu a nikoli jeho složení předchozí.⁸² Ustanovení § 20 odst. 3 zákona č. 3/2002 Sb. nepřineslo zjevně nic pozitivního, a proto je správné, že stávající znění zákona č. 3/2002 Sb. ho již neobsahuje.

Jak jsem již výše zmínila, registrované církve a náboženské společnosti představují zvláštní typ sdružení fyzických osob. V zásadě by zákonodárci nic nebránilo v tom, aby je jako zvláštní typ právnických osob vůbec neodlišoval; mohly by být registrovány jako „běžná“ sdružení nebo-li spolky. Jeden z důvodů odlišení církví a náboženských společností od ostatních sdružení fyzických osob lze spatřovat v tom, že církve a náboženské společnosti v některých oblastech veřejného života plní úkoly, které jiné soukromoprávní subjekty plnit nemohou a pro církve a náboženské společnosti jsou naopak obvyklé (např. působení duchovních v ozbrojených silách, věznicích, zdravotnických zařízeních, vyučování náboženství ve školách, uzavírání církevních sňatků apod.). Určitou výjimečnost církví a náboženských společností lze odvodit již z textu Listiny základních práv a svobod, která vedle individuální náboženské svobody každého člověka chrání speciálně výkon kolektivních práv osob sdružených v církvích a náboženských společnostech⁸³. Přesto se domnívám, že si lze do budoucna v našem právním řádu představit takové postavení církví a náboženských společností, kdy nebudou představovat speciální formu právnické osoby, ale zvláštní a výjimečné budou jen svým významem, činnostmi a pověstí, kterou si vydobudou.⁸⁴

Další důvod (ne-li hlavní) odlišné právní úpravy tkví také v tom, že stále ještě nedošlo k úplnému oddělení církví a náboženských společností od státu nebo-li k odluce. Většina registrovaných církví a náboženských

---

⁸² Přitom ale zákon č. 3/2002 Sb. v ustanovení § 20 odst. 3 orgánu registrované církve či náboženské společnosti, který vedl údaje o statutárních orgánech, ukládal řídit se přiměřeně ustanovením § 17 zákona, tj. pravidly pro vedení rejstříků.

⁸³ Čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

⁸⁴ Návrh nového občanského zákoníku ale nadále počítá s tím, že církve a náboženské společnosti budou mít svou vlastní právní úpravu odlišnou od právní úpravy spolků.

společností je totiž dosud financována ze státního rozpočtu podle zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem⁸⁵, a stát se tak finančně přímo podílí na jejich chodu⁸⁶. Minimálně do doby, než bude jejich přímé financování státem ukončeno⁸⁷ a nahrazeno jiným modelem finančního zabezpečení, nebude možné odstranit jejich speciální právní úpravu a zahrnout je pod „běžné“ spolky. Bylo by totiž těžko zdůvodnitelné, proč některé spolky stát takto významně podporuje ze státního rozpočtu a jiné nikoli.

Ochrana před působením nebezpečných náboženských směrů a sekt

V důsledku snížení počtu osob hlásících se k církvi nebo náboženské společnosti potřebného pro její registraci se zvýšilo riziko, že o registraci budou usilovat i různé skupiny označované jako sekty, protože hranice 300 zletilých členů již pro ně nepředstavuje závažnou překážku. Zákodárce však na toto riziko pamatoval, a tak i když Ministerstvo kultury nemůže samo působení takových skupin zabránit⁸⁸, znemožňuje mu alespoň zákon č. 3/2002 Sb. provést jejich registraci jako církve nebo náboženské společnosti.

⁸⁵ Po roce 1948 stát provedl konfiskaci církevního majetku a zrušil veškeré předchozí zákony upravující právní poměry církví a náboženských společností. Protože se po roce 1989 zatím nepodařilo nalézt konečné řešení, které by umožnilo hospodářské osamostatnění církví a náboženských společností, je zákon č. 218/1949 Sb., samozřejmě po novelizacích, dosud aplikován.

⁸⁶ Podle zákona č. 218/1949 Sb. poskytuje stát 17 registrovaným církvím a náboženským společnostem finanční prostředky na platy a pojistné k platům duchovních a církevní administrativy, na provoz ústředí a na údržbu majetku, v současné době ve výši okolo 1 mld. Kč ročně (viz dále v části Hospodaření církví a náboženských společností).

⁸⁷ Kromě toho není dosud dořešen problém tzv. majetkového narovnání mezi státem na jedné straně a církvemi a náboženskými společnostmi na straně druhé. Část majetku, o který byly církve a náboženské společnosti připraveny mezi lety 1948 a 1989, jim byla již různými způsoby navracena v průběhu 90. let minulého století (nejprve dvěma tzv. výčtovými zákony na počátku 90. let, později tzv. exekutivní cestou, kdy o vydávání majetku rozhodovala vláda), ale značná část dosud nikoli a zatím se nedaří najít vhodné řešení tohoto problému.

⁸⁸ K vyšetřování a postihování protiprávní činnosti nebezpečných náboženských skupin nemá Ministerstvo kultury kompetence. Pokud by však bylo hodnověrným způsobem informováno o tom, že některá z již registrovaných církví nebo náboženských společností, popř. jejich svaz, vyvíjí činnost v rozporu s právním řádem, pak by podle ustanovení § 22 odst. 1 písm. c) zákona č. 3/2002 Sb. bylo povinno zahájit řízení o zrušení registrace. Pod „činnost v rozporu s právním řádem“ spadá i chování, které je v rozporu s ustanovením § 5 zákona č. 3/2002 Sb.

Velmi významné je v tomto ohledu ustanovení § 5 zákona č. 3/2002 Sb., které zakazuje již samotný vznik a vyvíjení činnosti nebezpečných náboženských skupin a v podstatě obsahuje definici toho, co si představujeme pod pojmem sekta. Podle tohoto ustanovení nazvaného „Podmínky vzniku a působení církví a náboženských společností“ vznikat a vyvíjet činnost nemůže církev či náboženská společnost, jejíž činnost je v rozporu s právními předpisy a jejíž učení nebo činnost ohrožuje práva, svobody a rovnoprávnost osob a jejich sdružení včetně jiných církví a náboženských společností, ohrožuje demokratické základy státu, jeho suverenitu, nezávislost a územní celistvost a je v rozporu s ochranou veřejné mravnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví a bezpečnosti, s principy lidskosti a snášenlivosti, popírá nebo omezuje osobní, politická nebo jiná práva fyzických osob pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání nebo sociální postavení, rozněcuje nenávisť a nesnášenlivost z těchto důvodů, podporuje násilí nebo porušování právních předpisů, omezuje osobní svobodu osob zejména tím, že využívá psychický a fyzický nátlak k vytvoření závislosti, která vede k fyzickému, psychickému a ekonomickému poškozování těchto osob a jejich rodinných příslušníků, k poškozování jejich sociálních vazeb včetně omezování psychického vývoje nezletilých a omezování jejich práva na vzdělání, zabraňuje nezletilým přijmout zdravotní péči odpovídající zdravotním potřebám, nebo je utajována vcelku nebo v některých částech, stejně jako organizační struktura církve a náboženské společnosti a případné vazby na zahraniční složky.

Registrace církví a náboženských společností

Jak jsem již výše uvedla, zákon č. 3/2002 Sb. upravuje proces registrace církví a náboženských společností. Smyslem registrace je jednak zajistit jim stejné postavení, jaké mají i jiné právnické osoby soukromého práva, jednak dát třetím osobám, které mohou vstupovat s církvemi a náboženskými společnostmi do právních vztahů, právní

jistotu. V důsledku registrace totiž dochází mj. ke zveřejnění základních informací o církvi nebo náboženské společnosti, která se registrací stala právnickou osobou. Nabytí postavení právnické osoby však nemá žádný vliv na to, že mohla být církví nebo náboženskou společností (zde nikoli ve smyslu formy právnické osoby) ještě před registrací jen jako jakési sdružení bez právní subjektivity⁸⁹. Označení církev nebo náboženská společnost tak může znamenat jednak neformální uskupení, jednak jednu z forem právnických osob. Zákon č. 3/2002 Sb. proto používá na mnoha místech pojem „registrovaná církev a náboženská společnost“ pro odlišení od církve nebo náboženské společnosti, která není právnickou osobou.

Registračním orgánem je Ministerstvo kultury. Registrační řízení⁹⁰ se zahajuje podáním návrhu na registraci. Návrh mohou podat nejméně tři fyzické osoby, které tvoří tzv. přípravný výbor. Členové přípravného výboru musí být starší 18 let, plně způsobilí k právním úkonům a musí být buď občany České republiky nebo cizinci s trvalým pobytem v České republice. V průběhu registračního řízení komunikuje Ministerstvo kultury s jedním ze členů přípravného výboru, který byl přípravným výborem zmocněn jednat jeho jménem (tzv. zmocněnec). Návrh na registraci obsahuje tři části:

1. základní charakteristiku církve nebo náboženské společnosti, jejího učení a poslání,
2. zápis o založení církve nebo náboženské společnosti na území České republiky,
3. základní dokument⁹¹.

⁸⁹ Církev a náboženské společnosti nemusejí být registrovány, mohou působit i zcela neformálně bez právní subjektivity a bez zapsání v nějakém rejstříku. Sdružování fyzických osob v církvích a náboženských společnostech za účelem společného vyznávání náboženské víry není podmíněno žádným státním souhlasem, povolením či uznáním. Svoboda sdružování za účelem výkonu náboženské svobody je ústavně chráněna a chrání ji i zákon č. 3/2002 Sb. (ustanovení § 4). Zákon č. 3/2002 Sb. neupravuje postup ani pravidla pro zakládání církví a náboženských společností, ale teprve až nabytí postavení právnické osoby registrací.

⁹⁰ Registrační řízení je upraveno v hlavě třetí zákona č. 3/2002 Sb. Subsidiárně se užíje správní řád.

⁹¹ U základního dokumentu se lze někdy setkat s omylem, že jde o dokument nikoliv tom smyslu, jak ho chápe zákon č. 3/2002 Sb., ale o jakýsi hlavní – základní – organizační či věroučný dokument církve nebo náboženské společnosti, jako je např. Kodex kanonického práva, různé ústavy, řády, statuty, stanovy či jinak nazvané vnitřní předpisy církví a náboženských společností. V terminologii zákona

K návrhu musí být přiloženy originální podpisové archy s podpisy nejméně 300 zletilých občanů České republiky nebo cizinců s trvalým pobytem v České republice hlásících se k dané církvi nebo náboženské společnosti, s uvedením jejich osobních údajů podle zákona č. 3/2002 Sb.⁹² Na každém podpisovém archu musí být uveden totožný text s plným názvem církve nebo náboženské společnosti a formulace, z níž je patrné, že osoba podpisující podpisový arch je osobou hlásící se k dané církvi nebo náboženské společnosti⁹³. Znamená to, že podpisové archy přikládání k návrhu na registraci mohou podepisovat pouze věřící, kteří jsou členy dané církve nebo náboženské společnosti, tedy nikoli např. osoby, které registraci pouze podporují, aniž by byly osobami hlásícími se k příslušné církvi nebo náboženské společnosti.

Vedle podpisových archů je nejdůležitější a zpravidla nejrozsáhlejší součástí návrhu na registraci základní dokument. Obsahuje základní informace o církvi nebo náboženské společnosti jako právnické osobě, tedy jednak údaje, které ji identifikují (název, sídlo, statutární orgán⁹⁴), jednak informace o její organizační struktuře, zásadách hospodaření, předmětu podnikání, právech a povinnostech osob hlásících se k ní, údaje o způsobu ustavování a odvolávání duchovních, případném začlenění církve nebo náboženské společnosti do zahraničních struktur atd.⁹⁵

č. 3/2002 Sb. ale jde o dokument s jasně definovaným obsahem podle ustanovení § 10 odst. 3 tohoto zákona, který slouží k stručnému vyjádření základních informací o církvi nebo náboženské společnosti. Základní dokumenty registrovaných církví a náboženských společností jsou veřejně přístupné a informace z nich může čerpat kdokoli, kdo o to projeví zájem.

⁹² Zákon č. 3/2002 Sb. obsahuje vlastní definici pojmu „osobní údaje“. Podle ustanovení § 3 písm. c) jde o jméno, popřípadě jména, a příjmení, adresu místa trvalého pobytu v České republice, v případě občanů České republiky dále jejich rodná čísla, anebo v případě cizinců údaj o jejich státním občanství a čísle průkazu o povolení k pobytu.

⁹³ Podle ustanovení § 3 písm. b) osobou hlásící se k církvi nebo náboženské společnosti je osoba, která podle svého přesvědčení a vnitřních předpisů církve nebo náboženské společnosti k ní přináleží.

⁹⁴ Zákon č. 3/2002 Sb. u církví a náboženských společností neuzivá výslovně pojem statutární orgán, ale pojem „orgán církve a náboženské společnosti, který jedná jejím jménem s orgány veřejné správy a třetími osobami na území České republiky jako statutární orgán“. Zákonodárce tím vyhověl přání některých církví, které se nepovažují za „běžnou“ právnickou osobu a domnívají se, že označení „statutární orgán“ v jejich případě není vhodné. U svazů církví a náboženských společností a u evidovaných právnických osob již zákon č. 3/2002 Sb. pojem „statutární orgán“ normálně, bez dalších přívlasků, užívá.

⁹⁵ Viz ustanovení § 10 odst. 3 zákona č. 3/2002 Sb.

Ministerstvo kultury je povinno předložený návrh na registraci církve nebo náboženské společnosti včetně podpisových archů přezkoumat z hlediska formálního i věcného. Zjišťuje, zda návrh obsahuje všechny náležitosti požadované zákonem č. 3/2002 Sb., zda údaje v něm obsažené odpovídají skutečnosti, zda je podán oprávněnými osobami a zda činnost církve nebo náboženské společnosti, která žádá o registraci, není v rozporu se zákonem č. 3/2002 Sb. či jinými právními předpisy. Jsou-li splněny všechny podmínky stanovené zákonem č. 3/2002 Sb. pro registraci církve nebo náboženské společnosti, ministerstvo rozhodne o tom, že se církev nebo náboženská společnost registruje. Ke dni nabytí právní moci rozhodnutí o registraci zapíše ministerstvo nově registrovanou církev nebo náboženskou společnost do Rejstříku registrovaných církví a náboženských společností. Ministerstvo není oprávněno posuzovat případnou vhodnost či nevhodnost registrace církve nebo náboženské společnosti ani nemůže hodnotit či vykládat její učení. Pouze prověří, zda jsou splněny všechny podmínky stanovené zákonem č. 3/2002 Sb., a pokud ano, vzniká na provedení registrace nárok.

Pokud Ministerstvo kultury shledá, že je návrh na registraci církve nebo náboženské společnosti neúplný, vyzve navrhovatele, aby návrh doplnili, a stanoví jim pro to lhůtu v trvání nejméně jednoho měsíce⁹⁶. Pokud by navrhovatelé ve stanovené lhůtě na výzvu Ministerstva kultury vůbec nezareagovali a návrh nedoplnili, Ministerstvo kultury řízení zastaví.

Jestliže Ministerstvo kultury v průběhu správního řízení zjistí, že není splněna některá z náležitostí požadovaných zákonem č. 3/2002 Sb. pro registraci církve nebo náboženské společnosti a návrh se nepodařilo uvést do souladu se zákonem ani po výzvách učiněných navrhovatelům, popř. jde o takový nedostatek, který nelze prostřednictvím doplnění návrhu odstranit (např. vůbec nejde o církev ani náboženskou společnost,

---

⁹⁶ Ustanovení § 13 zákona č. 3/2002 Sb.

ale sdružení zcela jiného charakteru), ministerstvo registraci církve nebo náboženské společnosti zamítne. Pokud navrhovatelé s uvedeným rozhodnutím ministerstva nesouhlasí, mohou se bránit běžnou právní cestou (podat rozklad, resp. po potvrzení zamítavého rozhodnutí ministrem kultury žalobu podle soudního řádu správního).

Správní řízení o registraci církve nebo náboženské společnosti trvá průměrně 4 až 6 měsíců. Poměrně značná délka řízení je dána především nutností přezkoumat podpisové archy⁹⁷: zda osoby na nich uvedené skutečně existují, zda jsou osobami hlásícími se k dané církvi nebo náboženské společnosti, zda podpisový arch skutečně podepsaly (zda nedošlo např. k použití jejich osobních údajů bez jejich vědomí a zfalšování jejich podpisu) a zda ho podepsaly s vědomím, že jde o registraci „jejich“ církve nebo náboženské společnosti. Také zformulování základního dokumentu bývá pro navrhovatele obtížné a vyžaduje zpravidla rozsáhlejší výměnu korespondence i ústní jednání.

V současné době je v České republice registrováno 26 církví a náboženských společností, z toho 5 podle zákona č. 3/2002 Sb. a 21 podle předchozí právní úpravy. Informativně projevily zájem o registraci některé další náboženské skupiny působící na území České republiky jako např. zastánci některých směrů buddhismu, hinduismu, sahadža-jógy, scientologové atd.⁹⁸

Zákon č. 3/2002 Sb. systematicky upravuje také zánik registrované církve nebo náboženské společnosti jako právnické osoby, tedy zrušení její registrace a výmaz z rejstříku⁹⁹. Jedním z důvodů pro zrušení registrace církve nebo náboženské společnosti Ministerstvem kultury je

⁹⁷ Ministerstvo kultury má dokonce zřízen dálkový elektronický přístup do informačního systému evidence obyvatel vedeného Ministerstvem vnitra, aby mohlo v registračním řízení ověřit pravdivost údajů o osobách uvedených na podpisových archích (ustanovení § 27 odst. 10 zákona č. 3/2002 Sb.)

⁹⁸ V současné době probíhá řízení o návrhu na registraci Arménské apoštolské pravoslavné církve.

⁹⁹ Ustanovení § 22 až § 25 zákona č. 3/2002 Sb.

Dosud nedošlo k žádnému zrušení registrace církve či náboženské společnosti ani nebylo žádné řízení Ministerstvem kultury zahájeno. Registrované církve tradičně a dlouhodobě působící na našem území zpravidla v základním dokumentu předloženém podle zákona č. 3/2002 Sb. uvádějí, že zrušení z jejich vlastní iniciativy (dobrovolné rozpuštění) ani nepřipadá v úvahu.

vyvíjení činnosti, která je v rozporu s právním řádem, a to i poté, co již byla daná církev či náboženská společnost ministerstvem vyzvána k upuštění od nelegální činnosti. Takový případ v praxi dosud nenastal a domnívám se, že tento způsob zrušení registrace církve či náboženské společnosti i do budoucna není příliš pravděpodobný. Vzhledem k náročnému řízení předcházejícímu registraci by totiž už na samém počátku měly být eliminovány problematické náboženské skupiny, a proto ty církve a náboženské společnosti, které jsou zaregistrovány, by neměly představovat riziko.

Dále je Ministerstvo kultury povinno zahájit řízení o zrušení registrace církve či náboženské společnosti v případě, kdy je jako právnická osoba nefunkční, protože po dobu delší než dva roky není ustaven její statutární orgán a v důsledku toho není nikdo, kdo by jejím jménem jednal navenek. Předtím je však ministerstvo, stejně jako v předchozím případě, povinno nejprve danou církev či náboženskou společnost vyzvat k nápravě v přiměřené lhůtě a teprve poté, když nedojde ke zlepšení, zahajuje se řízení o zrušení registrace.

Dalšími důvody pro zahájení řízení o zrušení registrace je žádost samotné církve nebo náboženské společnosti a dále skutečnost, že došlo ke zrušení konkursu po splnění rozvrhového usnesení nebo ke zrušení konkursu z důvodu, že majetek církve či náboženské společnosti nepostačuje k úhradě nákladů konkursu, anebo k zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku.

Svazy církví a náboženských společností

Podle zákona č. 3/2002 Sb. se registruje také další typ právnických osob: svazy církví a náboženských společností¹⁰⁰. Jde o obdobu svazů spolků podle zákona č. 83/1990 Sb. Zákon č. 3/2002 Sb. výslovně nedefinuje, co je svaz církví a náboženských společností, pouze

---

¹⁰⁰ Právní úprava předcházející zákonu č. 3/2002 Sb. svazy církví a náboženských společností neznala.

v ustanovení § 8 odst. 1 a 2 říká, že „k výkonu práva náboženské svobody podle tohoto zákona mohou registrované církve a náboženské společnosti založit svaz církví a náboženských společností“ a že členy mohou být jen registrované církve a náboženské společnosti. Tím je i bez definice jasně vymezeno, o jaký typ subjektu jde. Jedná se v podstatě o zvláštní druh zájmového sdružení právnických osob¹⁰¹.

Návrh na registraci, který je podáván přípravným výborem svazu, obsahuje vedle základních údajů o názvu a sídle svazu písemnou zakladatelskou smlouvu předloženou ve formě notářského zápisu a stanovy svazu, jejichž minimální obsah je zákonem č. 3/2002 Sb. určen (statutární orgán, předmět činnosti, vznik a zánik členství, majetkové poměry atd.¹⁰²).

Postup Ministerstva kultury v registračním řízení je dále podobný jako u registrace církve nebo náboženské společnosti s tím rozdílem, že registrace svazu církví a náboženských společností je celkově jednodušší a časově méně náročná (nepředkládají se např. žádné podpisové archy). Není-li tedy návrh úplný, vyzve ministerstvo k jeho doplnění ve stanovené lhůtě v trvání nejméně jednoho měsíce. Nereagují-li navrhovatelé ve stanovené lhůtě na výzvu a návrh nedoplní, Ministerstvo kultury řízení zastaví. Pokud návrh plně odpovídá zákonu č. 3/2002 Sb., ministerstvo rozhodne o registraci svazu a ke dni nabytí právní moci tohoto rozhodnutí zapíše svaz do Rejstříku svazů církví a náboženských společností. Pokud naopak údaje v návrhu na registraci svazu neodpovídají skutečnosti anebo nejsou splněny podmínky stanovené zákonem č. 3/2002 Sb., ministerstvo rozhodne, že registrace svazu církví a náboženských společností se zamítá.

V současné době jsou registrovány dva svazy církví a náboženských společností: Vojenská duchovní služba a Ekumenická rada církví v České republice.

---

¹⁰¹ Ustanovení § 20f až 20j občanského zákoníku.

¹⁰² Ustanovení § 12 odst. 1 písm. d) zákona č. 3/2002 Sb.

Pokud jde o zrušení registrace svazů církví a náboženských společností a jejich zánik, platí pro ně naprosto stejná právní úprava, jako pro registrované církve a náboženské společnosti.¹⁰³

Evidované právnické osoby

Třetím typem právnických osob podle zákona č. 3/2002 Sb. jsou „právnické osoby založené registrovanou církví nebo náboženskou společností a evidované podle tohoto zákona“, zkráceně evidované právnické osoby. Jejich právní úprava tvoří nejkontroverznější část zákona č. 3/2002 Sb. a prodělala také nejvíce změn. Původně se tato právní forma nazývala „církevní právnická osoba“ a byla definována v ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 3/2002 Sb. Ústavní soud nálezem publikovaným pod č. 4/2003 Sb. tuto definici zrušil a tím narušil ucelenost právní úpravy církevních právnických osob, což vedlo následně k interpretačním i aplikačním problémům. Tyto problémy byly legislativně vyřešeny novelizací zákona č. 3/2002 Sb. provedenou zákonem č. 495/2005 Sb., kterým byl mj. zaveden nový pojem „evidovaná právnická osoba“. Ani tím ale nejsou pravděpodobně spory ukončeny, protože novelizovaným zněním zákona č. 3/2002 Sb. se bude na základě návrhu skupiny senátorů opět zabývat Ústavní soud¹⁰⁴.

¹⁰³ Ustanovení § 22 až § 25 zákona č. 3/2002 Sb.

I v případě svazů církví a náboženských společností dosud nedošlo k žádnému zrušení registrace ani nebylo žádné řízení Ministerstvem kultury zahájeno.

¹⁰⁴ S textem návrhu skupiny 25 senátorů ze dne 13. 1. 2006 na zrušení novely zákona o církvích a náboženských společnostech Ústavním soudem České republiky se lze seznámit např. na internetových stránkách Ministerstva kultury v části „Církve a náboženské společnosti“.

Tento návrh je formulován nepřilíš pečlivě a je zřejmé, že jeho petitu v podobě, v jaké je formulován, nemůže Ústavní soud vyhovět. Kdyby totiž zrušil všechny části zákona č. 3/2002 Sb., které senátoři ke zrušení navrhují, zbývající torzo by v řadě ustanovení nedávalo žádný smysl a zákon by se stal neaplikovatelným. V návrhu jsou dále napadány i ty části zákona č. 3/2002 Sb., které byly již jednou podrobeny přezkoumání Ústavním soudem a nebyly jím shledány jako protiústavní. I odůvodnění návrhu je dosti chabé a nedbalé a vychází převážně z nepřesvědčivé argumentace založené na údajném „ústavním principu privilegovanosti církve“. Na řadě míst textu návrhu je argumentováno ustanoveními Listiny základních práv a svobod a mezinárodních smluv o lidských právech, která se ale nijak nevztahují k právnímu postavení církví a náboženských společností, ale chrání individuální práva náboženské svobody (svoboda náboženského vyznání, právo měnit své náboženství, právo být bez náboženského vyznání, zákaz diskriminace z důvodu víry, právo na svobodný projev víry atd.). Ta však nejsou zákonem č. 3/2002 Sb. nijak upravována, protože tento zákon se zabývá převážně církvemi a náboženskými společnostmi, jejich svazy a evidovanými právnickými osobami jako formami právnických osob, postupy při jejich registraci a evidenci, vedením rejstříků apod., nikoli individuálními

Evidovaná právnická osoba představuje další typ právnické osoby soukromého práva vedle registrovaných církví a náboženských společností, jejich svazů, ale i dalších typů právnických osob, jako jsou spolky, obchodní společnosti, obecně prospěšné společnosti atd. Tato forma právnické osoby je ale oproti nim specifická tím, že byla vytvořena jako „speciální“ pouze pro jeden typ zřizovatelů: registrované církve a náboženské společnosti. Nikdo jiný nemůže evidovanou právnickou osobu založit ani navrhnout k evidenci. Zákonodárce tak respektuje tradiční a od jiných právnických osob mnohdy velmi odlišné vnitřní uspořádání církví a náboženských společností. Většina z nich existovala nejen před nabytím účinnosti zákona č. 3/2002 Sb., ale i před přijetím předcházejícího zákona č. 308/1991 Sb., a bylo vhodné zohlednit specifika jejich organizační struktury. Zpravidla se totiž pro konstituování vnitřní organizační součásti církve nebo náboženské společnosti jako právnické osoby žádá z „běžných“ forem právnických osob podle českého právního řádu nehodí.

Evidované právnické osoby tvoří jedolitou skupinu podobných subjektů, naopak, jsou mezi nimi odlišné typy útvarů. Pro zjednodušení je můžeme rozdělit do 5 kategorií:

1. Základní územní jednotky. Do této skupiny se řadí různě nazývané útvary, které tvoří nejnižší článek ve zpravidla hierarchicky organizované struktuře církví a náboženských společností, tj. např. farnosti, církevní či náboženské obce, sbory, misijní skupiny. Slouží zejména ke shromažďování věřících v místech jejich bydliště, zaměstnání či studia za účelem společného vyznávání a výkonu náboženské víry.

2. Vyšší organizační složky. Představují další, vůči základním územním jednotkám nadřazený stupeň v organizační struktuře. Typicky např. provincie, arcibiskupství a biskupství, eparchie, konference, senioráty.

---

náboženskými právy věřících, která spadají do soukromé sféry jejich života a nejsou právními předpisy regulována.

3. Řeholní řády a kongregace. Jde o specifické organizace utvářené některými tradičními církvemi; dělí se na ženské a mužské.

4. Účelová zařízení - charitativní, dobročinná, sociální apod. Do této kategorie spadají charity a diakonie. Provozování těchto zařízení, zabývajících se službou a pomocí potřebným, je nerozlučně spjata s působením církví a náboženských společností ve společnosti. Z toho důvodu jsou evidovány na Ministerstvu kultury jako evidované právnické osoby, ačkoli původně zákon č. 3/2002 Sb. jejich evidenci neumožňoval. Jedná se totiž o organizace, jejichž zřizování není výlučně záležitostí církví a náboženských společností, ale vytvářejí je v různých právních formách i jiní („necírkevní“) zřizovatelé.¹⁰⁵

5. Další evidované právnické osoby, které nelze zařadit do kategorií 1 až 4, které však jsou pro církve a náboženské společnosti typické. Např. semináře, vzdělávací instituty, kapituly, komunity, sdružení křesťanů.¹⁰⁶

Evidované právnické osoby se podle zákona č. 3/2002 Sb. narodí od církví a náboženských společností a jejich svazů neregistrují, ale pouze evidují. Jde oproti registraci o značně zjednodušený postup. Důvodem je zejména to, evidovaná právnická osoba je vždy organizační součástí některé z registrovaných církví nebo náboženských společností. Ty byly již v náročném registračním řízení dostatečně „prověřeny“ a existuje

---

¹⁰⁵ Podle mého názoru by charity a diakonie neměly být evidovány podle zákona č. 3/2002 Sb., protože přesahují zákonodárcem původně zamýšlený rozsah této speciální evidence a narušují tak celkově koncepci tohoto zákona. Jak jsem výše uvedla, právní forma církevní právnické osoby byla původně zavedena proto, aby církve a náboženské společnosti mohly získávat právní subjektivitu pro své specifické organizační útvary. Tato právní forma nemá být ale užívána pro útvary, které se neliší od jiných „běžných“ právnických osob. Budu-li já jako soukromá osoba, popř. společně s dalšími soukromými osobami chtít poskytovat pomoc potřebným a budu chtít pro tento účel zřídit právnickou osobu, musím zvolit některou z právních forem, které mi právní řád nabízí (např. obecně prospěšnou společnost, občanské sdružení, nadaci, obchodní společnost). Registrovaná církev nebo náboženská společnost ale má další, podle mého názoru neopodstatněně jednodušší možnost v podobě zřízení evidované právnické osoby.

Protiargumentem bývá, že působení církví a náboženských společností je pro společnost velice přínosné, a proto není nic špatného na tom, když je v některých záležitostech jejich postavení výhodnější oproti jiným subjektům. Jakkoli nepopírám pozitivní vliv církví a náboženských společností na společnost a potlačování mnohých negativních společenských jevů, domnívám se, že poskytování pomoci nemocným, sociálně slabým, přestárým, opuštěným či jinak poznamenaným lidem je stejně hodnotné, ať je poskytuje církevní či „necírkevní“ subjekt. Proto by v této oblasti neměly být církve a náboženské společnosti nijak zvýhodňovány oproti jiným právnickým i fyzickým osobám.

¹⁰⁶ Církev římskokatolická usiluje o to, aby jako další kategorie evidovaných právnických osob byly evidovány také církevní školy a školská zařízení, zákon č. 3/2002 Sb. to však neumožňuje.

vysoká míra jistoty, že se jedná o subjekty, které fungují v souladu s právními předpisy a nejsou nebezpečnou sektou. Není proto nutné mít obavu z toho, že jejich vnitřní součásti nabudou rovněž postavení právnických osob.

Zajímavé je, že evidované právnické osoby, ačkoli po evidenci podle zákona č. 3/2002 Sb. se stanou právnickou osobou, nejsou zcela samostatnými subjekty. Mají sice právní subjektivitu, mohou vystupovat samostatně svým jménem v právních vztazích, nabývat majetek a mají i další znaky právnických osob (název, sídlo, statutární orgán), ale církev nebo náboženská společnost, která danou evidovanou právnickou osobu navrhla k evidenci, může kdykoli a bez udání důvodu požádat Ministerstvo kultury o zrušení její evidence a ministerstvo je povinno návrhu vyhovět a do 5 pracovních dnů evidenci této právnické osoby zrušit¹⁰⁷. Dále se také evidence evidované právnické osoby ruší vždy, dojde-li k zániku registrace církve nebo náboženské společnosti, jejíž organizační součástí daná evidovaná právnická osoba je (ke dni nabytí právní moci rozhodnutí o zrušení registrace církve nebo náboženské společnosti je Ministerstvo kultury povinno zrušit evidenci všech jejích evidovaných právnických osob¹⁰⁸). Zákon č. 3/2002 Sb. také stanoví, že nepostačuje-li při likvidaci evidované právnické osoby její majetek k úhradě závazků, ručí za ně ta registrovaná církev a náboženská společnost, která ji navrhla k evidenci¹⁰⁹. Z toho vyplývá i určitá majetková provázanost mezi církví nebo náboženskou společností a jejími evidovanými právnickými osobami. A contrario vyvozují, že i kladný likvidační zůstatek připadne dané církvi a náboženské společnosti.

Podle toho, jakým způsobem se evidují a jaké podklady k evidenci musejí být předloženy, rozlišuje zákon č. 3/2002 Sb. dva druhy evidovaných právnických osob (ustanovení § 15a odst. 1): první skupinou

¹⁰⁷ Ustanovení § 26 odst. 1 písm. a) zákona č. 3/2002 Sb.

¹⁰⁸ Ustanovení § 26 odst. 1 písm. c) zákona č. 3/2002 Sb.

¹⁰⁹ Ustanovení § 26 odst. 4 zákona č. 3/2002 Sb.

jsou orgány registrovaných církví a náboženských společností, řeholní a jiné církevní instituce osob hlásících se k církvi nebo náboženské společnosti založené za účelem vyznávání náboženské víry, druhou skupinou účelová zařízení registrovaných církví a náboženských společností založená pro poskytování charitativních služeb. První skupina je charakterizována podobně, jako byly původně vymezeny církevní právnické osoby před zrušením jejich definice Ústavním soudem¹¹⁰, a jde právě o ty organizační jednotky, které jsou pro církve a náboženské společnosti charakteristické a které nejsou „necírkevními“ subjekty zřizovány. Do druhé skupiny náleží charity, diakonie a jiná humanitární a sociální zařízení, tj. ta zařízení, která neměla být podle zákona č. 3/2002 Sb. původně evidována. Po vydání nálezu Ústavního soudu č. 4/2003 Sb. začalo Ministerstvo kultury i tyto útvary evidovat jako církevní právnické osoby, ovšem nemělo pro to řádný zákonný podklad a byly evidovány v podstatě provizorně až do doby novelizace zákona č. 3/2002 Sb. koncem roku 2005.

Evidence evidovaných právnických osob

Návrh na evidenci evidované právnické osoby podává registrovaná církev nebo náboženská společnost, konkrétně ten její orgán, který je uveden v základním dokumentu. Zpravidla jde, zejména u menších a méně vnitřně strukturovaných církví a náboženských společností, o jejich „hlavní“ orgán (statutární). Některé větší církve ale uvádějí v základním dokumentu i jiné své orgány nebo osoby, které jsou oprávněny podávat návrhy podle zákona č. 3/2002 Sb.¹¹¹.

¹¹⁰ Ustanovení § 6 odst. 2 původně znělo: „Registrovaná církev a náboženská společnost může navrhnout k evidenci orgán církve a náboženské společnosti nebo řeholní a jinou církevní instituci založenou v církvi a náboženské společnosti podle jejich vnitřních předpisů za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry jako právnickou osobu podle tohoto zákona (dále jen „církevní právnická osoba“).“

¹¹¹ Zákon č. 3/2002 Sb. umožňuje totiž v ustanovení § 10 odst. 3 písm. d), aby vedle statutárního orgánu církve nebo náboženské společnosti mohly podávat návrhy podle tohoto zákona i další orgány církve nebo náboženské společnosti, případně i orgány řeholních institucí. V základním dokumentu musí být pouze vymezen rozsah tohoto oprávnění (jaký orgán může podávat návrhy, jakých návrhů se to týká apod.) Jsou-li takové orgány nebo i jednotlivé osoby v základním dokumentu uvedeny, mohou v tomto

Návrh na evidenci prvního typu evidovaných právnických osob – pro zjednodušení jim říkáme vnitřní organizační součásti církví a náboženských společností - musí obsahovat jen několik málo povinných náležitostí: údaje, které právnickou osobu identifikují (název, sídlo, statutární orgán), členy statutárního orgánu a uvedení způsobu jeho jednání, doklad o založení právnické osoby v rámci církve či náboženské společnosti a uvedení předmětu obecně prospěšné, podnikatelské a jiné výdělečné činnosti (zákon č. 3/2002 Sb. vychází z toho, že hlavní činnost je vždy „náboženská“, a proto se do návrhu na evidenci uvádí jen další případná činnost, která může být jen činností doplňkovou)¹¹². Přiložení stanov či jiného podobného dokumentu je povinné, pouze je-li daná evidovaná právnická osoba takovým dokumentem vybavena. Lhůty pro Ministerstvo kultury jako evidenční orgán jsou zde stanoveny velmi krátké (evidenci provede do 5 pracovních dní nebo do 10 pracovních dní vyzve navrhovatele k doplnění neúplného návrhu). Ministerstvo totiž kontroluje návrh jen z toho hlediska, zda je podán oprávněnou osobou, zda je k evidenci navržen subjekt odpovídající zákonu č. 3/2002 Sb. a základnímu dokumentu dané církve nebo náboženské společnosti a zda obsahuje všechny předepsané náležitosti; jinak návrh nijak nepřezkoumává. O provedení evidence se ani nevydává rozhodnutí. Evidence se provádí ke dni doručení návrhu na evidenci. Ovšem v případě, že církev nebo náboženská společnost stihne podat návrh na evidenci do 10 dnů od založení právnické osoby, provede ministerstvo evidenci dokonce zpětně ke dni založení.

K evidenci právnické osoby, která jinak splňuje předpoklady zákona č. 3/2002 Sb., nedojde pouze tehdy, neobsahuje-li návrh na evidenci

---

vymezeném rozsahu jednat jménem dané církve nebo náboženské společnosti, aniž by se musely prokazovat plnou mocí. Zpravidla se jedná o některé evidované právnické osoby, které jsou organizačně v rámci církve či náboženské společnosti nadřizeny jiným evidovaným právnickým osobám, popř. je i podle vnitřních předpisů samy zřizují. Např. u Církve římskokatolické arcibiskupství a biskupství (která sama jsou evidovanými právnickými osobami) jednají v rámci své územní působnosti jménem Církve římskokatolické při podávání návrhů na evidenci evidovaných právnických osob jimi zřízených – např. farností.

¹¹² Ustanovení § 16 odst. 1 a 2 zákona č. 3/2002 Sb.

všechny náležitosti a navrhovatel jej nedoplní ve lhůtě stanovené ministerstvem (nejméně 30 dní). V tomto případě ministerstvo řízení zastaví. Kdyby byl k evidenci navržen útvar, který nemůže být evidován jako evidovaná právnická osoba podle zákona č. 3/2002 Sb., protože neodpovídá znakům této formy právnické osoby, ministerstvo návrh na evidenci zamítne.¹¹³

Návrh na evidenci druhého typu evidovaných právnických osob – účelového zařízení, je již o něco složitější¹¹⁴. Důvodem je skutečnost, že zde nejde o vnitřní organizační součást určenou jen pro řízení vnitřního života církve či náboženské společnosti, setkávání věřících, řeholní život apod., ale o subjekt, který každodenně vstupuje do kontaktu s řadou osob, kterým poskytuje služby, zaměstnává zaměstnance, nakupuje zboží, popř. něco produkuje, získává finanční prostředky z veřejných rozpočtů atd. Návrh na evidenci tak musí obsahovat zakládací listinu účelového zařízení se zákonem č. 3/2002 Sb. vymezenými údaji a s úředně ověřenými podpisy člena nebo členů statutárního orgánu zakládající církve nebo náboženské společnosti. Povinnou součástí návrhu jsou také stanovy, které musejí obsahovat mj. vymezení druhu obecně prospěšných služeb, které má účelové zařízení poskytovat, podmínky jejich poskytování a předmět podnikatelské a jiné doplňkové činnosti, budou-li provozovány. Pokud jde o případnou výzvu k doplnění návrhu na evidenci, zastavení řízení či zamítnutí návrhu, platí to samé, co pro řízení o návrhu na evidenci vnitřní organizační jednotky církve či náboženské společnosti. Pouze není možné evidovat účelové zařízení zpětně ke dni jeho založení. Účelové zařízení je po svém zaevidování povinno po celou dobu své existence každoročně zveřejňovat výroční zprávu o činnosti a hospodaření účelového zařízení,

¹¹³ Ustanovení § 16 odst. 6 zákona č. 3/2002 Sb.

Před novelizací provedenou zákonem č. 495/2005 Sb. možnost zamítnutí návrhu na evidenci v zákoně č. 3/2002 Sb. zcela chyběla. Občas se stávalo, že některá církev nebo náboženská společnost navrhla k evidenci útvar, který se svou strukturou, zaměřením a činností vymykal právní formě církevní právnické osoby a měl by být spíše navržen k zápisu např. do obchodního rejstříku, nadačního rejstříku apod. Řízení pak muselo být zastaveno, popř. byl návrh na evidenci zamítán přímo na základě správního řádu, což ale nebylo zcela správné.

¹¹⁴ Ustanovení § 16a zákona č. 3/2002 Sb.

jejíž minimální obsahové náležitosti určuje zákon č. 3/2002 Sb. v ustanovení § 16a odst. 5.

Zrušení evidence evidované právnické osoby a její zánik jsou upraveny v ustanovení § 26 zákona č. 3/2002 Sb. téměř shodně pro oba druhy evidovaných právnických osob. Ministerstvo kultury je povinno zrušit evidenci buď na návrh registrované církve nebo náboženské společnosti, která právnickou osobu navrhla k evidenci, anebo z vlastního podnětu, pokud zjistí, že evidovaná právnická osoba jedná v rozporu s vymezením své působnosti uvedené v návrhu na evidenci nebo v rozporu s právními předpisy a příslušný orgán církve nebo náboženské společnosti nezjednal ani po výzvě ministerstva nápravu. Z vlastního podnětu musí Ministerstvo kultury zrušit evidenci také tehdy, nebyli-li ustaveni členové statutárního orgánu evidované právnické osoby a všem dosavadním členům statutárního orgánu skončilo funkční období před více než rokem. Evidence se ruší také po uplynutí doby, na kterou byla evidovaná právnická osoba založena, pokud byla založena na dobu určitou. Evidence evidované právnické osoby musí být také ministerstvem zrušena, byl-li na její majetek prohlášen konkurs, byl-li zrušen konkurs po splnění rozvrhového usnesení nebo z důvodu, že její majetek nepostačuje k úhradě nákladů konkursu, nebo byl-li zamítnut návrh na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku. Důvodem ke zrušení evidence všech evidovaných právnických osob založených konkrétní církví nebo náboženskou společností je také zánik registrace této církve nebo náboženské společnosti, jak jsem uvedla již výše. Pouze pro účelová zařízení je stanoven další důvod zrušení evidence Ministerstvem kultury, kterým je neposkytování obecně prospěšných služeb uvedených v zakládací listině po dobu delší než jeden rok¹¹⁵.

---

¹¹⁵ Ustanovení § 26 zákona č. 3/2002 Sb. bývá někdy napadáno ze strany některých církví v tom smyslu, že Ministerstvu kultury dává protiústavní pravomoc zasahovat do vnitřního uspořádání církve nebo náboženské společnosti, protože zrušení evidence a výmaz z Rejstříku evidovaných právnických osob má za následek zánik dané právnické osoby založené církví nebo náboženskou společností. Jedná se však o pouhé nedorozumění. Evidovaná právnická osoba, která byla vymazána z rejstříku, skutečně přestává existovat jako právnická osoba, tj. přestává být samostatným subjektem práv a povinností.

Zvláštní práva

Zákon č. 3/2002 Sb. zavedl do právního řádu nový institut tzv. zvláštních práv registrovaných církví a náboženských společností, který předchází zákon č. 308/1991 Sb. neznal. Jde o druhý stupeň tzv. dvoufázového systému registrace církví a náboženských společností¹¹⁶.

Taxativní výčet šesti zvláštních práv je uveden v ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb. Jedná se o následující práva:

1. právo vyučovat náboženství na státních školách podle školského zákona,
2. právo pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova,
3. právo být financována ze státního rozpočtu podle zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem,
4. právo konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky s civilními účinky podle zákona o rodině,
5. právo zřizovat církevní školy podle školského zákona, a konečně

Ovšem to je pouze v rámci právního řádu České republiky. Její postavení jako organizační součásti církve či náboženské společnosti je dáno výlučně vnitrocírkevními předpisy, může nadále beze změny trvat a není úkonem Ministerstva kultury nijak změněno. Státní orgány nesmějí nijak zasahovat do vnitřního uspořádání církví a náboženských společností, a proto zrušení evidence organizační složky církve nebo náboženské společnosti jako evidované právnické osoby neznamena v žádném případě její zrušení i „uvnitř“ církve nebo náboženské společnosti.

Kromě toho v praxi dochází k rušení evidence evidovaných právnických osob pouze na základě návrhů církví a náboženských společností. Jestliže některá evidovaná právnická osoba někdy poruší právní předpisy, stačí na to upozornit příslušnou církev nebo náboženskou společnost, která ji navrhla k evidenci, a poté bývá zjednána náprava.

¹¹⁶ Ačkoli zákon č. 3/2002 Sb. upravuje jako dva odlišné instituty registraci církví a náboženských společností na straně jedné a přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv na straně druhé, hovoří se někdy o tzv. dvoustupňové registraci či dvoustupňovém systému uznávání církví a náboženských společností, kde nabytí postavení právnické osoby (registrace) představuje první stupeň a přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv druhý stupeň. Někteří autoři hovoří o přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv také jako o „akreditaci“ a církve a náboženské společnosti, jimž bylo toto oprávnění přiznáno, označují jako „akreditované“.

6. státem uznaná povinnost mlčenlivosti duchovních¹¹⁷.

Tato práva jsou skutečně a v pravém slova smyslu „zvláštní“ v tom, že dávají registrovaným církvím a náboženským společnostem za splnění určitých podmínek možnost působit ve veřejnoprávním prostoru a podílet se na činnostech, které jinak svou povahou spadají do oblasti výkonu veřejné správy. Jedná se o oprávnění, která stát běžně subjektům soukromého práva nepřiznává. Na druhou stranu je působení církevních subjektů v těchto oblastech ve vyspělých demokratických státech tradiční, nikoli „zvláštní“. S náboženskou výukou, církevními školami a působením církví a náboženských společností v armádě a věznicích, ale i nemocnicích či sociálních ústavech se lze setkat v každém členském státě Evropské unie¹¹⁸. Tato oprávnění jsou tedy zvláštní v porovnání s jinými právními osobami soukromého práva, ale nikoli pro samotné církve a náboženské společnosti.

Ačkoli jde o práva, která mohou nabýt a poté vykonávat pouze registrované církve a náboženské společnosti, tedy právnické osoby, jde v důsledku i o ochranu individuálních práv a svobod fyzických osob, které jsou členy těchto církví a náboženských společností. Mnoho věřících se

---

¹¹⁷ Takto jsem zkráceně označila zvláštní právo, které zákon definuje jako právo „zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství, je-li tato povinnost tradiční součástí učení církve a náboženské společnosti nejméně 50 let; tím není dotčena povinnost překazit trestný čin uložená zvláštním zákonem“ (trestním zákonem).

¹¹⁸ Robbers, G. (ed.), *Stát a církev v zemích EU*, Praha, 2002

Zákon č. 3/2002 Sb. mezi zvláštními právy neuvádí výkon duchovenské služby v nemocnicích, léčebných ústavech, sociálních a podobných zařízeních. Neexistují ani dohody s Ministerstvem zdravotnictví či Ministerstvem práce a sociálních věcí, které by pro duchovní církví a náboženských společností upravovaly podmínky vstupu do těchto zařízení, tj. podobné dohody, jaké byly za účelem bližší úpravy výkonu armádní a vězeňské duchovní služby uzavřeny mezi Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí na straně jedné a Ministerstvem obrany, resp. generálním ředitelstvím Vězeňské služby ČR na straně druhé. V praxi jsou však běžné ad hoc dohody s vedením nemocnic a dalších těchto zařízení o zajištění duchovní péče osobám zde pobývajícím.

Neexistenci zvláštního práva působení duchovních ve zdravotnických zařízeních nelze podle mého názoru v žádném případě vysvětlit tak, že by registrované církve a náboženské společnosti toto právo neměly a že by tedy jejich duchovní do těchto zařízení vstupovat nesměli. Naopak, je to třeba chápat v tom smyslu, že přístup duchovních do zdravotnických zařízení je samozřejmým právem každé církve či náboženské společnosti, nejen té, které bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv. Toto právo přirozeně odpovídá právu věřících osob na svobodný výkon svého náboženství. U ozbrojených sil a u věznic a léčebných ústavů, v nichž osoby nejsou umístěny dobrovolně, je naopak pochopitelné, že stát podmiňuje vstup duchovních do těchto oblastí nutností získat oprávnění k výkonu zvláštního práva, protože na rozdíl od nemocnic a podobných zařízení jde o instituce plnící jinou roli a jako takové mají více uzavřený režim.

během svého života dostává do situace, kdy je značně ztížen výkon jejich náboženských práv následkem déletrvajícího pobytu v místech, kde nemohou svou náboženskou svobodu vykonávat obvyklým způsobem (tj. právě ve věznicích, ústavech, v armádě apod.). V těchto případech mají zvláštní práva církví a náboženských společností značný význam i při garantování jednoho ze základních lidských práv.

Podmínky pro získání oprávnění k výkonu zvláštních práv jsou zákonem č. 3/2002 Sb. stanoveny poměrně přísně. Důvodem je, aby po snížení početního censu na 300 osob hlásících se k církvi nebo náboženské společnosti nemohly nově registrované církve a náboženské společnosti vstupovat do veřejné sféry ihned, ale až po splnění dalších podmínek, tedy po jakémsi jejich „prověření“ a prokázání, že jde o dlouhodobě stabilní a důvěryhodnou náboženskou organizaci. Po splnění všech podmínek stanovených zákonem č. 3/2002 Sb. je však přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv nárokové.

Toto oprávnění může být podle ustanovení § 11 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb. přiznáno pouze církvi nebo náboženské společnosti, která je registrována nejméně 10 let, každoročně nejméně po dobu 10 let zveřejňovala výroční zprávy o své činnosti a plní řádně závazky vůči státu a třetím osobám. Splnění těchto podmínek samo o sobě není pro seriózní registrovanou církev či náboženskou společnost nijak obtížné. K návrhu na přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv však musí být přiloženy podpisové archy s podpisy tolika osob hlásících se k církvi nebo náboženské společnosti, kolik činí 1 promile obyvatel České republiky podle posledního sčítání lidu¹¹⁹. Vracíme se tak v podstatě k početnímu censu 10 000 sob, který byl stanoven předchozí právní úpravou (zákonem č. 161/1992 Sb.) pro registraci církví a náboženských společností. Tak vysoký census je v České republice pro většinu církví a náboženských

---

¹¹⁹ Tj. nyní cca 10 230 osob.

společností, které již jsou nebo v budoucnu budou registrovány podle zákona č. 3/2002 Sb., v podstatě nesplnitelný.

Přísnost zákona je však zmírněna možností učinit výjimku podle ustanovení § 27 odst. 8 zákona č. 3/2002 Sb. Ministerstvo kultury může se souhlasem vlády přiznat oprávnění k výkonu zvláštních práv církvi nebo náboženské společnosti, která sice nesplnila některé podmínky stanovené zákonem pro jejich přiznání (registrace nejméně po dobu 10 let, předkládání výročních zpráv po dobu 10 let, příslušný počet věřících), ale reprezentuje významné světové náboženství s dlouhou historickou tradicí, je registrována podle zákona č. 3/2002 Sb., působí na území České republiky a plní řádně závazky vůči státu a třetím osobám. Taková církev nebo náboženská společnost podá běžným způsobem Ministerstvu kultury návrh na přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv spojený s žádostí o výjimku a ministerstvo poté posuzuje, zda jsou splněny uvedené předpoklady. Následně předloží návrh k posouzení vládě a pokud vláda s učiněním výjimky souhlasí, může ministerstvo oprávnění přiznat. Udělení výjimky je však časově omezeno dobou 5 let od nabytí účinnosti zákona č. 3/2002 Sb., tj. do 7. ledna 2007¹²⁰.

Oprávnění k výkonu zvláštních práv nepřiznává Ministerstvo kultury odděleně pro jednotlivá zvláštní práva, ale buď pro všechna nebo jen pro prvních pět z nich bez státem uznané povinnosti mlčenlivosti

¹²⁰ Dosud došlo k přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv na základě výjimky podle ustanovení § 27 odst. 8 zákona č. 3/2002 Sb. pouze v jednom případě, a to počátkem roku 2006 Církvi adventistů sedmého dne. Této církvi bylo přiznáno na základě přechodného ustanovení § 28 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb. z doby před účinností tohoto zákona oprávnění k výkonu všech zvláštních práv s výjimkou práva „vyučovat náboženství na státních školách“ podle ustanovení § 7 odst. 1 písm. a) zákona č. 3/2002 Sb. Právě ve vztahu k tomuto jedinému chybějícímu zvláštnímu právu byla udělena vládou výjimka a Ministerstvo kultury mohlo přiznat Církvi adventistů sedmého dne oprávnění k jeho výkonu.

Nyní probíhá řízení o přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv na základě výjimky náboženské společnosti Ústředí muslimských obcí, která je v České republice registrována od roku 2004, tj. již podle zákona č. 3/2002 Sb. Návrh na přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv je podán pro všechna zvláštní práva s výjimkou práva zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními. Řízení není ještě ukončeno.

Zájem o udělení uvedené výjimky projevíly neformálně i některé další, především menší církve a náboženské společnosti, které nemají možnost dosáhnout požadovaného početního cenzu, popř. ještě ani nejsou registrovány v České republice po dobu 10 let. Žádný další návrh však v současné době není podán a lhůta pro udělení výjimky se již krátí.

Současný stav přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv je zobrazen v tabulce, která je přílohou této práce.

duchovních. Zvláštní práva se udělují hromadně z toho důvodu, že prokázala-li příslušná církev nebo náboženská společnost již svou trvanlivost, spolehlivost a velký počet věřících, není již třeba zjišťovat tyto podmínky jednotlivě u každého zvláštního práva a oprávnění k jejich výkonu lze udělit dohromady v jednom správním řízení. Záleží pak jen na církvi nebo náboženské společnosti, zda bude využívat všechna zvláštní práva nebo jen některá z nich. To, jak se získaným oprávněním nakládá, je pak možné zjistit z každoročně zveřejňované výroční zprávy o výkonu zvláštních práv¹²¹.

Zvláštní právo, které zkráceně nazývám „státem uznaná povinnost mlčenlivosti duchovních“, tedy zvláštní právo podle ustanovení § 7 odst. 1 písm. f) zákona č. 3/2002 Sb., se však od ostatních zvláštních práv liší, protože k jeho přiznání je nutné splnění ještě další podmínky, a to že povinnost duchovních zachovávat mlčenlivost v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství je tradiční součástí učení církve nebo náboženské společnosti po dobu nejméně 50 let. Protože ne všechny církve a náboženské společnosti, které mají zájem získat zvláštní práva, mohou tuto podmínku splnit (v učení některých z nich ani zpovědní tajemství či obdobný institut nefiguruje), je možné požádat o přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv bez tohoto posledně jmenovaného zvláštního práva.

Rejstříky

Podle zákona č. 3/2002 Sb. vede Ministerstvo kultury tři registry: Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností, Rejstřík svazů církví a náboženských společností a Rejstřík evidovaných právnických osob. Do nich se zapisují běžné údaje vztahující se k právnickým osobám jako např. název, sídlo, označení statutárního orgánu, způsob jeho jednání, identifikační číslo, předmět činnosti apod.¹²² Součástí rejstříků je také

¹²¹ Viz ustanovení § 7 odst. 3 zákona č. 3/2002 Sb.

¹²² Blíže viz ustanovení § 18 až § 20 zákona č. 3/2002 Sb.

sbírka listin. Rejstříky jsou veřejně přístupné (s výjimkou většiny osobních údajů fyzických osob) a lze do nich nahlížet, pořizovat z nich výpisy či opisy a získat z nich úřední opisy, výpisy nebo potvrzení o zápisech, podobně jako je tomu u obchodního rejstříku. Skutečnosti zapsané v těchto rejstřících jsou vůči každému účinné ode dne jejich zápisu, přičemž den, kdy má být určitý zápis proveden, se řídí zákonem č. 3/2002 Sb. Zápisy do rejstříků jsou z větší části konstitutivní (např. zápis do rejstříku a výmaz z rejstříku způsobují vznik, resp. zánik právnických osob), některé jsou deklaratorní (např. zápis o ustavení nebo odvolání člena statutárního orgánu). Podrobnosti o vedení rejstříků, nahlížení do nich, obsahu sbírky listin atd. upravuje prováděcí vyhláška Ministerstva kultury č. 232/2002 Sb.

Spor o církevní právnické osoby a nález Ústavního soudu

V souvislosti s pojednáním o církvích a náboženských společnostech a jejich evidovaných právnických osobách, před nedávnou novelizací zákona č. 3/2002 Sb. nazývaných církevní právnické osoby, se nelze nezmínit o zajímavém právním sporu, který se ohledně církevních právnických osob vedl. Spornými otázkami bylo jednak to, zda je zápis církevní právnické osoby do rejstříku vzhledem k nabytí její právní subjektivity konstitutivní nebo deklaratorní, a jednak to, co všechno lze zahrnout pod pojem církevní právnická osoba a do tohoto rejstříku zapsat. Spor byl veden na praktické úrovni především mezi největší církví (římskokatolickou) a Ministerstvem kultury a na teoretické úrovni zpracován v několika málo odborných časopiseckých článcích.

Podle názoru církve prezentovaného v tomto sporu právní subjektivitu právnickým osobám založeným církví „udílí“ podle jejich vnitřních předpisů (kanonického práva) příslušný církevní představitel a v tom okamžiku se tyto útvary stávají právnickými osobami i podle právního řádu České republiky. Církev tak údajně podle svých vnitřních norem konstituuje právní subjekty i v rámci státního práva. Pro

Ministerstvo kultury však v daném sporu bylo rozhodující obecné pravidlo pro vznik právnických osob stanovené občanským zákoníkem, tj. že právnické osoby vznikají dnem, ke kterému jsou zapsány do obchodního nebo do jiného zákonem určeného rejstříku, nestanoví-li zvláštní zákon jinak, a proto i církevní právnické osoby vznikají a právní subjektivitu nabývají okamžikem zápisu do Rejstříku církevních právnických osob.¹²³ Žádný zvláštní zákon totiž jinak nestanoví a není ani důvod, aby to učinil zákon č. 3/2002 Sb.

Pokud jde o druhou rovinu sporu, podle názoru církve měl být do Rejstříku církevních právnických osob zapsán každý útvar, který církev zřídila a o jehož evidenci požádala, přičemž zákon č. 3/2002 Sb. neměl určovat obligatorní znaky takového útvaru ani vymezovat, které typy útvarů mohou být podle tohoto zákona jako církevní právnické osoby evidovány. To mělo záležet výlučně na rozhodnutí církve. Církev správnost tohoto svého názoru odůvodňovala ústavně zaručenou¹²⁴ tzv. vnitřní autonomií církví a náboženských společností, která jí dává právo zřizovat jakékoli své organizační součásti bez zásahu státních orgánů. Podle názoru ministerstva, které naopak argumentovalo rovností všech subjektů při ustavování právnických osob a náboženskou neutralitou státu, může pouze zákonodárce určit, jaké útvary založené církvemi a náboženskými společnostmi mohou být evidovány podle zákona č. 3/2002 Sb. jako církevní právnické osoby. Zákonodárce stanovil, že to mohou být jen subjekty, které jsou typické pouze pro církve a náboženské

---

¹²³ K tomu S. Stuna a J. Švestka uvádějí: „Rozhodnutí, jaké bude mít určitá církev či určitá náboženská společnost orgány a instituce, je bezesporu jejich ryze vnitřní věcí. Proto si také tyto orgány a instituce zřizují církve či náboženské společnosti samy. Zůstává tudíž také pouze jejich věcí, které z orgánů a institucí přihlásí k evidenci jako církevní právnické osoby. Jestliže však budou takovýto orgán či takovýto instituce církve nebo náboženské společnosti evidovány jako církevní právnické osoby, je zároveň třeba respektovat, že se touto evidencí stávají pro oblast českého právního řádu i ony subjekty soukromého práva.“ (Stuna, S., Švestka, J., Několik úvah nad postavením církví a náboženských společností v českém právním řádu, Právní rozhledy, č. 12/2001, s. 578)

K. Beran dodává, že „...v souladu s ústavně zakotveným principem laického státu je jedině správné oddělení (odluka) církevního a státního práva.“ a dále že církevní předpisy si nemohou „...činit nárok na to, aby zasahovaly do oblasti civilního (státního) práva a konstituovaly zde subjekty a právní vztahy.“ (Beran, K., Církevní právnické osoby, Právní rozhledy, č. 6/2004, s. 203)

¹²⁴ Čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

společnosti a které nemohou být jinými fyzickými nebo právníckými osobami zakládány. Pokud jde o další subjekty, zakládané a provozované jak církevními, tak i jinými zřizovateli, mají je církve a náboženské společnosti zřizovat v právních formách, které mají k dispozici i všichni ostatní zřizovatelé (obchodní společnosti, obecně prospěšné společnosti, školské právnícké osoby, nadace a nadační fondy apod.).

Oběma rovinami sporu se již v jeho počátcích zabýval i Ústavní soud České republiky, k němuž byl podán brzy po nabytí účinnosti zákona č. 3/2002 Sb. návrh skupiny senátorů na zrušení celého zákona č. 3/2002 Sb. nebo alespoň některých jeho částí. Ústavní soud rozhodl o této věci dne 27. listopadu 2002 nálezem publikovaným později ve Sbírce zákonů pod č. 4/2003 Sb. tak, že zrušil tři ustanovení a část jedné věty¹²⁵ zákona č. 3/2002 Sb. Bohužel uvedený spor nejen nevyřešil, ale dosti zmatenou, nepromyšlenou a nepřesvědčivou argumentací v odůvodnění nálezu, oslabenou navíc separátním vótem soudců Holländera a Malenovského¹²⁶, přispěl k dalším výkladovým nejasnostem zákona č. 3/2002 Sb. Z neurčitého odůvodnění si obě strany sporu vzaly jen to, co se jim argumentačně hodilo, a spor pokračoval. A tak jediným výsledkem nálezu č. 4/2003 Sb. nakonec bylo, že v důsledku zrušení některých ustanovení se zákon č. 3/2002 Sb. velmi obtížně vykládal (resp. umožňoval několik výkladů) i aplikoval. Došlo také k oslabení informační funkce Rejstříku církevních právníckých osob, protože jedním ze zrušených ustanovení bylo i přechodné ustanovení stanovící povinnost církvím a náboženských

¹²⁵ Ústavní soud zrušil tato ustanovení zákona č. 3/2002 Sb.: § 6 odst. 2, § 21 odst. 1 písm. b), § 28 odst. 5 a v ustanovení § 27 odst. 5 část věty druhé „a dosažený zisk smí být použit jen k naplnění cílů činnosti církve a náboženské společnosti“.

¹²⁶ Soudci Holländer a Malenovský označili argumentaci obsaženou v odůvodnění tohoto nálezu Ústavního soudu za „nevyváženou, nepřesvědčivou, ale i nepřesnou“ a v důsledku toho snižující váhu výroku nálezu. Oni sami výrok nezpochybnili, ale uvádějí, že pokud jde o zrušení ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 3/2002 Sb., pak za důvod pro zrušení „nepovažujeme nepřijatelnost většinovým vótem tvrzené „podmíněnosti právního vzniku církevních právníckých osob rozhodnutím státu“, nýbrž omezení účelů pro zakládání církevních právníckých osob. Většinové vótum zakládá potud právní nejistotu, že vypuštěním § 6 odst. 2 zákona bez požadavku jeho nahrazení novou dikcí...má za následek nejasnost zákonné souladnosti vymezení předmětu církevní právnícké osoby dle § 16 odst. 2 písm. b) zákona...“.

společnostem doplnit do jednoho roku ode dne nabytí účinnosti zákona do tohoto rejstříku povinné údaje o církevních právnických osobách.

V obou rovinách sporu souhlasím spíše s postojem Ministerstva kultury¹²⁷.

Pokud jde o nabývání právní subjektivity církevních (evidovaných) právnických osob, vycházím z ustanovení § 19 odst. 2 a § 20a odst. 2 občanského zákoníku, podle kterých je okamžik vzniku a zániku právnické osoby určen zápisem do příslušného (obchodního nebo jiného) zákonem určeného rejstříku, nestanoví-li zvláštní zákon jinak. Pokud jde o zákon č. 3/2002 Sb., nevyplývá z něj, a to ani po vydání nálezu Ústavního soudu č. 4/2003 Sb., žádná výjimka z tohoto pravidla. Zvláštním zákonem, který by stanovil jinak, není ani Listina základních práv a svobod, která sice dává církvím a náboženským společnostem právo nezávisle na státu zřizovat své orgány, řeholní a jiné instituce, ale neříká nic o vzniku těchto institucí jako právnických osob ani o tom, že by právní subjektivitu měly nabývat jinak než jiné právnické osoby. Nesdílím proto argument, že konstitutivním účinkem zápisu do rejstříku dochází k nepřípustnému zasahování do ústavně zaručené tzv. vnitřní autonomie církví a náboženských společností. Domnívám se, že do vnitřního života církví a náboženských společností tato právní úprava objektivně vůbec nezasahuje, protože ani občanský zákoník ani zákon č. 3/2002 Sb. ani žádný jiný právní předpis neurčují, jak mají být církevní právnické osoby v rámci církve či náboženské společnosti zakládány (to činí každá z nich podle svých vnitřních předpisů), pouze určují okamžik, ke kterému se stávají právnickými osobami, resp. přestávají jimi být. V nyní platném znění zákona č. 3/2002 Sb. je již u evidovaných právnických osob jednoznačně stanoveno, že evidencí podle tohoto zákona se stávají právnickými osobami a de lege lata je tak tento problém vyřešen.

---

¹²⁷ Mohu být sice ovlivněna svým zaměstnáním právě na Ministerstvu kultury, ale i díky konzultacím s některými přáteli – právníky jsem dospěla k závěru, že můj názor není zdaleka ojedinělý.

Právní úprava vzniku a zániku církevních, dnes evidovaných právnických osob je tak stejná jako u většiny jiných právnických osob, jejichž vznik i zánik jsou dvoufázové: nejprve je právnická osoba založena/zrušena, teprve pak následuje zápis/výmaz v příslušném rejstříku a tím dochází ke vzniku/zániku právnické osoby a nabytí/pozbytí její právní subjektivity. Ani ustanovení čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod nestanoví odchylku od této praxe, ačkoli někteří právníci mají tendenci vykládat ho značně rozšiřujícím způsobem¹²⁸. Zvláštností u evidovaných právnických osob je pouze to, že narozdíl od jiných právnických osob fáze jejich založení a zrušení nejsou regulovány právním řádem, ale pouze vnitrocírkevními normami, a stát nesmí do procesů založení¹²⁹ a zrušení dané právnické osoby nijak zasahovat.

Zajímavé je, že ani podle sice neratifikované, ale podepsané Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolce o úpravě vzájemných vztahů nemohou právní subjektivitu v rámci českého právního řádu právnickým osobám založeným Církví římskokatolickou či jejími právnickými osobami „udělovat“ církevní představitelé.¹³⁰

¹²⁸ Až extrémně extenzivní výklad článku 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod podává např. K. Šimáčková, podle které „Listina v čl. 16 odst. 2 výslovně zakotvuje právo, aby si církev a náboženské společnosti nezávisle na státních orgánech zřizovaly své církevní instituce, tedy instituce, které církevní právo vybavuje právní subjektivitou dle svých pravidel, nikoli pravidel stanovených státem.“. Autorka dokonce rozšiřuje toto své chápání významu uvedeného článku Listiny základních práv a svobod i na církev a náboženské společnosti jako takové, ne jen na právnické osoby jimi založené ve formě evidovaných právnických osob: „...nemůže stát natolik ingerovat do jejich svrchovaných práv, že by stanovoval, kdy vzniká právní subjektivita církví nebo které církevní instituce mohou mít právní subjektivitu udělenou jim církvemi a náboženskými společnostmi... Právní existence (subjektivita) řady církví a náboženských společností existuje zcela nezávisle na vůli státu a je dána především jejich vnitřními dokumenty.“. (Šimáčková, K., Církev postrach státu. K novému zákonu o církvích a náboženských společnostech a některým rozhodnutím ministerstva kultury, Časopis pro právní vědu a praxi, č. 2/2002, s. 168)

¹²⁹ Ministerstvo kultury při návrhu na evidenci evidované právnické osoby musí pouze posoudit, zda byla založena postupem odpovídajícím vnitřním předpisům té které církve nebo náboženské společnosti. K tomu slouží mj. i povinně k návrhu na evidenci přikládání doklad o založení evidované právnické osoby k tomu příslušným orgánem církve nebo náboženské společnosti, resp. její zakladatelská listina. Způsob ustavování a rušení evidovaných právnických osob a orgán oprávněný podávat návrhy na evidenci musejí být popsány v základním dokumentu dané církve nebo náboženské společnosti registrovaném podle zákona č. 3/2002 Sb. Ministerstvo kultury podaný návrh na evidenci posoudí podle těchto, jemu známých, skutečností. Nejedná se tedy o zasahování do vnitřní autonomie církve a náboženských společností.

¹³⁰ Článek 10 této smlouvy říká: „Katolická církev si zřizuje v souladu se svými vlastními předpisy právnické osoby pro organizaci a vyznávání katolické víry a pro své působení zejména v oblastech školství, zdravotnictví, sociální a charitativní péče. Takto zřízené právnické osoby *se stávají*

Pokud šlo o vymezení pojmu církevní právnická osoba, tedy druhou rovinu sporu, ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 3/2002 Sb., zrušené nálezem Ústavního soudu č. 4/2003 Sb., původně říkalo: „Registrovaná církev a náboženská společnost může navrhnout k evidenci orgán církve a náboženské společnosti nebo řeholní a jinou církevní instituci založenou v církvi a náboženské společnosti podle jejích vnitřních předpisů za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry jako právnickou osobu podle tohoto zákona (dále jen „církevní právnická osoba“).“ Z této definice vyplývaly tři skutečnosti:

- evidence církevních právnických osob nebyla povinná (slovo „může“), záleželo jen na vůli církve či náboženské společnosti, zda chce svou organizační součást evidovat jako církevní právnickou osobu,
- jako církevní právnickou osobu bylo možné zapsat jen orgán církve nebo náboženské společnosti nebo řeholní a jinou církevní instituci¹³¹ založenou registrovanou církví či náboženskou společností podle jejích vnitřních předpisů, tj. nikoli právnickou osobu založenou někým jiným nebo právnickou osobu založenou sice církví a náboženskou společností, ale nikoli podle jejích vnitřních předpisů (ale např. podle obchodního zákoníku),
- jako církevní právnickou osobu bylo možné zapsat pouze takový útvar zřízený registrovanou církví nebo náboženskou společností, který byl založen za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry, tedy jen takový, jehož hlavní náplní je vlastní náboženská činnost a šíření náboženské víry (tj. nikoli např. nemocnice, škola, útvar založený výhradně k podnikání).

Po zrušení ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 3/2002 Sb. po dobu téměř tří let neexistovala legální definice právnických osob, které mohou

---

právnickými osobami ve smyslu právního řádu České republiky po splnění podmínek tímto právním řádem stanovených.“

¹³¹ Označení „orgán“ a „řeholní a jiná církevní instituce“ je inspirováno ustanovením čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

být evidovány podle zákona č. 3/2002 Sb., přitom ale povinnost Ministerstva kultury provádět evidenci církevních právnických osob a vést jejich rejstřík zůstala zachována. Rozsah evidence tak musel být vymezen na základě systematického výkladu zbývajících textů zákona č. 3/2002 Sb. Současně začala být připravována novelizace tohoto zákona.

Dobrovolnost podávání návrhu na evidenci zůstala zachována, na tom zrušení legální definice nic nezměnilo a platí to i dnes. Církev a náboženské společnosti tedy nadále nejsou povinny navrhovat organizační útvary, které podle svých vnitřních předpisů zřídily, k evidenci podle zákona č. 3/2002 Sb.

V otázce vymezení okruhu církevních právnických osob se i po zrušení jejich definice jednalo stále o orgány církví a náboženských společností nebo řeholní a jiné církevní instituce¹³², ovšem již bez určení, že mají být založeny registrovanou církví nebo náboženskou společností podle jejich vnitřních předpisů. Výklad, který by znamenal, že by jako církevní právnické osoby mohly být evidovány i subjekty založené jinými než církevními zřizovateli, by ale byl nesmyslný již vzhledem k označení „orgány církví a náboženských společností“, resp. „řeholní a církevní“.

Problematickým však bylo, že v zákoně č. 3/2002 Sb. po zásahu Ústavním soudem chybělo určení, že církevní právnické osoby jsou „založeny v církvi a náboženské společnosti podle jejich vnitřních předpisů“. Bez slov „v církvi a náboženské společnosti“ a „podle jejich vnitřních předpisů“ bylo totiž možné zbývajících část zákona vykládat i tak, že se může jednat i o právnické osoby, které nejsou vnitřními organizačními součástmi církve nebo náboženské společnosti a nejsou založeny podle jejich vnitřních předpisů, tedy že jde např. o společnost s ručením omezeným založenou církví nebo náboženskou společností podle obchodního zákoníku.

---

¹³² Ustanovení § 16 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb.

Takový výklad byl skutečně teoreticky možný. Znamenal, že jako církevní právnické osoby měly být evidovány nejen svým založením „původní“ církevní právnické osoby, tedy organizační složky církve a náboženských společností, které neměly žádnou jinou právní formu než formu církevní právnické osoby, ale i další typy právnických osob, které církve a náboženské společnosti založily, popř. se na jejich založení podílely jako jeden ze zakladatelů - např. obchodní společnosti, družstva, nadace a nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, školské právnické osoby atd. To však zákonodárce při formulování zákona č. 3/2002 Sb. neměl na mysli. Rejstřík církevních právnických osob, spolu s dalšími dvěma rejstříky vedenými podle tohoto zákona, byl naopak chápán jako další druh veřejného registru vedle např. obchodního rejstříku, nadačního rejstříku, rejstříku obecně prospěšných společností apod., nikoli jako „sběrný seznam“ pro všechny právnické osoby, které církve a náboženské společnosti založí.¹³³ Ministerstvo kultury také v praxi nikdy nepřistoupilo na tento výklad zákona č. 3/2002 Sb. a zamítlo řadu návrhů na evidenci „církevních právnických osob“, které již několik let působily jako subjekty práv a povinností v jiných právních formách.

Zrušením legální definice církevních právnických osob ze zákona č. 3/2002 Sb. vypadlo také výslovné uvedení, že jsou zakládány „za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry“. To se však neprojevovalo při vedení Rejstříku církevních právnických osob jako velký problém, protože i nadále nebylo možné zákon č. 3/2002 Sb. vykládat tak, že by podle něj mohly být jako církevní právnické osoby evidovány

---

¹³³ Nepřehledné a matoucí by pak jistě bylo i to, že vedle „původních“ církevních právnických osob zapsaných do Rejstříku církevních právnických osob, tedy takových, které v žádném jiném veřejném rejstříku nebyly, by v něm byly zapsány také již existující právnické osoby ustavené prvotně v jiné právní formě. Takže vedle farností, diecézí, náboženských obcí, sborů, charit apod. by v Rejstříku církevních právnických osob byly zapsány např. akciové společnosti, které byly založeny podle obchodního zákoníku a vznikly zápisem do obchodního rejstříku a „církevními“ by byly jen proto, že jejich zakladatelem byla církev nebo náboženská společnost. To je samozřejmě nesmyslné, protože pak by pojem „církevní právnická osoba“ byl dvojaký - označoval by jednak jednu z možných právních forem právnických osob, jednak jakoukoli právnickou osobu založenou církevním zakladatelem. (Odhlížím od toho, že v takovém případě by Rejstřík církevních právnických osob musel být patričním způsobem pro takové „rozdvojení“ upraven.)

i subjekty, které se vírou a náboženstvím vůbec nezabývaly, protože jednak v zákoně zůstalo ustanovení, podle kterého církevními právníckými osobami mohou být jen „orgány církve a náboženské společnosti nebo řeholní a jiné církevní instituce“, a jednak zůstala nedotčena definice církve a náboženské společnosti jako společenství osob založeného za účelem vyznávání určité náboženské víry.

Podle „církevního“ výkladu zákona č. 3/2002 Sb. po zrušení ustanovení § 6 odst. 2 mohla údajně sama příslušná církev nebo náboženská společnost určovat, co je obsahem pojmu církevní právnícká osoba, aniž by Ministerstvo kultury bylo oprávněno posoudit, zda útvar založený registrovanou církví a náboženskou společností a navržený k evidenci má či nemá znaky církevní právnícké osoby stanovené zákonem¹³⁴. Mělo pouze provést zápis do Rejstříku církevních právníckých osob. V této souvislosti je třeba si uvědomit, že v České republice je dnes registrováno 26 církví a náboženských společností a každá z nich se řídí svými vnitřními předpisy. Pokud by převážil výklad, že Ministerstvo kultury je povinno zapsat do Rejstříku církevních právníckých osob každý útvar, který založila některá z registrovaných církví a náboženských společností podle svých vnitřních předpisů a označila za církevní právníckou osobu, pak by samozřejmě musel být aplikován na všechny registrované církve a náboženské společnosti. Lze si jen těžko představit, jak by pod pláštěm jedné právní formy (církevní právnícké osoby) mohlo existovat tolik různých typů subjektů. Kromě tradičních křesťanských církví, jejichž organizační útvary se většinou blíží představám českého právního řádu o právnícké osobě, existují totiž mnohé náboženské skupiny s mimoevropskými kořeny, jejichž vnitřní uspořádání může být zcela odlišné¹³⁵. Zákon č. 3/2002 Sb. je konstruován pro registraci jakékoli skupiny osob, která naplní znaky církve nebo

¹³⁴ A nejen to. Ministerstvo kultury by podle tohoto výkladu nesmělo ani posoudit, zda instituce navržená k evidenci má vůbec nějaké znaky právnícké osoby.

¹³⁵ Již dnes jsou v České republice registrovány nekřesťanské náboženské společnosti, např. muslimové, hnutí Hare Krišna a jedna další hinduistická náboženská společnost.

náboženské společnosti, a tak si lze představit i registraci více či méně neobvyklých kultů, animistických náboženství apod. Stačí, aby nové náboženství mělo v naší republice alespoň 300 zletilých příznivců a splnilo další podmínky pro registraci. Pokud by při evidenci církevních právnických osob měl být rozhodující pouze názor zakládající církve nebo náboženské společnosti, pak bychom se v budoucnu, s trochou nadsázky, mohli dostat také k tomu, že jako církevní právnická osoba bude evidována posvátná kráva, tajemný duch lesa, skupina neviditelných duší, vyšší duchovní bytost apod.

Církev římskokatolická, jako nejsilnější zastávce církevního právního názoru, vychází z existence svého Kodexu kanonického práva, což je velmi podrobný a propracovaný vnitřní předpis s podobou a strukturou norem běžného státního právního řádu, a proto se zřejmě domnívá, že má právo do právního řádu státu také zasahovat, resp. stavět své předpisy na jeho úroveň. Ovšem z výše uvedených důvodů tento výklad není možné respektovat. Zákonodárce prostě nemůže připustit, že vedle něj je zde dalších 26 (a do budoucna ještě více) „zákonodárců“, kteří stanovují paralelně s ním právní úpravu v oblasti právnických osob.

Závěrem k církevním právnickým osobám tedy shrnuji, že musí jít o právní formu právnické osoby jako každou jinou, kterou zná český právní řád, tedy takovou, která splňuje znaky právnické osoby, je jasně identifikovatelná a respektuje způsob vzniku a zániku stanovený zákonodárcem. Těmito minimálními požadavky není ani nemůže být nijak ohrožena náboženská svoboda ani tzv. vnitřní autonomie církví a náboženských společností.¹³⁶

¹³⁶ Ačkoli se právní problematikou církví a náboženských společností nezabývá příliš mnoho právníků, proběhla o otázce církevních právnických osob velmi podnětná odborná „přestřelka“ mezi K. Beranem a J. Vedralem v jejich článcích nazvaných „Církevní právnické osoby“ (Beran, K., Právní rozhledy, č. 6/2004, s. 199 – 207) a „Ještě k církevním právnickým osobám“ (Vedral, J., Právní rozhledy, č. 22/2004, s. 829 – 838). Souhlasím z valné většiny spíše s názory K. Berana. Názory J. Vedrala po odborné stránce respektuji, kriticky ale hodnotím jeho silné zaměření na kanonické právo Církve římskokatolické, a to i tam, kde by výklad měl být obecný a platný pro všechny církve a náboženské společnosti. Církev římskokatolická je v porovnání s ostatními církvemi a náboženskými společnostmi specifická, a tak není vhodné zvolit si právě ji a její vnitřní předpisy jako model pro popis toho, jak si

V současné době jsou výše popsané problémy odstraněny již zmíněnou novelou zákona č. 3/2002 Sb.¹³⁷, která nabyla účinnosti dne 23. prosince 2005. Vzhledem k řadě různých výkladů pojmu církevní právnická osoba tento sporný pojem ze zákona č. 3/2002 Sb. odstranila a zavedla sice ne tak výstižný, ale neutrální pojem evidovaná právnická osoba. Do zákona se také vrátilo jednoznačné vymezení rozsahu a charakteru evidovaných právnických osob a aby nebylo pochyb o tom, že zápis do Rejstříku evidovaných právnických osob je konstitutivní, bylo to do zákona č. 3/2002 Sb. výslovně uvedeno. Protože ještě před přijetím této novely se některé církve a náboženské společnosti nesprávně domnívaly, že všechny právnické osoby, které založí, mohou evidovat pouze na Ministerstvu kultury podle zákona č. 3/2002 Sb. a že žádné jiné zakládat nesmějí, je nyní v zákoně č. 3/2002 Sb. v ustanovení § 15a odst. 2 uvedeno, že „Ostatní právnické osoby založené registrovanou církví a náboženskou společností, které nejsou evidovány podle tohoto zákona, se mohou stát právnickými osobami registrací nebo zápisem podle zvláštních právních předpisů.“ s odkazem v poznámce pod čarou např. na obchodní zákoník, zákon o nadacích a nadačních fondech či zákon o obecně prospěšných společnostech.

Novela zákona č. 3/2002 Sb. odstranila dále ustanovení § 20 odst. 3, podle kterého nemuseli být za určitých podmínek členové statutárních

---

J. Vedral představuje správnou zákonnou úpravu a správný výklad institutu církevních právnických osob.

Český ústavodárce i zákonodárce vychází z rovnosti všech vyznání (i práva být bez vyznání) a tedy i rovnosti všech církví a náboženských společností a zakazuje jejich diskriminaci. Žádná není z pohledu státu lepší ani horší, a to platí i o jejich vnitřních předpisech. Proto podle mého názoru není v současné době možné přiznávat Církvi římskokatolické jiné postavení, práva a povinnosti, než mají ostatní registrované církve a náboženské společnosti v České republice. Jsem si vědoma, že díky dlouhé tradici jejího působení na našem území, historickým souvislostem, mezinárodněprávnímu postavení jejího celosvětového ústředí, Svatého stolce, i největšímu počtu věřících má v České republice mezi ostatními církvemi a náboženskými společnostmi význačné a nepřehlédnutelné postavení. Ovšem z hlediska právního představuje jednu z řady registrovaných církví a náboženských společností a její kanonické právo nelze povyšovat nad vnitřní předpisy ostatních církví a náboženských společností ani ho stavět na úroveň českého právního řádu. (Rozdílné zacházení s Církví římskokatolickou ze strany státu bude možné pouze v případě, bude-li ratifikována Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů. Ta, stanoví-li pro Církev římskokatolickou nějakou odlišnost oproti obecné právní úpravě, bude mít podle čl. 10 Ústavy České republiky, v platném znění, přednost před úpravou obsaženou v zákoně č. 3/2002 Sb.)

¹³⁷ Zákon č. 495/2005 Sb.

orgánů církevních právnických osob zapsáni v rejstříku a údaje o nich mohla vést sama církev nebo náboženská společnost, o čemž jsem se výše již zmínila. Z dalších změn je třeba uvést zavedení údaje o způsobu jednání statutárního orgánu právnických osob do všech rejstříků vedených podle tohoto zákona i do výpisů pro jednotlivé právnické osoby z těchto rejstříků vydávaných, což přijaly s povděkem především samotné zaregistrované a zaevidované právnické osoby. Další změny zákona č. 3/2002 Sb. mají charakter spíše jen „kosmetických“ úprav a nezměnily nijak celkovou koncepci tohoto zákona ani řízení podle něj vedených. Přechodné období pro zavedení změn bylo stanoveno v délce jednoho roku od nabytí účinnosti novely. Některé církve a náboženské společnosti již začaly potřebné údaje Ministerstvu kultury doplňovat – jak do rejstříků, tak do základních dokumentů, jiné ještě vyčkávají na rozhodnutí Ústavního soudu.

Hospodaření církví a náboženských společností

Církve a náboženské společnosti řadíme mezi tzv. neziskové organizace, a proto, věnují-li se podnikatelské nebo jiné výdělečné činnosti, může jít jen o jejich doplňkové aktivity, jak také říká zákon č. 3/2002 Sb. v ustanovení § 27 odst. 5.¹³⁸

V souvislosti s hospodářskou činností ukládá zákon č. 3/2002 Sb. registrovaným církvím a náboženským společnostem povinnost popsat v základním dokumentu zásady jejich hospodaření, zejména způsob získávání finančních prostředků, oprávnění církevních orgánů, institucí i jednotlivých osob k nakládání s majetkem a rovněž předmět podnikání a jiné výdělečné činnosti. Sám zákon č. 3/2002 Sb. pak demonstrativně vyjmenovává možné příjmy církví a náboženských společností v ustanovení § 27 odst. 4. Jde o tradiční způsoby, kterými neziskové

¹³⁸ Uvedené ustanovení zákona původně také říkalo, že zisk dosažený podnikáním a jinou výdělečnou činností smí být použit jen k naplnění cílů činnosti církve nebo náboženské společnosti, tedy jen k účelům náboženským a vyznávání víry. Toto omezení však Ústavní soud nálezem č. 4/2003 Sb. zrušil.

právnícké osoby mohou získávat prostředky pro svou činnost, jako např. příspěvky od fyzických a právnických osob, sbírky, dotace, dary, dědictví, úroky z vkladů, půjčky a úvěry atd.

Zjednodušeně lze říci, že hospodaření církví a náboženských společností má v současné době tři zdroje. Prvním z nich, a to značně neobvyklým a u jiných neziskových organizací neznámým, je financování církví a náboženských společností přímo ze státního rozpočtu. Nejedná se však o financování všech 26 registrovaných církví a náboženských společností, nýbrž pouze 17 z nich, jimž bylo přiznáno zvláštní právo¹³⁹ být financována ze státního rozpočtu podle zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Pro církve a náboženské společnosti jsou schvalovány ve státním rozpočtu v kapitole Ministerstva kultury finanční prostředky v těchto závazných ukazatelích:

- platy duchovních,
- pojistné k platům duchovních,
- platy administrativy,
- pojistné k platům administrativy,
- prostředky na věcné náklady (na provoz ústředí),
- prostředky na údržbu církevního majetku.

Kritériem pro rozdělování těchto prostředků je počet duchovních jednotlivých církví a náboženských společností. Celková částka na těchto šest položek se neustále mírně zvyšuje, což je způsobeno zejména každoročním nárůstem počtu duchovních a valorizací jejich platů. Zatímco v roce 2000 bylo církvím a náboženských společností takto vyplaceno cca 660 milionů Kč, v roce 2005 šlo již o částku mírně přesahující 1 mld. Kč.

Druhým hlavním zdrojem příjmů církví a náboženských společností jsou dotace z veřejných rozpočtů. Nejvýznamnější prostředky ze státního

---

¹³⁹ Ustanovení § 7 odst. 1 písm. c) zákona č. 3/2002 Sb.

rozpočtu plynuly v minulých letech především z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (prostředky pro církevní školy a školská zařízení), Ministerstva práce a sociálních věcí (prostředky na činnost sociální, charitativní apod.) a Ministerstva kultury (záchrana kulturních památek, kulturní aktivity)¹⁴⁰.

Třetím zdrojem jsou pak vlastní příjmy církví a náboženských společností. Typické je pořádání sbírek; některé církve vybírají také od svých členů různé příspěvky či desátky. Další příjem představují dary, a to buď při příležitosti provedení různých náboženských úkonů (např. křest, svatba, pohřeb) nebo jako tzv. sponzorský dar. Běžné jsou také výnosy z majetku a příjmy z podnikání (pronájem či prodej majetku, tržby za zboží apod.).

Značnou úlevu přináší církvím a náboženským společnostem také nepřímá pomoc ze strany státu v podobě řady daňových úlev.

---

¹⁴⁰ Odbor církví Ministerstva kultury vyplácí finanční prostředky podle zákona č. 218/1949 Sb. a finanční prostředky na kulturní aktivity církví a náboženských společností. Odbor památkové péče vyplácí prostředky na záchranu kulturního dědictví.

6. Nadace a nadační fondy

Nadace, dříve také nadání, jsou běžným typem právnických osob známým snad ve všech právních řádech moderních států. Plní specifickou roli v rámci občanské společnosti tím, že umožňují přerozdělovat majetkové zdroje, někdy i značných hodnot, ve prospěch společensky žádoucích cílů.

Nadace představují druhou skupinu právnických osob vedle korporací. Hlavní odlišností je, že narozdíl od korporací je pro nadace typická věcná složka, nikoli osobní. Základem nadace je majetek trvale vyčleněný k nějakému účelu, tzv. nadační jistina. Je to majetek, který by měl být trvale uchován, je nezczitelný a nezastavitelný. Nadačním cílům neslouží zpravidla tento majetek sám o sobě, ale výnosy z něj.

Smyslem nadací není ani nemůže být sloužit svým zakladatelům či pečovat o majetek nadace, ač třeba památkově chráněný či jinak významný¹⁴¹. Nadace poskytují prostředky jiným fyzickým nebo právnickým osobám, odlišným od svých zakladatelů i funkcionářů, tzv. destinatářům.

Nadace tedy plní současně funkci akumulární (shromažďují majetek, spravují ho a rozmnožují) a funkci distributivní (majetek rozdělují třetím osobám na jejich činnost). Samy svůj majetek nespoteřovávají kromě malé části na jeho správu a vlastní provoz nadace.

Nadace jako právnické osoby jsou nejvíce vzdáleny od pojetí „přirozené osoby“ (fyzické osoby), protože právní osobnost je právním řádem přiznávána nikoli jednotlivci či uskupení jednotlivců, ale souboru majetku. Majetek je však v obecném mimoprávním povědomí lidí vnímán spíše jako předmět právních vztahů, nikoli jako jejich účastník, subjekt. V případě nadací však nejde o libovolné sdružení majetku a přiznání mu

---

¹⁴¹ Jak judikoval Nejvyšší soud České republiky v usnesení ze dne 5. 11. 2002, sp. zn. 29 Odo 413/2002, „Nadační jmění má ... sloužit k dosahování účelu, pro který byla nadace zřízena. Má tedy být prostředkem k dosažení cílů nadace, nikoli cílem její činnosti.“.

právní subjektivity. Určitý soubor majetku, aby mohl být prohlášen za nadaci, musí mít stanovený účel, k němuž je sdružen a podle vůle svého zakladatele či zakladatelů poté i používán.

V českém právním řádu je v současné době problematika nadačního práva upravena komplexně zákonem č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech), který nabyt účinnosti dne 1. ledna 1998 a byl dosud dvakrát novelizován¹⁴². Tento zákon upravuje dva typy právnických osob - nadace a nadační fondy – a také stanoví pravidla pro působení zahraničních nadací a zahraničních nadačních fondů na našem území¹⁴³. V případě nadačních fondů nejde o čistou nadaci v teoretickém pojetí, ale spíše o hybridní útvar, který má typově blíže k tzv. ústavům než k nadacím.

Před nabytím účinnosti zákona č. 227/1997 Sb. neexistoval zvláštní nadační zákon; předmětná právní úprava byla tehdy obsažena jen v ustanoveních § 20b až § 20e občanského zákoníku.¹⁴⁴ Tato právní úprava byla velmi stručná a zcela nedostačující¹⁴⁵ a již v době jejího přijetí bylo zřejmé, že má být jen dočasným řešením. Podle ustanovení § 20e odst. 2 občanského zákoníku měla být Federálním shromážděním přijata podrobnější úprava. Nový zákon byl také již od roku 1991 zpracováván. Do jeho přípravy však tehdy zasáhl rozpad ČSFR, a tak již připravený text

¹⁴² Zákonem č. 210/2002 Sb. a zákonem č. 257/2004 Sb. Novelizace provedená v roce 2002 byla poměrně rozsáhlá.

¹⁴³ Podle ustanovení § 27 zákona č. 227/1997 Sb. právnická osoba, která má sídlo mimo území České republiky a je nadací nebo nadačním fondem podle práva státu, na jehož území sídlí, může na území České republiky působit za stejných podmínek a ve stejném rozsahu jako české nadace a nadační fondy. Podmínkou je, že zřídí na území České republiky organizační složku a tu nechá zapsat do nadačního rejstříku. Rejstříkový soud organizační složku zřízenou na území České republiky do nadačního rejstříku zapíše, pokud účel zahraniční nadace či nadačního fondu je v souladu s obecně prospěšným cílem vymezeným v ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 227/1997 Sb.

¹⁴⁴ Ještě předtím, v době od května 1990 do konce roku 1991, byla právní úprava nadací obsažena jen v ustanovení § 389b hospodářského zákoníku. Před rokem 1990 právní řád ČSSR nadace jako subjekty práv a povinností ani neznal.

¹⁴⁵ V době přijetí zákona č. 227/1997 Sb. působilo údajně v České republice více než 6000 subjektů označených jako nadace, přitom mnohé z nich nikoli k dosahování obecně prospěšných cílů. Pod hlavičkou nadací vyvíjely často činnost právnické osoby nesoucí spíše znaky obchodních společností či občanských sdružení. (Veselý, J., Bude nový zákon o nadacích přínosem nadační praxi?, Právní rozhledy, č. 1/1998, s. 14)

V současné době působí téměř 400 nadací a necelých 1000 nadačních fondů.

návrhu zákona nemohl být projednán federální vládou a parlamentem. Nevyhovující legislativní stav se tak udržel ještě dalších pět let. Přitom právě u nadací je obzvlášť silná potřeba jednoznačné, podrobné a poměrně přísné právní úpravy stanovící přesné mantinely, zejména pro nakládání s majetkem a jeho správu. Skutečnost, že nadace je, zjednodušeně řečeno, samostatným souborem majetku odděleným od svého původního vlastníka, totiž snadno svádí k případnému zneužití tohoto majetku, odnětí původnímu účelu, pro který byla nadace založena, příp. neehospodárnému nakládání s ním.

Nadace a nadační fondy jsou v zákoně č. 227/1997 Sb. definovány hned v jeho prvním ustanovení § 1 odst. 1 shodně jako „účelová sdružení majetku zřízená a vzniklá podle tohoto zákona pro dosahování obecně prospěšných cílů“¹⁴⁶ s odkazem na ustanovení § 18 odst. 2 písm. b) občanského zákoníku, čímž je současně řečeno, že se jedná o právnické osoby. To výslovně potvrzuje i ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 227/1997 Sb.¹⁴⁷ V ustanovení § 1 odst. 1 je kromě definice nadace a nadačního fondu obsažen i příkladný výčet obecně prospěšných cílů¹⁴⁸. Může jimi být „zejména rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochrana přírodního prostředí, kulturních památek a tradic a rozvoj vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu“.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Podle zákona č. 227/1997 Sb. mohou tedy vznikat nadace a nadační fondy pouze jako obecně nebo-li veřejně prospěšné neziskové právnické osoby, nikoli vzájemně prospěšné nebo-li svépomocné. Do této druhé kategorie by bylo případně možné zařadit např. investiční nebo penzijní fondy, ale ty jsou v našem právním řádu pojímány odlišně a mají formu akciových společností.

¹⁴⁷ Dle teorie se jedná tedy o tzv. samostatné nadace, tj. takové, které vytvářejí samostatnou právnickou osobu vybavenou právní subjektivitou. Opakem jsou tzv. nesamostatné nadace, u kterých se jmění netransformuje do formy právnické osoby, ale je svěřeno do správy nějaké fyzické nebo právnické osoby. Jméno je také věnováno pro nějaký obecně prospěšný účel, ale nesamostatná nadace nemá právní subjektivitu, nekonstituuje se žádný nový právní subjekt. (Hurdík, J., Problémy nadačního práva, Brno, 1994, s. 92)

¹⁴⁸ Narodil od zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, který, ač má tento pojem v názvu a upravuje daný typ právnické osoby, obecnou prospěšnost vůbec nedefinuje ani neuvádí příklady obecně prospěšných aktivit, jak uvádím dále.

¹⁴⁹ Obecně prospěšný cíl je tedy definován pozitivně. Při přípravě federálního nadačního zákona v letech 1991a 1992 se však uvažovalo o tom, že by vedle pozitivního vymezení byly výslovně stanoveny i cíle, pro které nadace zřizovat nelze (např. popírání nebo omezování osobních, politických nebo jiných práv občanů..., podpora ozbrojených složek nebo spolupráce s nimi). Takové negativní vymezení zakázaných účelů by však bylo nadbytečné, protože jejich nedovolenost lze dovodit obecně z právního řádu.

Zákon č. 227/1997 Sb. v definici obsažené v ustanovení § 1 odst. 1 nerozlišuje mezi nadacemi a nadačními fondy, přitom ale rozdíl mezi nimi jsou (narozdíl od církví a náboženských společností, které se liší skutečně jen názvem a jinak je pro ně právní úprava naprosto totožná)¹⁵⁰. Rozdíl mezi nadacemi a nadačními fondy je tak třeba dovodit. Z hlediska teorie jsou nadace trvalé, nejsou zřízeny k dosažení svého účelu v krátkodobém horizontu, ale k dlouhodobému působení. Naopak u nadačních fondů se předpokládá, že účelu, ke kterému byly zřízeny, bude dosaženo do určité doby a poté zaniknou (např. bude dostavěno dětské hřiště). Jsou tedy jen dočasné. Oporu pro toto rozlišení dává částečně i platný zákon č. 227/1997 Sb. Např. nadačním fondům dovoluje použít k dosažení účelu, pro který byl zřízeny, všechn jejich majetek (§ 2 odst. 3). Trvalost nadací lze naopak dovodit z toho, že nadační jmění může být tvořeno pouze takovými majetkovými hodnotami, které splňují předpoklad trvalého výnosu (§ 3 odst. 5), celková hodnota nadačního jmění nesmí po dobu trvání nadace klesnout pod stanovenou hodnotu (§ 3 odst. 4) a nadace smí „spotřebovávat“ pro dosahování svého účelu jen výnosy z nadačního jmění a případný ostatní majetek. Na druhou stranu podle ustanovení § 7 odst. 2 písm. a) zákona č. 227/1997 Sb. se nadace i nadační fond zrušují dosažením účelu, pro který byly zřízeny. To naopak nesvědčí o trvalosti nadací, resp. dává možnost zřídit i nadaci jen k jednorázovému dosažení vytčeného cíle. Přesto se domnívám, že hlavním rozdílem mezi nadacemi a nadačními fondy je skutečně jejich trvalost, resp. dočasnost, vyjádřená i majetkově, kdy nadace musí po celou

---

¹⁵⁰ Jak uvádí J. Veselý, vládní návrh zákona o nadacích (sněmovní tisk č. 38, II. volební období, 1996) původně vůbec neobsahoval nadační fondy. Cílem urgencí a připomínek z nadační praxe však bylo vytvořit institut nadačního fondu, a to nejlépe ve formě účelového sdružení majetku určeného zřizovatelem k soukromým (tedy nikoli obecně prospěšným) účelům. Tato forma bývá v nauce označována různě, např. rodinné nadace, podnikové nadace apod. Prostřednictvím takových nadačních fondů by mohl být podporován jen omezený okruh osob, dokonce i jednotlivci. Právní úprava by mohla být méně formální a byly by vyloučeny daňové a další podobné úlevy, takže zdaňování nadačních fondů by se blížilo či shodovalo se zdaňováním obchodních společností. Ačkoli do zákona byl nakonec institut nadačního fondu zahrnut, stalo se tak ve zcela jiné podobě. Nadační fond může být stejně jako nadace zřízen výhradně pro dosažení obecně prospěšného cíle. (Veselý, J., Bude nový zákon o nadacích přínosem nadační praxi?, Právní rozhledy, č. 1/1998, s. 15)

dobu udržovat stanovenou výši svého jmění, zatímco nadační fondy nikoli.

Pokud jde o název právnické osoby, platí, že každá nadace musí obsahovat ve svém názvu slovo „nadace“ a každý nadační fond označení „nadační fond“. Zákon č. 227/1997 Sb. požaduje celé užití těchto výrazů, nepřipouští zkratku, jako je tomu např. u obecně prospěšných společností (o. p. s.) nebo obchodních společností (v. o. s., s. r. o. apod.). Zákon neumožňuje ani užití staršího výrazu „nadání“.¹⁵¹ Jiné typy právnických osob nesmějí označení „nadace“ a „nadační fond“ ve svém názvu užívat.

Založení a vznik nadace nebo nadačního fondu

Jak je to obvyklé u většiny právnických osob soukromého práva, i u nadací a nadačních fondů je jejich vznik dvoufázový: Nejprve musí být založeny (zákon č. 227/1997 Sb. hovoří o zřízení) a poté vzniknou. Právní úprava zřizování nadací a nadačních fondů odpovídá běžnému postupu založení právnické osoby stanovenému občanským zákoníkem a odlišuje se pouze zvláštnostmi typickými pro danou právní formu.

Nadace a nadační fondy se zřizují písemnou smlouvou uzavřenou mezi několika zřizovateli nebo zakládací listinou sepsanou jediným zřizovatelem (založení *inter vivos*). Zvláštností oproti jiným typům právnických osob je možnost zřízení nadace či nadačního fondu závětí (založení *mortis causa*). Smlouva, zakládací listina i závěť jsou zákonem č. 227/1997 Sb. označeny souhrnně jako nadační listina. Pokud má nadační listina formu zakládací listiny nebo závěti, musí být pořízena ve formě notářského zápisu. V případě smlouvy se forma notářského zápisu nevyžaduje, ale pravost podpisů všech zřizovatelů musí být úředně ověřena.

Projev vůle zřizovatele má v případě nadací a nadačních fondů ve srovnání s jinými, korporativními typy právnických osob značný význam,

---

¹⁵¹ Proto např. známé „Nadání Josefa, Zdeňky a Marie Hlávkových“, existující již od roku 1904 na základě závěti Josefa Hlávkvy, muselo před svůj tradiční název vložit slovo „nadace“.

protože zřizovatel se po vzniku nadace či nadačního fondu od nich zela „oddělí“ a nemá zpravidla později možnost ovlivnit využití majetku, který do nadace či nadačního fondu vložil a který nadále bude „žít vlastním životem“ jako samostatná právnická osoba. Všechny hlavní právně – organizační zásady budoucí existence a fungování nadace nebo nadačního fondu proto musí být vtěleny již do zakladatelského úkonu a musí být dopředu pamatováno na mnoho okolností. I později – při případném zániku nadace či nadačního fondu – je zákonem č. 227/1997 Sb. v mnoha ohledech kladen důraz na respektování vůle zřizovatele.

V ustanovení § 3 odst. 2 zákona č. 227/1997 Sb. jsou uvedeny povinné náležitosti nadační listiny, které ovšem neplatí pro zřízení nadace či nadačního fondu závětí. Kromě obecných informací identifikujících jak samotnou zakládanou nadaci či nadační fond (název, sídlo), tak zřizovatele, musí nadační listina obsahovat vymezení účelu, pro který se nadace nebo nadační fond zřizuje, hodnotu majetkového vkladu, který se každý zřizovatel zavazuje vložit do nadace nebo nadačního fondu¹⁵², počet členů správní rady včetně uvedení osobních údajů členů první správní rady a způsobu jejich jednání jménem nadace nebo nadačního fondu, počet členů dozorčí rady a uvedení osobních údajů členů první dozorčí rady, případně, vykonává-li působnost dozorčí rady revizor, uvedení osobních údajů prvního revizora. Přímo v nadační listině lze také stanovit pravidlo pro omezení nákladů souvisejících se správou nadace nebo nadačního fondu a určit podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, popřípadě vymežit okruh osob, kterým je lze poskytnout. Nejsou-li tyto náležitosti v nadační listině uvedeny, musí být alespoň určeno, že budou upraveny statutem. V nadační listině je také třeba určit osobu, která má za úkol spravovat majetkové vklady zřizovatele či zřizovatelů do doby

---

¹⁵² Hodnota majetkových vkladů jednotlivých zřizovatelů se může lišit. Zákon č. 227/1997 Sb. nestanoví ani nejnižší ani nejvyšší přípustnou hodnotu vkladu. V případě zřízení nadace součet hodnot majetkových vkladů pouze musí dát dohromady výslednou hodnotu, která se rovná výši nadačního jmění. U nadačních fondů může být souhrnná hodnota majetkových vkladů i zcela nepatrná, protože není stanovena povinnost utvořit nezczitelné nadační jmění o určité minimální výši.

vzniku nadace nebo nadačního fondu. Může to být osoba fyzická i právnická. Není vyloučeno, aby správcem vkladů byl i některý ze zřizovatelů.

Zřizuje-li se nadace nebo nadační fond závětí, musí závět splňovat jen některé obligatorní náležitosti nadační listiny – takové, které jsou trvalé povahy a současně pro budoucí podobu nadace či nadačního fondu podstatné (§ 3 odst. 3). V závěti např. nemusí být určeno sídlo nadace či nadačního fondu a nepožaduje se uvedení počtu členů a konkrétního personálního složení orgánů, což je dáno tím, že mezi pořízením závěti a úmrtím zřizovatele/zůstavitele může být delší časový úsek a není smysluplné předem ustavovat a obsazovat orgány. Tyto údaje však v závěti fakultativně uvedeny být mohou. Závět' sice neobsahuje určení osoby, která má spravovat majetkový vklad zřizovatele do doby vzniku nadace nebo nadačního fondu, musí ale povinně stanovit konkrétní osobu, která jmenuje první členy orgánů nadace nebo nadačního fondu, popřípadě revizora, a provede další úkony související se vznikem nadace nebo nadačního fondu. Tato osoba je tzv. vykonavatelem závěti. Pokud by závět' nesplňovala povinné náležitosti, byla by ta její část, která se týká zřízení nadace nebo nadačního fondu, neplatná a s danou částí pozůstalosti by bylo naloženo obvyklým způsobem podle příslušných ustanovení dědického práva.

Konkrétní účel, pro který se nadace nebo nadační fond zřizuje, musí být ve shodě s obecně prospěšným cílem příkladmo vymezeným v ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 227/1997 Sb. Tento tzv. zřizovací účel by měl být v nadační listině popsán pokud možno co nejpřesněji a nejpodrobněji tak, aby mohl být zapsán do nadačního rejstříku a bylo z něj patrné, co je vlastně cílem dané nadace nebo nadačního fondu, tedy co podporuje, čím se zabývá.

Pokud jde o nepeněžitě vklady zřizovatelů, je stanoveno, že v nadační listině musí být vždy označen předmět vkladu a jeho hodnota, která musí být stanovena znalcem; cenné papíry musejí být rovněž

oceněny znalcem nebo osobou spravující cenné papíry. Zákon č. 227/1997 Sb. dále v části vztahující se k založení nadace nebo nadačního fondu stanoví pravidlo platící pouze pro nadace, a sice že celková hodnota nadačního jmění nesmí být nižší než 500 000 Kč a po dobu trvání nadace se nesmí snížit pod tuto hranici¹⁵³. Dále zákon upřesňuje, z jakých hodnot se může nadační jmění skládat a čím může být tvořen tzv. ostatní majetek nadace.

Do 30 dnů od vzniku nadace nebo nadačního fondu musí správní rada vydat statut¹⁵⁴, který představuje stěžejní vnitřní dokument nadace či nadačního fondu, řeší otázky organizačního charakteru i vztah ke třetím osobám. Statut nesmí být v rozporu s nadační listinou, protože by tím byla porušena vůle zřizovatele. Pokud by se tedy nadační listina a statut dostaly do rozporu, bylo by nutné statut změnit. Podle zákona č. 227/1997 Sb. musí statut blíže upravit postup jednání orgánů nadace či nadačního fondu, podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, okruh osob, kterým lze nadační příspěvky poskytovat, způsob, jakým budou nadační příspěvky poskytovány, a některé další náležitosti, u nichž zákon č. 227/1997 Sb. požaduje, aby byly uvedeny ve statutu, nejsou-li v nadační listině. Statut je veřejně dostupnou listinou, do které musí nadace či nadační fond umožnit každému na požádání nahlédnout a pořizovat si výpisy či opisy.

V období mezi založením a vznikem nadace či nadačního fondu v záležitostech, které se vznikem souvisejí, jednají za nadaci či nadační fond společně všichni zřizovatelé nebo ten z nich, kterého k tomu písemně zmocnili; v případě nadace či nadačního fondu zřízených závětí jedná

---

¹⁵³ Již při založení nadace a poskytování majetkových vkladů do nadačního jmění je třeba dbát na to, aby hodnota nadačního jmění nepoklesla po celou dobu trvání nadace pod 500 000 Kč. Proto není vhodné vkládat do nadačního jmění takové nepeněžitě vklady, u nichž lze očekávat, že jejich hodnota bude časem klesat.

¹⁵⁴ Zákon č. 227/1997 Sb. výslovně nestanoví žádnou sankci za porušení povinnosti správní rady vydat statut do 30 dnů od vzniku nadace či nadačního fondu. Protože ale opožděné vydání statutu či dokonce jeho nevydání lze kvalifikovat jako závažné porušení zákona č. 227/1997 Sb., pravděpodobně by to mohlo vést až ke zrušení nadace nebo nadačního fondu v souladu s ustanovením § 7 odst. 5 písm. a) zákona č. 227/1997 Sb., podle kterého soud na návrh zřizovatele, vykonavatele závěti nebo osoby, která osvědčí právní zájem, nadaci nebo nadační fond zruší, jestliže nadace nebo nadační fond při své činnosti závažným způsobem nebo opakovaně porušuje tento zákon, nadační listinu nebo statut.

vykonavatel závěti (po projednání dědictví). Majetkové vklady¹⁵⁵ jsou v této době spravovány osobou, která byla určena v nadační listině, resp. vykonavatelem závěti, ledaže by v závěti byl určen jiný správce. Práva (včetně vlastnického) a závazky vzniklé v období mezi založením a vznikem nadace či nadačního fondu přecházejí na nadaci nebo nadační fond dnem jejich vzniku. Jedná se zde o případ přechodu práv na základě zákona (legální cese), a to i u vlastnického práva k nemovitostem. Kdyby nedošlo ke vzniku nadace nebo nadačního fondu, osoba spravující vklady by byla povinna je bez zbytečného odkladu vrátit zřizovatelům, vykonavatel závěti by byl povinen vydat je oprávněným dědicům.

Nedostatkem zákona č. 227/1997 Sb. je, že – oproti právní úpravě obchodních společností i obecně prospěšných společností – v něm zcela chybí úprava možnosti právě vzniklých nadací a nadačních fondů v určité lhůtě po svém vzniku ze zákonem stanovených důvodů odmítnout jednání zřizovatelů či vykonavatele závěti učiněná v době mezi založením a vznikem nadace či nadačního fondu. Nadace a nadační fondy tak nemohou odmítnout ani taková jednání, jejichž důsledky (závazky z nich vzniklé) brání naplnění účelu, pro který byly nadace nebo nadační fond zřízeny, a tak může dojít ke zmaření dosažení obecně prospěšného cíle od samého počátku existence nadace či nadačního fondu. To ve svém důsledku může vést až ke zrušení a zániku nadace či nadačního fondu.¹⁵⁶

Samotný vznik nadace či nadačního fondu jako subjektu práv a povinností nastává dnem zápisu do nadačního rejstříku. Návrh na zápis

¹⁵⁵ Ačkoli to zákon č. 227/1997 Sb. výslovně nestanoví, z povahy nadací a nadačních fondů jako sdružení majetku vyplývá povinnost zřizovatelů splnit svůj vkladový závazek ještě před tím, než nadace či nadační fond vznikne jako právnická osoba. Nejpozději v den zápisu do nadačního rejstříku tedy musejí být všemi zřizovateli již poskytnuty majetkové vklady, k jejichž vložení do nadace či nadačního fondu se zavázali v nadační listině, protože k tomuto dni majetkové vklady přecházejí na nadaci nebo nadační fond. (V případě zřízení nadace či nadačního fondu mortis causa je v souladu s principy českého dědického práva okamžikem přechodu majetku okamžik smrti zůstavitele/zřizovatele. Ani občanský zákoník ani zákon č. 227/1997 Sb. neznají institut tzv. ležící pozůstalosti.)

¹⁵⁶ Podle ustanovení § 7 odst. 5 zákona č. 227/1997 Sb. soud zruší nadaci nebo nadační fond, pokud neplní po dobu nejméně dvou let účel, pro který byly zřízeny, nebo jestliže při své činnosti závažným způsobem nebo opakovaně porušují tento zákon, nadační listinu nebo statut.

nadace nebo nadačního fondu do nadačního rejstříku¹⁵⁷ podává zřizovatel, resp. zřizovatelé, popřípadě vykonavatel závěti nebo osoba k tomu jimi písemně zmocněná. Tento rejstřík vedou soudy příslušné k vedení obchodního rejstříku, tj. krajské soudy, je veřejným seznamem a jsou v něm uloženy, kromě jiných listin¹⁵⁸, i statuty nadací a nadačních fondů a jejich výroční zprávy o činnosti a hospodaření. Nestanovuje-li zákon č. 227/1997 Sb. nějakou odlišnost, platí pro řízení ve věcech nadačního rejstříku a pro jeho vedení obdobně ustanovení obchodního zákoníku a občanského soudního řádu¹⁵⁹ vztahující se na obchodní rejstřík. Znamená to mimo jiné, že pro zápisy v nadačním rejstříku platí také pravidlo, že proti tomu, kdo jedná v důvěře v zápis do nadačního rejstříku, nemůže ten, jehož se zápis týká, namítat, že zápis neodpovídá skutečnosti

Orgány nadací a nadačních fondů

Zákon č. 227/1997 Sb. určuje obligatorně dva orgány nadací a nadačních fondů: správní radu a dozorčí radu (resp. revizora, není-li dozorčí rada zřízena).

Správní rada je jak orgánem, který jedná jménem nadace nebo nadačního fondu navenek – tedy statutárním orgánem, tak i hlavním řídicím a rozhodovacím orgánem, který určuje vnitřní život nadace nebo nadačního fondu, řídí jejich činnost, spravuje majetek a rozhoduje o všech podstatných záležitostech. Má zákonem stanovenou výlučnou působnost, kterou nemůže přenést na jiný orgán nadace či nadačního fondu. Do oblasti této výlučné působnosti správní rady náleží např. vydání statutu a schvalování jeho změn; volba předsedy správní rady z řad jejích členů a jeho odvolávání; schvalování rozpočtu nadace či nadačního fondu a jeho změn; schvalování účetních závěrek a výročních zpráv o činnosti

¹⁵⁷ Zákon č. 227/1997 Sb. v ustanovení § 5 odst. 3 a 4 upravuje podrobně náležitosti návrhu na zápis do nadačního rejstříku a stanoví, jaké údaje se do nadačního rejstříku zapisují.

¹⁵⁸ Např. nadační listina, rozhodnutí o ustavování členů orgánů a ukončení jejich funkcí, účetní závěrky, zprávy auditora, rozhodnutí o zrušení nadace či nadačního fondu, posudek znalce na ocenění nepeněžitěho vkladu zřizovatele atd.

¹⁵⁹ Zákony č. 513/1991 Sb. a č. 99/1963 Sb., oba ve znění pozdějších předpisů.

a hospodaření; volba nových členů správní rady a dozorčí rady, resp. revizora (nestanoví-li pro to nadační listina jiný postup) a jejich odvolávání; určování výše odměn za výkon funkcí členů správní rady a dozorčí rady, popř. revizora; rozhodování o zvýšení nebo snížení nadačního jmění. Správní rada zpravidla vykonává i většinu ostatních rozhodovacích a řídicích činností, pokud nespádají do výlučné pravomoci dozorčí rady (revizora) a nadační listinou nebo statutem nebyl jejich výkon přenesen na jiné orgány nadace nebo nadačního fondu, eventuelně na jednotlivé zaměstnance.

Způsob jednání správní rady jako statutárního orgánu zákon č. 227/1997 Sb. neurčuje, je však jedním z povinných údajů vedených o každé nadaci a nadačním fondu v nadačním rejstříku.¹⁶⁰

Počet členů správní rady zákon č. 227/1997 Sb. nestanovuje, pouze kogentně určuje, že správní rada musí mít nejméně tři členy. To zaručuje, že rozhodování tohoto orgánu bude vždy kolektivní. Konkrétní počet členů musí být určen v nadační listině¹⁶¹. Celkový počet členů musí být dělitelný třemi, nadační listina ale může stanovit jiné pravidlo dělitelnosti počtu členů.

Podmínky kladené na jednotlivé členy správní rady jsou v ustanovení § 11 zákona č. 227/1997 Sb. stanoveny velmi přísně. Členem správní rady nadace či nadačního fondu se podle tohoto ustanovení může stát pouze fyzická osoba, která

- a) je způsobilá k právním úkonům¹⁶²,

---

¹⁶⁰ Způsob jednání prvních členů správní rady musí být povinně uveden v nadační listině, ovšem pouze v té, která nemá charakter závěti. V případě založení nadace či nadačního fondu závětí zákon č. 227/1997 Sb. nestanovuje zůstaviteli povinnost určit způsob jednání správní rady. Toto určení tedy bude muset učinit vykonavatel závěti.

¹⁶¹ Zákon č. 227/1997 Sb. stanoví povinnost určit počet členů správní rady (i dozorčí rady) opět pouze v té nadační listině, která nemá charakter závěti. V případě založení nadace či nadačního fondu závětí není tato náležitost jako obligatorní stanovena (viz ustanovení § 3 odst. 2 písm. e) a f) a § 3 odst. 3 zákona č. 227/1997 Sb.) a tento nedostatek je proto třeba i v tomto případě vyložit tak, že počet členů orgánů určí vykonavatel závěti.

¹⁶² Zákon č. 227/1997 Sb. nevyžaduje výslovně plnou způsobilost k právním úkonům. Lze si však jen ztěžít představit, že by se členem správní rady mohla stát osoba s omezenou způsobilostí k právním úkonům, aniž by jí toto omezení bránilo vykonávat danou funkci.

- b) je bezúhonná, čímž se rozumí, že nebyla pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin¹⁶³,
- c) není k nadaci nebo nadačnímu fondu v pracovněprávním nebo obdobném¹⁶⁴ vztahu,
- d) ani osoba jí blízká¹⁶⁵ není k nadaci nebo nadačnímu fondu v pracovněprávním nebo obdobném vztahu,
- e) není destinatářem, tedy osobou, které daná nadace či nadační fond poskytuje nadační příspěvky,
- f) ani osoba jí blízká není destinatářem,
- g) není členem statutárního nebo kontrolního orgánu právnické osoby, která je destinatářem, a
- h) ani osoba jí blízká není členem statutárního nebo kontrolního orgánu takové právnické osoby.

Není vyloučeno, aby se členem správní rady stal cizinec. Dokonce pro něj není ani stanovena podmínka alespoň krátkodobého pobytu na území České republiky. Lze si tedy představit i správní radu, která se skládá pouze z cizinců a zasedá v zahraničí. Ale vzhledem k tomu, že správní rada je statutárním orgánem nadace či nadačního fondu, bylo by to dosti nepraktické. Zákon č. 227/1997 Sb. to však nevylučuje.

Není ani vyloučeno, aby se členy správní rady stali jeden či více zřizovatelů nadace či nadačního fondu.

Funkční období členů správní rady je zákonem č. 227/1997 Sb. stanoveno jako tříleté, ovšem pouze dispozitivně pro případ, že nadační listina neurčí jinou délku funkčního období. Zákon č. 227/1997 Sb. nevylučuje opětovné zvolení téže osoby za člena správní rady na další funkční období, nadační listina to ale může zcela vyloučit nebo alespoň omezit na určitý počet po sobě jdoucích funkčních období. Funkční období se nepočítá pro celou správní radu jako celek, ale jednotlivě pro

¹⁶³ Ustanovení § 11 odst. 3 zákona č. 227/1997 Sb.

¹⁶⁴ Není však jasné, jaký „obdobný“ vztah má zákon č. 227/1997 Sb. na mysli.

¹⁶⁵ Ustanovení § 116 občanského zákoníku.

každého jejího člena. Ale i v této, stejně jako dalších otázkách týkajících se funkčního období členů správní rady, nechává zákon č. 227/1997 Sb. volnost odlišné úpravě v nadační listině (ne však ve stanovách).

Členové první správní rady jsou uvedeni v nadační listině nebo jsou, v případě založení nadace mortis causa bez jejich určení zůstavitelem, jmenováni vykonavatelem závěti. Postup pro ustavení následujících členů správní rady poté, co prvním skončilo funkční období, stanoví nadační listina. Pokud to v ní určeno není, stanoví zákon č. 227/1997 Sb. pro tento případ postup, podle kterého jedna třetina členů první správní rady vykonává funkci jen jeden rok, druhá třetina dva roky a třetí třetina tři roky (členové se na třetiny rozdělí losováním). Po jednom roce skončí tedy funkční období první třetině členů první správní rady a zbývající dvě třetiny členů zvolí na uvolněná místa nové členy správní rady s již tříletým funkčním obdobím. Stejně to bude po dvou letech po ukončení funkce druhé třetiny členů atd.

Noví členové správní rady jsou tedy voleni zbývajícími členy správní rady a je tak zajišťována kontinuita tohoto orgánu. Nadační listina může stanovit, že určitý počet členů správní rady nebo i všichni členové jsou voleni na návrh právnických nebo fyzických osob určených zřizovatelem nadace či nadačního fondu.

Zákon č. 227/1997 Sb. pamatuje v ustanovení § 16 i na případy, kdy by v důsledku zániku členství nezůstal ve správní radě nadace nebo nadačního fondu žádný z členů nebo by zůstal pouze jeden a z těchto důvodů by nebylo možné zvolit nové členy správní rady, čímž by nadace či nadační fond zůstaly bez statutárního orgánu. V takovém případě jmenuje nové členy správní rady soud, a to buď na návrh zřizovatele, vykonavatele závěti či dozorčí rady nebo i bez návrhu.

A jak vlastně zaniká členství ve správní radě? Podle ustanovení § 15 odst. 1 zákona č. 227/1997 Sb. k tomu může dojít čtyřmi způsoby:

1. uplynutím funkčního období člena,
2. jeho úmrtím,

3. jeho odvoláním, nebo
4. odstoupením.

Správní rada může odvolat svého člena, pokud přestal splňovat podmínky pro členství nebo porušil závažným způsobem nebo opakovaně zákon č. 227/1997 Sb., nadační listinu nebo statut, anebo i z jiných důvodů, pokud jsou stanoveny v nadační listině. Odvolání se ale musí uskutečnit nejdéle ve lhůtě, kterou pro to zákon č. 227/1997 Sb. stanoví, a to do jednoho měsíce ode dne, kdy se o důvodu odvolání správní rada dozvěděla (subjektivní lhůta), nejpozději do šesti měsíců, kdy tento důvod nastal (objektivní lhůta). Pokud v této stanovené lhůtě správní rada o odvolání člena nerozhodne, učiní tak soud, ovšem pouze na návrh (člena správní rady, dozorčí rady, zřizovatele, vykonavatele závěti nebo osoby, která osvědčí právní zájem).

V čele správní rady stojí předseda, jehož volba náleží do výlučné působnosti správní rady. Předseda svolává a řídí jednání správní rady.

O svých rozhodnutích správní rada hlasuje. Z ustanovení § 14 odst. 2 zákona č. 227/1997 Sb. vyplývá, že hlasovací právo mají všichni členové správní rady; žádný člen tedy nemůže mít pouze hlas poradní. Hlasy všech členů jsou si rovny a mají stejnou váhu. Při rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedy nebo jiného předsedajícího člena.¹⁶⁶ K přijetí rozhodnutí je třeba souhlasu většiny členů správní rady (nejen přítomných členů, ale všech); zřizovatelé nadace či nadačního fondu se ale od tohoto pravidla mohou odchýlit a v nadační listině upravit potřebnou většinu i kvórum odlišně.¹⁶⁷

¹⁶⁶ V poslední větě ustanovení § 14 odst. 2 zákona č. 227/1997 Sb. se doslova říká: „Při rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedajícího.“ V předchozím ustanovení § 14 odst. 1 i na jiných místech zákona č. 227/1997 Sb. se ale hovoří o „předsedovi“ správní rady. Podle mého názoru lze tuto podivnou nesouladnost zákonných ustanovení vyložit tak, že správní rada má svého předsedu a ten předsedá jejím jednáním a řídí je. Pokud se ale nemůže zasedání správní rady zúčastnit, může pověřit řízením jednání jiného jejího člena, ten pak tomuto jednání předsedá, je tedy „předsedající“ a jeho hlas je rozhodující při případné rovnosti hlasů. Důvodová zpráva k zákonu č. 227/1997 Sb. k této otázce mlčí. Autoři komentáře k tomuto zákonu se domnívají, že jde o hrubou chybu zákona, kterou nelze překlenout ani výkladem (Hurdík, J., Telec, I., Zákon o nadacích a nadačních fondech. Komentář, Praha, 1998, s. 136 – 137).

¹⁶⁷ Ustanovení § 14 odst. 2 zákona č. 227/1997 Sb. dává sice možnost upravit v nadační listině většinu a kvórum potřebné pro přijetí rozhodnutí správní rady, ustanovení § 4 odst. 1 ale říká, že postup pro

Druhým orgánem nadace nebo nadačního fondu je dozorčí rada. Obligatoriamente se zřizuje, pokud nadační jmění nadace nebo majetek nadačního fondu přesahuje 5 milionů Kč. U nadačních fondů je rozhodující hodnota veškerého majetku, zatímco u nadací jen hodnota nadačního jmění. Celkový majetek nadace tak může přesáhnout 5 milionů Kč, ale pokud nadační jmění tuto výši nepřekročilo, není zřízení dozorčí rady povinné. Dozorčí rada může být zřízena i v nadacích a nadačních fondech s nižším nadačním jměním, resp. majetkem, jestliže je to stanoveno jako povinné v nadační listině nebo ve statutu. U těch nadací a nadačních fondů, které podle uvedených pravidel dozorčí radu nezřizují, ukládá zákon č. 227/1997 Sb. povinnost ustavit místo ní jiný orgán – revizora.

Zákon č. 227/1997 Sb. neobsahuje zvláštní ustanovení o podmínkách členství v dozorčí radě, počtu jejích členů, jeho dělitelnosti, délce funkčního období, způsobu ustavování členů a zániku členství apod. Ve všech těchto záležitostech odkazuje na obdobné použití ustanovení § 11 až § 15 vztahujících se ke správní radě. Nepoužije se pouze ustanovení § 12 odst. 2 o možnosti správní rady zvolit na uvolněné místo člena správní rady člena nového. Znamená to, že dozorčí rada nemá tuto schopnost sama sebe personálně obnovovat. Nové členy dozorčí rady tak musí volit správní rada, ledaže by nadační listina stanovila jiný způsob jejich ustavování.¹⁶⁸ Správní rada také určuje výši odměny za výkon funkce člena dozorčí rady.

K podmínkám členství v dozorčí radě, které jsou tedy obdobné jako podmínky členství ve správní radě, přistupuje navíc ještě podmínka neslučitelnosti (inkompatibility) členství v dozorčí radě s členstvím ve

---

jednání orgánů nadace nebo nadačního fondu upravuje statut. Pokud zřizovatel či zřizovatelé nadace nebo nadačního fondu chtějí upravit rozhodovací většinu nebo kvórum odlišně od zákona č. 227/1997 Sb., je tedy třeba to učinit v nadační listině; ostatní podrobnosti o jednání správní rady ale mohou být již ve statutu. Tato právní úprava je zbytečně složitá a jistě by bylo vhodnější, kdyby i ustanovení o rozhodování správní rady mohl obsahovat statut.

¹⁶⁸ Členové první dozorčí rady musejí být jmenovitě určeni v nadační listině nebo je určí vykonavatel závětí v případech zřízení nadace či nadačního fondu závětí (viz výše u správní rady).

správní radě. Je to proto, že právě členové správní rady jsou dozorčí radou kontrolováni. Zákon č. 227/1997 Sb. navíc stanoví, že členem dozorčí rady se nesmí stát ani osoba, která nadaci či nadační fond zastupuje¹⁶⁹. Jestliže tedy někdo působí jako zástupce nadace či nadačního fondu, ať pro jednotlivé úkony, pro určité řízení nebo pro celou škálu různých jednání – např. advokát, daňový poradce apod. – nesmí se stát členem dozorčí rady¹⁷⁰. V praxi se toto pravidlo uplatňuje spíše naopak: kdo je členem dozorčí rady, nesmí s danou nadací či nadačním fondem uzavřít smlouvu, na jejímž základě by nadaci či nadační fond zastupoval.

Dozorčí rada je vnitřním kontrolním orgánem. Má za úkol kontrolovat osoby podílející se na správě nadace nebo nadačního fondu, aby svou činností nadaci či nadační fond nepoškozovali, ale naopak podporovali účel, ke kterému byly nadace či nadační fond zřízeny. Dozorčí rada jednak kontroluje činnost správní rady, jednak tuto činnost podporuje a se správní radou spolupracuje. Členové dozorčí rady mají právo účastnit se jednání správní rady a musí jim být uděleno slovo, pokud o to požádají.

V ustanovení § 17 odst. 3 zákona č. 227/1997 Sb. jsou demonstrativně vypočteny úkoly dozorčí rady, které spadají do její působnosti. Jedná se o působnost kontrolní¹⁷¹, přezkumnou¹⁷², dohlížecí¹⁷³, upozorňovací¹⁷⁴ a zpravodajskou¹⁷⁵. Dozorčí rada je dále oprávněna při své kontrolní činnosti nahlížet do účetních knih i jiných dokladů týkajících se nadace nebo nadačního fondu. Pokud se dozorčí

¹⁶⁹ Ustanovení § 19 odst. 1 zákona č. 227/1997 Sb.

¹⁷⁰ Pokud ale nadaci nebo nadační fond zastupoval v minulosti a již tak aktuálně nečiní, může se členem dozorčí rady stát, a to vzhledem k dikci zákona v přítomném čase: „osoba, která je oprávněna jednat jako zástupce“.

¹⁷¹ Ustanovení § 17 odst. 3 písm. a) - dozorčí rada „kontroluje plnění podmínek stanovených pro poskytování nadačních příspěvků a správnost účetnictví vedeného nadací nebo nadačním fondem“.

¹⁷² Ustanovení § 17 odst. 3 písm. b) – „přezkoumává roční účetní závěrku a výroční zprávu“.

¹⁷³ Ustanovení § 17 odst. 3 písm. c) – „dohlíží na to, zda nadace nebo nadační fond vyvíjí činnost v souladu s právními předpisy, nadační listinou a statutem nadace nebo nadačního fondu“.

¹⁷⁴ Ustanovení § 17 odst. 3 písm. d) – „upozorňuje správní radu na zjištěné nedostatky a podává návrhy na jejich odstranění“.

¹⁷⁵ Ustanovení § 17 odst. 3 písm. e) – „nejméně jedenkrát ročně podává zprávu správní radě o výsledcích své kontrolní činnosti“.

rada domnívá, že zájmy nadace nebo nadačního fondu vyžadují svolání mimořádného jednání správní rady, a předseda správní rady ho nesvolal, může tak učinit dozorčí rada. Dozorčí rada je také podle zákona č. 227/1997 Sb. oprávněna za určitých okolností vyvolat soudní řízení o odvolání člena správní rady nebo soudní řízení o jmenování nových členů správní rady.¹⁷⁶

V případech, kdy kontrolním orgánem nadace či nadačního fondu není dozorčí rada, musí jím být alespoň revizor. Narozdíl od dozorčí rady není revizor orgánem kolektivním, ale jde jen o jednu fyzickou osobu. Jeho působnost je však shodná s působností dozorčí rady.

Osobu prvního revizora stanoví jmenovitě zřizovatel v nadační listině, resp. ji určí vykonavatel závěti. Další revizory volí správní rada. Předpoklady pro výkon funkce revizora jsou shodné s předpoklady pro výkon funkce člena správní rady a člena dozorčí rady včetně podmínky inkompatibility. Revizor je podle zákona č. 227/1997 Sb. ustavován na tři roky, ale nadační listina může stanovit jinou délku jeho funkčního období. I u funkce revizora může nadační listina stanovit, že je volen na základě návrhu právnických nebo fyzických osob určených zřizovatelem nadace či nadačního fondu. Pro zánik funkce revizora platí totéž, co pro zánik funkce člena správní rady a člena dozorčí rady.

Majetek a hospodaření nadací a nadačních fondů

Majetek každé nadace je tvořen nadační jistinou a případným dalším majetkem. Nadační jistina jako soubor majetku je nezbytným pojmovým znakem nadací, bez něj by nebylo ani možné hovořit o nadaci. V zákoně č. 227/1997 Sb. je nadační jistina označována jako „nadační jmění“ a další majetek jako „ostatní majetek nadace“. Nadační jmění mají pouze nadace, nadační fondy nikoli.

---

¹⁷⁶ Ustanovení § 15 odst. 2 a § 16 zákona č. 227/1997 Sb.

Nadační jmění je tvořeno peněžitými či nepeněžitými vklady zřizovatelů vloženými při zřízení nadace, resp. „vkladem“ zůstavitele, je-li nadace zřízena závětí. Nejen zřizovatelé či zůstavitel, ale také třetí osoby mohou věnovat nadaci majetek, a to v podobě tzv. nadačních darů. Mohou je nad rámec svých vkladů dát samozřejmě i zřizovatelé. Lze je poskytovat i nadačním fondům. Nadačními dary se rozumí vše, co je poskytnuto k dosahování účelu, pro který byla nadace (nadační fond) zřízena¹⁷⁷. Nadační jmění nadace je pak peněžním vyjádřením souhrnu všech peněžitých i nepeněžitých vkladů a nadačních darů zapsaných v nadačním rejstříku¹⁷⁸. Předpokladem je, že vše, co tvoří nadační jmění (např. peníze, cenné papíry, movité a nemovité věci, jiná majetková práva a hodnoty), umožňuje trvalý výnos (např. úroky, dividendy a jiné výnosy z cenných papírů, nájemné). Zákon č. 227/1997 Sb. také stanovuje, že celková hodnota nadačního jmění nesmí být nižší než 500 000 Kč a po celou dobu trvání nadace se nesmí snížit pod tuto hodnotu¹⁷⁹. Kdyby toto pravidlo nebylo stanoveno, mohla by nastat situace, že majetek bude zcela „spotřebován“, nebude tedy dále co „účelově sdružovat“ a tím by došlo k popření samotné podstaty nadace jako institucionalizovaného majetku. K účelu, k němuž byla nadace zřízena, se proto nesmí užívat samotné nadační jmění, ale jen výnosy z něho a ostatní majetek nadace.

¹⁷⁷ Ustanovení § 2 odst. 5 zákona č. 227/1997 Sb.

Ačkoli to v průběhu schvalování zákona č. 227/1997 Sb. v zákonodárném sboru bylo navrhováno, není osobám, které poskytují nadaci či nadačnímu fondu nadační dar (tj. dárcům), umožněno, aby jakkoli omezili způsob použití svého daru. Po novelizaci provedené zákonem č. 210/2002 Sb. je v ustanovení § 23 odst. 3 alespoň určeno, že „nadační jmění je nezczizitelné, pokud je tak stanoveno zřizovatelem nebo dárcem.“ To sice přineslo dárcům větší možnosti disponovat s majetkem, který v podobě nadačního daru poskytují do nadačního jmění, ale před touto novelou zákon č. 227/1997 Sb. úplně zakazoval czizovat nadační jmění, takže ve výsledku je nyní majetek poskytnutý dárci více ohrožen: nestanoví-li výslovně, že si jeho czizování nepřejí, může být czizen.

¹⁷⁸ Ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 227/1997 Sb.

¹⁷⁹ Ustanovení § 3 odst. 4 zákona č. 227/1997 Sb.

Kdyby došlo za trvání nadace ke snížení hodnoty nadačního jmění pod hodnotu zapsanou v nadačním rejstříku, je nadace povinna nadační jmění na zapsanou hodnotu doplnit. Pokud by se jí to nepodařilo do dvou let, musí rozhodnout o snížení nadačního jmění v souladu se skutečným stavem. Jestliže by ale došlo ke snížení hodnoty nadačního jmění pod částku 500 000 Kč a nadaci by se nepodařilo do jednoho roku nadační jmění alespoň do této hodnoty doplnit, musela by se nadace buď sloučit s jinou nadací nebo by musela být na návrh správní rady soudem zrušena.

Naopak nadační fondy využívají k účelu, k němuž byly zřízeny, veškerý svůj majetek. Mohou samozřejmě část majetku zachovat a používat výnosy z něj, ale není to pojmovým znakem nadačního fondu a je dovoleno celý majetek nadačního fondu využít na daný obecně prospěšný účel.

To, co nadace a nadační fondy vydávají jiným osobám, se nazývá nadační příspěvek. Je jím vše, co je v souladu se zákonem č. 227/1997 Sb. a nadační listinou nebo statutem nadace či nadačního fondu poskytnuto třetí osobě (osobám) k účelu, pro který byly nadace nebo nadační fond zřízeny¹⁸⁰. Příjemce nadačního příspěvku se označuje jako destinatář¹⁸¹. Nadace a nadační fondy mohou destinatáři poskytovat k naplnění obecně prospěšného cíle peněžité či nepeněžité plnění, případně obojí, jednorázově nebo opakovaně, každopádně vždy musí mít podobu majetkového plnění, nikoli činnosti, služby, výkonu. Znamená to, že posláním nadací a nadačních fondů není přímo nějakou obecně prospěšnou aktivitu pro jiné osoby vyvíjet, jako to činí např. obecně prospěšné společnosti či některé spolky, ale prostřednictvím podpory, na základě konkrétních projektů, ji umožnit a případně napomáhat i jejímu dalšímu rozvoji. Účelu, k němuž byly nadace či nadační fond zřízeny, je tedy dosahováno tím, že destinatář využije majetek poskytnutý nadací či nadačním fondem pro svou činnost. Nemusí jít jen o převod vlastnictví k tomu, co je destinatáři poskytováno (peníze, budova, přístroj, pomůcka...). Nadační příspěvek může mít i podobu vypůjčení nějaké věci, poskytnutí bezúročné finanční půjčky, umožnění bezplatného využívání prostor apod.

¹⁸⁰ Ustanovení § 2 odst. 4 zákona č. 227/1997 Sb.

¹⁸¹ Podle ustanovení § 21 odst. 5 zákona č. 227/1997 Sb. nesmí být nadační příspěvek poskytnut členům orgánů nadace nebo nadačního fondu (tj. členům správní rady a dozorčí rady, resp. revizorovi). S tím souvisí i ustanovení § 11 odst. 4, podle kterého naopak členem správní rady (a podle ustanovení § 19 odst. 2 a § 20 odst. 2 ani členem dozorčí rady nebo revizorem) nemůže být fyzická osoba ani osoba jí blízká, které se poskytují prostředky k plnění účelu nadace nebo nadačního fondu.

Podle ustanovení § 21 odst. 6 zákona č. 227/1997 Sb. se také nelze pomocí nadačních příspěvků podílet na financování politických stran a politických hnutí, takže nemohou být destinatářem ani ony.

Nadační fondy, ale zejména nadace mohou shromáždit rozsáhlý majetek značné hodnoty a hrozí, že by s ním nemuselo být řádně nakládáno, tedy že by mohl být použit v rozporu s obecně prospěšným cílem definovaným v ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 227/1997 Sb. nebo v rozporu s konkrétním účelem, pro který byly daná nadace či nadační fond zřízeny a který je formulován ve zřizovacím úkonu a zapsán v nadačním rejstříku. Je třeba také striktně dodržovat podmínky pro poskytování nadačních příspěvků stanovené v nadační listině nebo ve statutu příslušné nadace nebo nadačního fondu. Zákon č. 227/1997 Sb. je proto velmi přísný, a to nejen v tom smyslu, že stanovuje obligatorní zřízení vnitřního kontrolního orgánu (dozorčí rady nebo alespoň revizora), ale určuje také podrobná pravidla pro použití majetku nadace nebo nadačního fondu.

Především je stanoveno, že majetek nadace nebo nadačního fondu smí být využíván pouze ke dvěma účelům: k poskytování nadačních příspěvků a k úhradě nákladů souvisejících se správou nadace nebo nadačního fondu. I tyto „režijní“ náklady nemohou být libovolné a je třeba udržet je v únosném rozsahu. Proto musí buď zřizovatel v nadační listině nebo správní rada ve statutu určit pravidlo pro jejich omezení. Zákon č. 227/1997 Sb. v ustanovení § 22 dává výslovně na výběr jedno ze tří možných pravidel: Celkové roční¹⁸² náklady související se správou nadace nebo nadačního fondu nesmí převýšit

- a) určité procento ročních celkových výnosů nadačního jmění nebo majetku nadačního fondu nebo
- b) určité procento hodnoty ročně poskytnutých nadačních příspěvků nebo
- c) určité procento nadačního jmění nebo majetku nadačního fondu podle jeho stavu k 31. prosinci téhož roku.

---

¹⁸² Rozhodným obdobím je kalendářní rok.

Konkrétní procento zákonodárce nakonec nestanovil, i když v průběhu legislativního procesu bylo v Senátu Parlamentu ČR navrhováno 15 % nebo 20 %, a ponechal jeho určení na nadační listině nebo statutu. V praxi totiž existuje mnoho různých nadací a nadačních fondů s různými účely, mají různě vysoké náklady a nelze legislativně stanovit ani konkrétní částku ani určitý procentní podíl.

Jako další omezení zákon č. 227/1997 Sb. stanovil, že zvolené pravidlo lze změnit nejdříve po pěti letech.¹⁸³

Náklady spojené se správou nadace nebo nadačního fondu zákon č. 227/1997 Sb. demonstrativně vypočítává v ustanovení § 21 odst. 2: náklady na udržení a zhodnocení majetku nadace nebo nadačního fondu, náklady na propagaci účelu nadace nebo nadačního fondu, náklady související s provozem nadace nebo nadačního fondu, včetně odměn¹⁸⁴ za výkon funkce člena správní rady, dozorčí rady, popřípadě revizora apod. Všechny tyto tzv. režijní náklady musí nadace nebo nadační fond vést v účetnictví odděleně od nadačních příspěvků.

Podmínky pro poskytování nadačních příspěvků včetně případného vymezení okruhu destinatářů musí být obsaženy v nadační listině. To platí i o nadační listině, která má podobu závěti. Pokud v ní nejsou, musí alespoň nadační listina stanovit povinnost upravit tyto podmínky ve statutu nadace či nadačního fondu. Osoba, které byl nadační příspěvek poskytnut, je povinna využít ho v souladu s těmito podmínkami. Jak nadační listina, tak statut jsou dokumenty, se kterými se destinatář má možnost seznámit, protože jako součást sbírky listin nadačního rejstříku jsou veřejně přístupné. U statutu navíc zákon č. 227/1997 Sb. ukládá

---

¹⁸³ Pokud je toto pravidlo obsaženo ve statutu, není jeho případná změna po pěti letech problémem, protože rozhodovat o změnách statutu je oprávněna správní rada. Pokud je ale pravidlo pro omezení výše režijních nákladů obsaženo v nadační listině, vzniká zvláštní situace. Správní rada totiž nemůže zasahovat do zřizovacího úkonu nadace nebo nadačního fondu. Obecně také platí, že statut nadace či nadačního fondu nesmí být v rozporu s jejími nadační listinou. Zákonodárce na tuto situaci pomyslel a dovolil, aby pravidlo pro omezení výše režijních nákladů obsažené v nadační listině mohlo být správní radou změněno prostřednictvím změny statutu. Jedná se o jediný zákonem dovolený případ nesouladu nadační listiny se statutem (§ 4 odst. 3 zákona č. 227/1997 Sb.).

¹⁸⁴ Není ale vyloučeno, že nadační listina nebo statut stanoví, že výkon funkcí v orgánech dané nadace či nadačního fondu je bezplatný.

nadaci nebo nadačnímu fondu povinnost na požádání zpřístupnit jej komukoli a umožnit do něj nahlédnout a pořizovat si výpisy či opisy. Podmínky pro využití nadačního příspěvku zpravidla budou také přímo obsaženy (nebo alespoň odkaz na ně) ve smlouvě, kterou nadace či nadační fond uzavírá s destinátářem, když mu poskytuje nadační příspěvek.¹⁸⁵

Destinátář je povinen na požádání nadace nebo nadačního fondu kdykoli prokázat, jakým způsobem a k jakému účelu byl jemu poskytnutý nadační příspěvek užit. Jestliže se ukáže, že destinátář nebyl schopen dostát podmínkám stanoveným nadací nebo nadačním fondem, musí nadační příspěvek vrátit (anebo alespoň poskytnout jeho náhradu v penězích, pokud se jednalo např. o věcný příspěvek, který již byl spotřebován)¹⁸⁶. Povinnost vrátit příspěvek v tomto případě destinatáři vzniká již samotnou skutečností použití příspěvku v rozporu s podmínkami stanovenými nadací či nadačním fondem; nadace či nadační fond nemusí své právo na vrácení příspěvku zvlášť uplatnit a pouze určit lhůtu, do kdy musí být nadační příspěvek vrácen.

Zákon č. 227/1997 Sb. z důvodu potřeby ochrany a zachování rozsahu majetku nadace nebo nadačního fondu stanoví v ustanovení § 23 řadu zákazů a omezení. Toto ustanovení zákona obsahuje úpravu nakládání s majetkem nadací a nadačních fondů a obzvlášť se zaměřuje na ochranu nadačního jmění. Ze všech pasáží zákona č. 227/1997 Sb. bylo právě toto ustanovení nejvíce zasaženo novelizací provedenou zákonem č. 210/2002 Sb. Cílem této novely bylo především rozšířit možnosti vstupu nadací do majetkových vztahů, aby nadační jmění bylo schopno

---

¹⁸⁵ J. Hurdík se domnívá, že samotná skutečnost, že nadační listina a statut nadace nebo nadačního fondu jsou veřejně přístupnými dokumenty, nestačí k tomu, aby podmínky pro využití nadačního příspěvku v nich obsažené mohly být destinatáři bez dalšího známy, a požaduje vždy, aby tyto podmínky byly obsaženy buď přímo ve smlouvě s destinátářem nebo aby alespoň v této smlouvě bylo stanoveno, že se destinátář s podmínkami seznámil v nadační listině nebo statutu a jakým způsobem tak učinil. (Hurdík, J., Telec, I., Zákon o nadacích a nadačních fondech. Komentář, Praha, 1998, s. 151). Podle mého názoru však lze předpokládat, že když někdo žádá některou nadací či nadační fond o příspěvek, zjistí si podmínky, za kterých jsou nadační příspěvky poskytovány, a tím spíše se s těmito podmínkami seznámí, pokud se stane příjemcem nadačního příspěvku.

¹⁸⁶ Ustanovení § 21 odst. 3 zákona č. 227/1997 Sb.

plnit nadační cíl, tj. poskytovat výnosy, které jsou zdrojem nadačních příspěvků, ale současně tento vstup do majetkových vztahů umožnit jen v limitovaném rozsahu, aby nadační jmění a ostatní majetek nadace byly chráněny před znehodnocením. Novela tak např. rozšířila dosavadní investiční možnosti, současně však stanovila přísná pravidla pro bezpečné investování. Nadace mohou v zákonem stanoveném rozsahu úplatně nabývat účast na akciových společnostech a mohou být také zakladatelem obecně prospěšné společnosti. Zároveň je ale vyloučena majetková účast nadací (i nadačních fondů) na jiných právnických osobách, v nichž by nadace nebo nadační fond musely ručit za závazky právnické osoby¹⁸⁷.

Zákon č. 227/1997 Sb. v ustanovení § 23 dále stanovuje, že nadace a nadační fondy nesmějí podnikat (s některými výjimkami¹⁸⁸), nesmějí použít svůj majetek k nabytí majetkové účasti na jiných osobách (s výjimkami popsány výše) ani ho nesmějí dát do zástavy¹⁸⁹ nebo ho jinak využít k zajištění závazku¹⁹⁰. Cílem je uchránit nadace a nadační fondy před případnou ztrátou majetku, která při podnikání hrozí. Tím je také chráněna schopnost dosahovat účelu, pro který se nadace a nadační fondy zřizují, tedy dosahování obecně prospěšného cíle. Účelem zřizování nadací a nadačních fondů není a nemůže být dosahování zisku.

U nadací dále platí, že v případech, kdy tak stanovil zřizovatel nebo dárce, je nadační jmění nezczizitelné. Jinak s nadačním jměním lze disponovat i změnit jeho složení, ovšem pouze v souladu s cílem nadace a s péčí řádného hospodáře. Pokud jde o peněžní prostředky, které jsou

¹⁸⁷ Podle ustanovení § 23 odst. 8 zákona č. 227/1997 Sb.: „Nadace nebo nadační fond nesmí být společníkem veřejné obchodní společnosti, komplementářem komanditní společnosti, tichým společníkem nebo členem družstva, jehož členové mají uhrazovací povinnost přesahující členský vklad na krytí ztrát družstva, nebo nesmí být členem jiné právnické osoby, ručí-li takový člen za její závazky.“

¹⁸⁸ Ustanovení § 23 odst. 1 zákona č. 227/1997 Sb.: „...s výjimkou pronájmu nemovitostí, pořádání loterií, tombol, veřejných sbírek, kulturních, společenských, sportovních a vzdělávacích akcí“. (Řada z těchto činností ale ani není podnikáním, takže nebylo třeba jejich provozování nadacím a nadačním fondům zvlášť povolovat jako výjimku z obecného zákazu podnikání).

¹⁸⁹ Také ustanovení § 3 odst. 5 zákona č. 227/1997 Sb. vylučuje, aby součástí nadačního jmění byly hodnoty, na kterých vázne zástavní právo.

¹⁹⁰ Všechny tyto zákazy a omezení představují příklad omezení způsobilosti právnické osoby k právním úkonům ve smyslu ustanovení § 19a odst. 1 občanského zákoníku.

součástí nadačního jmění, je nadace povinna uložit je na zvláštní účet u banky nebo je může použít k nákupu zákonem přesně vymezených cenných papírů. Tyto peněžní prostředky nesmí nadace půjčovat.

Zákon č. 227/1997 Sb. ukládá všem nadacím povinnost nechat ověřit řádnou účetní závěrku auditorem. Nadační fondy mají tuto povinnost jen tehdy, překročí-li jejich celkové náklady nebo výnosy určitou částku¹⁹¹ nebo pokud celková hodnota veškerého majetku nadačního fondu překročí tuto částku. Nadace a nadační fondy jsou dále povinny za každý kalendářní rok vypracovat výroční zprávu o své činnosti a hospodaření. Schvaluje ji správní rada a přezkoumává dozorčí rada, resp. revizor. Nadace nebo nadační fond po schválení správní radou uloží výroční zprávu u rejstříkového soudu. Mohou ji zveřejnit i jiným způsobem určeným v nadační listině nebo statutu. Do výročních zpráv má každý právo nahlížet a činit si z nich opisy a výpisy. Příkladný výčet informací, které se obligatorně uvádějí do výroční zprávy, obsahuje ustanovení § 25 odst. 2 zákona č. 227/1997 Sb. Náležitosti zde vyjmenované musí výroční zpráva vždy obsahovat. Kromě nich může obsahovat i řadu dalších, fakultativních údajů.

Zrušení a zánik nadace nebo nadačního fondu

Stejně jako vznik, tak i zánik nadace nebo nadačního fondu je vázán na konstitutivní zápis do nadačního rejstříku. Nadace či nadační fond tak klasicky zanikají jako právnické osoby dnem výmazu z nadačního rejstříku. Stejně jako u většiny ostatních právnických osob soukromého práva předchází zániku nadace nebo nadačního fondu jejich zrušení, a to s likvidací nebo bez likvidace. Zrušení bez likvidace je možné pouze v případě, přechází-li majetek nadace či nadačního fondu na jinou nadaci nebo nadační fond, se kterou se zanikající nadace či nadační fond slučuje.¹⁹²

---

¹⁹¹ 3 miliony Kč.

¹⁹² Likvidace se neprovede také tehdy, byl-li zamítnut návrh na prohlášení konkursu pro nedostatek

Zákon č. 227/1997 Sb. upravuje čtyři důvody pro zrušení nadace či nadačního fondu:

1. Dosažení účelu, pro který byly nadace či nadační fond zřízeny.

Den zrušení určí správní rada ve svém rozhodnutí o dosažení účelu nadace nebo nadačního fondu. Protože o zřízení nadace nebo nadačního fondu rozhodl zřizovatel, existují a fungují na základě jeho vůle a nemohou samy sebe zrušit. Toto je jediný případ, kdy může správní rada sama rozhodnout o zrušení nadace či nadačního fondu. I zde se ale projevuje vůle zřizovatele, který měl v úmyslu nadaci či nadační fond zřídit jen na přechodnou dobu do okamžiku dosažení stanoveného účelu. Jinak je rozhodnutí o zrušení nadace či nadačního fondu oprávněn učinit pouze soud.

2. Sloučení s jinou nadací nebo nadačním fondem.¹⁹³

O sloučení rozhodují správní rady slučovaných nadací či nadačních fondů a nastává dnem uvedeným v písemné smlouvě o sloučení. V tomto případě se sice také nadace nebo nadační fond zrušují na základě rozhodnutí správní rady, nikoli soudu, ale neznamená to zánik jejich činnosti. Ta bude pokračovat dále v nástupnické nadaci nebo nadačním fondu.

3. Rozhodnutí soudu o zrušení nadace nebo nadačního fondu.

Soud rozhoduje vždy na návrh. Zrušení nastává ke dni uvedenému v soudním rozhodnutí a není-li uveden, ke dni nabytí právní moci tohoto rozhodnutí.

---

majetku nebo když po ukončení konkursního řízení nezbyl nadaci nebo nadačnímu fondu žádný majetek.

¹⁹³ Při sloučení nadací a nadačních fondů dochází k tomu, že jedna ze slučovaných právnických osob se zrušuje s právním nástupcem a tím je druhá právnická osoba - tzv. přejímající nadace či přejímající nadační fond - která pokračuje ve své existenci. Zákon č. 227/1997 Sb. neumožňuje fúzi nadací a nadačních fondů ani jejich rozdělení. I pokud jde o sloučení, umožňuje tento zákon pouze tři varianty: sloučení dvou nadací, sloučení dvou nadačních fondů nebo sloučení nadačního fondu s nadací (přejímající právnickou osobou je nadace, naopak to zákon nedovoluje). Sloučit se mohou pouze nadace a nadační fondy, jejichž zřizovací účely jsou shodné nebo alespoň obdobné. Pro sloučení nadačního fondu s jiným nadačním fondem nebo s nadací dále platí podmínka, že majetek slučovaného nadačního fondu nedostačuje k plnění účelu, pro který byl tento fond zřízen. (ustanovení § 8 zákona č. 227/1997 Sb.)

4. Do oblasti rozhodování soudů spadá i čtvrtý důvod zrušení nadace či nadačního fondu, a to prohlášení konkursu nebo zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku.

Pokud jde o zrušení rozhodnutím soudu (3. důvod), nadaci soud zruší na návrh zřizovatele, vykonavatele závěti, správní rady nebo osoby, která osvědčí právní zájem¹⁹⁴, jestliže nadační jmění už nepřináší trvale žádný výnos, nadace jiný majetek nemá a nemůže tak plnit účel, pro který byla zřízena, a dále také tehdy, došlo-li ke snížení nadačního jmění pod částku 500 000 Kč a nadaci se nepodařilo do jednoho roku nadační jmění navýšit opět nad tutu částku. Nadační fond soud zruší také na návrh některé z těchto osob, jestliže se majetek nadačního fondu trvale vyčerpá (nikoli jen přechodně) a nadační fond současně nemůže plnit účel, pro který byl zřízen.

Dalšími důvody pro zrušení nadace nebo nadačního fondu soudem na návrh zřizovatele, vykonavatele závěti nebo osoby, která osvědčí právní zájem (už ne správní rady), je opakované nebo závažné porušování zákona č. 227/1997 Sb., nadační listiny nebo statutu, neplnění účelu, pro který byly nadace či nadační fond zřízeny, po dobu nejméně dvou let (zejména neposkytování nadačních příspěvků) a nečinnost nebo neobsazení orgánů nadace či nadačního fondu (ustanovení § 7 odst. 3 až 5 zákona č. 227/1997 Sb.).

Při likvidaci nadace nebo nadačního fondu se postupuje běžným způsobem upraveným v obchodním zákoníku, pokud zákon č. 227/1997 Sb. nestanoví odlišný postup. Likvidátora jmenuje správní rada anebo v případech, kdy rozhodl o zrušení nadace či nadačního fondu, soud.

Odlišnou úpravu od obchodního zákoníku obsahuje zákon č. 227/1997 Sb. zejména v otázce naložení s likvidačním zůstatkem nadace či nadačního fondu. Likvidátor je povinen zajistit, aby byl zpeněžen pouze majetek nutný pro splnění závazků nadace nebo

---

¹⁹⁴ Takovou osobou by mohl být např. dárce nebo destinatář.

nadačního fondu; zbývající majetek zpeněžen být nesmí a musí zůstat likvidací nedotčen. Pro naložení s tímto likvidačním zůstatkem jsou stanovena specifická pravidla, aby bylo možno co nejvíce dostat původní vůli zřizovatele. Likvidační zůstatek tak má být přednostně převeden na jinou nadaci nebo nadační fond určené v nadační listině buď individuálně nebo alespoň obecně účelem. Neobsahuje-li nadační listina takové určení, musí likvidátor nabídnout likvidační zůstatek nadaci nebo nadačnímu fondu, které mají shodný nebo obdobný účel jako zrušená nadace nebo nadační fond. Pokud žádná taková nadace nebo nadační fond nejsou likvidátorovi známy nebo odmítne-li takto určená nadace nebo nadační fond likvidační zůstatek převzít, nabídne likvidátor likvidační zůstatek prostřednictvím oznámení v tisku ostatním nadacím a poté i nadačním fondům. Jestliže se přihlásí více zájemců o takto nabídnutý likvidační zůstatek, převede ho likvidátor přednostně na nadaci či nadační fond, které jsou svým zřizovacím účelem nejbližší likvidované nadaci. Nepřijme-li likvidační zůstatek žádná nadace ani nadační fond, nabídne likvidátor likvidační zůstatek obci, v níž má zanikající nadace nebo nadační fond sídlo. Pokud ani obec tuto nabídku nepřijme, přechází likvidační zůstatek na stát.¹⁹⁵ Ať se stane nabyvatelem likvidačního zůstatku kdokoli, je povinen využít jej pro plnění obecně prospěšných cílů.

---

¹⁹⁵ Tato pravidla o naložení s likvidačním zůstatkem se neuplatní, jestliže nadace nebo nadační fond obdržely účelově vázané finanční prostředky z Evropské unie v rámci programu finanční pomoci. V takovém případě rozhodne o dispozici s likvidačním zůstatkem likvidátor po předchozím souhlasu příslušného orgánu státní správy (ustanovení § 9 odst. 5 zákona č. 227/1997 Sb.).

7. Obecně prospěšné společnosti

Obecně prospěšné společnosti představují v českém právu podivný hybrid, mnoha autory zatracovaný¹⁹⁶, ale přesto reálně fungující již po dobu celého desetiletí¹⁹⁷. Tato forma právnické osoby se objevila v našem právním řádu v roce 1995¹⁹⁸, kdy byl schválen zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů. Úmyslem zákonodárce bylo vytvořit pro řadu neziskových organizací vhodnou právní formu, která v první polovině 90. let 20. století v našem právním řádu chyběla, a vyplnit tak existující vakuum vytvořením podrobnější právní úpravy. V té době v neziskovém sektoru v České republice kromě veřejných neziskových organizací (především rozpočtových a příspěvkových organizací, různých státních fondů a dalších veřejnoprávních institucí) působily zejména spolky, nadace (zakládáné ještě podle občanského zákoníku), obchodní společnosti nezaložené za účelem podnikání, politické strany a politická hnutí a církve a náboženské společnosti. Poslední dvě z jmenovaných jsou speciálními právními formami vhodnými právě jen pro organizace typu politických stran a pro náboženské organizace. Ale i ostatní uvedené formy jsou dosti specifické a nepředstavují obecnou právní úpravu pro instituce poskytující veřejně prospěšné služby. Je proto zřejmé, že nový právní předpis, přes všechnu kritiku, která se na něj snesla, byl namístě.

Ne zcela vhodně bylo zvoleno označení nového typu právnické osoby jako „obecně prospěšná společnost“¹⁹⁹. Problém spočívá jednak

¹⁹⁶ I. Telec se vyjadřuje o zákoně o obecně prospěšných společnostech značně kriticky: „Zákonná úprava obecně prospěšných společností z roku 1995 však je výsledkem hrubé legislativní a právně politické chyby, pramenící z neznalosti českého práva a bohužel i z nedostatku právnického vzdělání některých ministerských úředníků a politiků, kteří se přípravou a přijetím vládního návrhu zákona zabývali. Chyba totiž není jen v názvu těchto osob, ale v celém jejich legislativním pojetí, zejména v jeho nežádoucí stručnosti.“ (Telec, I., Spolkové právo, Praha, 1998, s. 24)

¹⁹⁷ V současné době existuje okolo 1000 obecně prospěšných společností.

¹⁹⁸ Zákon č. 248/1995 Sb. nabyl účinnosti dne 1. 1. 1996. Od té doby byl zatím třikrát novelizován, a to zákony č. 208/2002 Sb., č. 320/2002 Sb. a č. 437/2003 Sb.

¹⁹⁹ Původně se měl zákon nazývat „zákon o neziskových právnických osobách“, ale protože pojem „nezisková právnická osoba“ je druhovým pojmem a označuje obecně všechny právnické osoby, které nebyly zřízeny za účelem podnikání, byl v průběhu legislativního procesu v Poslanecké sněmovně

v tom, že zákon sice takto nazval typ právního subjektu, ale nedefinuje, co je to „obecná prospěšnost“ ani neodkazuje na definici třeba v jiném právním předpisu, a jednak v tom, že ve skutečnosti nejde o „společnost“ ve smyslu korporace²⁰⁰, ale blíží se více účelovému sdružení majetku²⁰¹. Podle právní doktríny se jedná spíše o obecně (veřejně) prospěšný ústav soukromého práva, který je činný ve veřejném zájmu a v tomto zájmu poskytuje veřejnosti služby.²⁰² Předválečná legislativa používala podobný pojem „veřejný ústav“, kterým byly míněny veřejnoprávní subjekty zřizované za účelem péče o „tělesné a mravní blaho obyvatelstva“.²⁰³ (Dnešní obecně prospěšné společnosti jsou ovšem soukromoprávního charakteru.)

Od nadací se obecně prospěšné společnosti odlišují tím, že jejich hlavním cílem není shromažďovat majetek a přerozdělit ho, resp. výnosy z něj, ke specifickým účelům, ale vykonávat určitý druh veřejně prospěšných služeb.

Podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 248/1995 Sb. „obecně prospěšná společnost je právnickou osobou, která:

- a) je založena podle tohoto zákona,

Parlamentu ČR typ právníké osoby přejmenován na „obecně prospěšnou společnost“ a v tom smyslu upraven i název zákona. I přes výhrady ke slovu „společnost“ se domnívám, že je to rozhodně vhodnější označení než „nezisková právnická osoba“.

²⁰⁰ Korporace s personálním základem, tedy společnost jako „společenství osob“, to nemůže být, protože nesdružuje žádné osoby. Existují jen zakladatel a vnitřní orgány obecně prospěšné společnosti.

²⁰¹ Nadací ale také není, protože nemusí mít nadační jmění.

²⁰² Hurdík, J., Telec, I., Zákon o nadacích a nadačních fondech. Komentář, Praha, 1998, s. 219

I. Telec dělí korporace na osobní (např. spolky), územní (obce, kraje, popř. i stát) a věcné nebo-li majetkové a do této třetí kategorie řadí ústavy. Jako zvláštní druh ústavu může být podle něj chápána i obecně prospěšná společnost. Ta by jako forma právníké osoby měla být správně označena např. „veřejně účelný soukromý ústav“ nebo zkráceně „veřejný ústav“. (Telec, I., Spolkové právo, Praha, 1998, s. 6 – 7, 23)

Podle vysokoškolské učebnice občanského práva hmotného mají obecně prospěšné společnosti povahu soukromoprávních ústavů; jiným příkladem takových ústavů jsou školské právnické osoby (nový typ právnické osoby zakládány podle nového školského zákona č. 561/2004 Sb.). (Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol., Občanské právo hmotné, Svazek 1, Praha, 2005, s. 215)

V případě, že bude schválen a publikován ve Sbírce zákonů, přinese do právního řádu České republiky další formu právnické osoby, kterou lze typově označit za ústav, zákon o veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízeních a o změně některých zákonů (Sněmovní tisk č. 810, IV. volební období, r. 2004).

²⁰³ Galíčková, A., Obecně prospěšné společnosti ve smyslu zákona č. 248/1995 Sb., Obchodní právo, č. 2/1996, s. 13

- b) poskytuje veřejnosti obecně prospěšné služby za předem stanovených a pro všechny uživatele stejných podmínek a
- c) její hospodářský výsledek (zisk) nesmí být použit ve prospěch zakladatelů, členů jejích orgánů nebo zaměstnanců a musí být použit na poskytování obecně prospěšných služeb, pro které byla obecně prospěšná společnost založena.“.

Přestože zákonodárce v zákoně č. 248/1995 Sb. rezignoval na definici pojmu „obecná prospěšnost“ a neuvedl ani příkladmo, o jaké služby poskytované veřejnosti by se mělo jednat, nejde o zcela neznámý pojem a není těžké si alespoň rámcově jeho obsah představit²⁰⁴. Smějí to být pouze služby prospěšné veřejně, tedy a contrario, obecně prospěšná společnost nesmí poskytovat vzájemně prospěšné služby, nesmí být tzv. svépomocná, její služby musejí směřovat navenek.

Založení a vznik obecně prospěšné společnosti

Zakladatelem obecně prospěšné společnosti se může stát kterákoli domácí či zahraniční fyzická nebo právnická osoba (včetně České republiky), pokud jí v tom nebrání zvláštní právní předpisy či její vnitřní předpisy. Obecně prospěšná společnost se zakládá zakládací smlouvou podepsanou všemi zakladateli; v případě pouze jediného zakladatele nahrazuje zakládací smlouvu zakládací listina sepsaná ve formě notářského zápisu. Založení závětí, na rozdíl od nadací a nadačních fondů, není povoleno.

Zakládací smlouva, resp. listina²⁰⁵ musí obligatorně obsahovat údaje

²⁰⁴ V době přijetí zákona č. 248/1995 Sb. obsahoval ještě občanský zákoník právní úpravu nadací a v ustanovení § 20a stanovil, že nadace může být zřízena k „obecně prospěšným cílům“ a příkladmo je vyjmenovával („za účelem rozvoje duchovních hodnot, ochrany lidských práv nebo jiných humanitních cílů, k ochraně a tvorbě životního prostředí, zachování přírodních hodnot i ochraně kulturních památek“). I současně platný zákon o nadacích a nadačních fondech obecně prospěšné cíle definuje. Pomůckou mohou být i daňové zákony, např. zákon o daních z příjmů, který např. možnost odpisu darů ze základu daně váže na poskytnutí darů na činnosti, které lze označit jako obecně prospěšné (tedy např. podpora vědy, vzdělání a výzkumu, oblast kultury, požární ochrana, ochrana dětí a mládeže, ochrana zvířat, účely sociální, zdravotnické, ekologické, humanitární, charitativní, náboženské, tělovýchovné a sportovní apod.).

²⁰⁵ V dalším textu budu používat už jen „zakládací smlouva“.

uvedené v ustanovení § 4 odst. 2 zákona č. 248/1995 Sb.: identifikační údaje zakladatelů, resp. zakladatele (název, sídlo, identifikační číslo u právnických osob, jméno, příjmení, rodné číslo a trvalý pobyt fyzických osob); identifikaci samotné vznikající obecně prospěšné společnosti (název²⁰⁶ a sídlo); dále uvedení druhu obecně prospěšných služeb, které má vznikající obecně prospěšná společnost poskytovat, včetně popisu podmínek, za nichž budou tyto služby poskytovány²⁰⁷; dobu, na kterou se obecně prospěšná společnost zakládá, ledaže je zakládána na dobu neurčitou; uvedení členů první správní a (je-li zřizována) dozorčí rady včetně identifikačních údajů těchto členů a způsobu jednání správní rady; dále musí být uveden způsob zveřejňování výroční zprávy o činnosti a hospodaření obecně prospěšné společnosti. Pokud zakladatel či zakladatelé budou poskytovat majetkové vklady²⁰⁸, pak v zakládací smlouvě musejí být tyto vklady označeny a uvedena jejich hodnota. Vklady mohou být peněžité i nepeněžité; nepeněžitý vklad musí být oceněn znalcem. V zakládací smlouvě mohou být fakultativně uvedeny i další údaje, a to jak ve smyslu ustanovení § 4 odst. 3 a 4²⁰⁹ zákona č. 248/1995 Sb., tak i údaje další.

²⁰⁶ Podle ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 248/1995 Sb. musí název obecně prospěšné společnosti obsahovat označení „obecně prospěšná společnost“ nebo zkratku „o. p. s.“ a naopak názvy jiných forem právnických osob nesmějí tato označení obsahovat.

²⁰⁷ Rejstříkový soud musí při posuzování návrhu na zápis obecně prospěšné společnosti do rejstříku obecně prospěšných společností (viz dále) rovněž posoudit, zda služby, které má založená obecně prospěšná společnost poskytovat, jsou skutečně „obecně prospěšné“. Také musí posoudit, zda budou obecně prospěšné služby poskytovány pro všechny uživatele „za předem stanovených a pro všechny uživatele stejných podmínek“. Tyto podmínky tak musejí být dostatečně přesně popsány v zakládací smlouvě. K tomu uvedl Nejvyšší soud České republiky v rozhodnutí o dovolání (usnesení ze dne 18. 2. 2003, sp. zn. 32 Odo 867/2002): „Podmínky pro poskytování obecně prospěšných služeb obecně prospěšnou společností musí být pro všechny uživatele stejné. Obecnost nebo podrobnost jejich úpravy v zakladatelské listině je nutné posuzovat ve vztahu ke konkrétním druhům poskytovaných služeb. Zásadně každému uživateli musí být ze zakládací listiny zřejmé, jaké podmínky musí splnit proto, aby mu určitý druh služby byl poskytnut.“ (Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, č. 7 - 8/2003, s. 573)

²⁰⁸ Do účinnosti novelizace provedené zákonem č. 208/2002 Sb., tj. do 31. 7. 2002 včetně, nevyplývalo z ustanovení § 4 odst. 2 písm. i) zákona č. 248/1995 Sb. jednoznačně, zda založení obecně prospěšné společnosti je či není podmíněno majetkovým vkladem. Nyní je vložением slov „jsou-li vkládány“ zřetelně stanoveno, že poskytnutí vkladů není pro platný vznik společnosti nutné. Majetkový vklad tak může být poskytnut, a to v libovolné výši, případně i symbolické, nebo nemusí být poskytnut vůbec.

²⁰⁹ Např. může být stanoveno, že určitý majetek vložený při založení společnosti nesmí být zcizen ani zatížen, že druh poskytovaných veřejně prospěšných služeb lze za určitých podmínek změnit, že v případě zrušení obecně prospěšné společnosti s likvidací má likvidační zůstatek připadnout jiné konkrétní obecně prospěšné společnosti apod.

Vedle zakladatelského dokumentu má každá obecně prospěšná společnost svůj statut²¹⁰, který musí povinně vydat správní rada ve lhůtě šesti měsíců ode dne vzniku společnosti. Úkolem statutu je podrobnější úprava vnitřní organizace obecně prospěšné společnosti (např. úprava způsobu svolávání orgánů, pravidla jejich zasedání, zřízení dalších orgánů apod.). Statut nesmí být v rozporu se zakládací smlouvou.

Po založení obecně prospěšné společnosti je k jejímu vzniku ještě třeba, aby byla zapsána do příslušného rejstříku. Tímto rejstříkem je rejstřík obecně prospěšných společností a vedou ho ty soudy, které jsou příslušné k vedení obchodního rejstříku. Pro vedení rejstříku obecně prospěšných společností a řízení ve věcech tohoto rejstříku platí obdobně ustanovení obchodního zákoníku a občanského soudního řádu o obchodním rejstříku, nestanoví-li zákon č. 248/1995 Sb. jinak. Znamená to, že i rejstřík obecně prospěšných společností je veřejným seznamem a pro zápisy v něm uvedené platí mj. pravidlo, že proti tomu, kdo jedná v důvěře v zápis do rejstříku, nemůže ten, jehož se zápis týká (tedy obecně prospěšná společnost) namítat, že zápis neodpovídá skutečnosti.

Teprve provedením zápisu do rejstříku se obecně prospěšná společnost stává právnickou osobou; zápis má tedy konstitutivní charakter. Do té doby za ni jedná její zakladatel, resp. společně všichni zakladatelé nebo jen jeden z nich, který k tomu byl ostatními písemně zmocněn. Jednání se mohou týkat jen záležitostí souvisejících se vznikem obecně prospěšné společnosti. Závazky, které takto vznikly ještě před vznikem obecně prospěšné společnosti, na ni přecházejí okamžikem jejího vzniku, a to ex lege. Není tedy třeba, aby zakladatel či zakladatelé nebo právě vzniklá společnost činili ještě nějaký úkon. Naopak, pokud by obecně prospěšná společnost chtěla tyto závazky odmítnout, musí učinit ve lhůtě tří měsíců od svého vzniku úkon směrem k zakladateli, popř. zakladatelům, kteří svým jednáním před vznikem společnosti závazky

---

²¹⁰ Ustanovení § 13 odst. 1 písm. a) zákona č. 248/1995 Sb.

založili. Takto odmítnout závazky však může obecně prospěšná společnost jen tehdy, jde-li o takové závazky, které jí brání naplnit účel, pro který byla založena.²¹¹ Tímto účelem je poskytování obecně prospěšných služeb uvedených v zakládací smlouvě. Posouzení, zda určitý závazek společnosti brání nebo nebrání v poskytování služeb bude na posouzení samotné společnosti (její správní rady) a v případě sporu na posouzení soudu. Pokud obecně prospěšná společnost odmítne závazky včas a oprávněně, má to za následek, že je z nich zavázán zakladatel, popř. zakladatelé společně a nerozdílně.²¹²

Hospodaření obecně prospěšných společností

Jak je uvedeno ve výše citované zákonné definici tohoto typu právnické osoby, obecně prospěšná společnost nesmí rozdělovat svůj zisk. Nejen že zisk nesmí být použit ve prospěch jejích zakladatelů, členů orgánů a jejích zaměstnanců, ale ani ve prospěch jiných osob. Zákon výslovně ukládá povinnost použít ho jedině na další poskytování obecně prospěšných služeb, pro které byla obecně prospěšná společnost zřízena. Zákaz rozdělování zisku je ostatně jedním z pojmových znaků všech neziskových organizací. Hospodářský výsledek po zdanění, vykázaný ke konci účetního období, je obecně prospěšná společnost povinna převést v plné výši do rezervního fondu. Prostředky z něj musejí být přednostně

²¹¹ Zákon č. 248/1995 Sb. upravuje výslovně jen přechod a případné odmítnutí převzetí závazků, nikoli práv. S. Plíva uvádí, že pojem „závazek“ lze v ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 248/1995 Sb. chápat buď jen jako povinnost anebo jako celý závazkový právní vztah obsahující povinnosti i práva. On sám se přiklání k tomu, že jde o celý závazkový právní vztah. Přecházejí tak nejenom povinnosti, ale i práva (Plíva, S., Obecně prospěšná společnost, Právo a podnikání, č. 2/1997, s. 5). Na druhu stranu, odmítne-li obecně prospěšná společnost převzít závazky, protože jí brání naplnit účel, pro který byla zřízena, je otázkou, zda-li je správné, aby odmítla i práva, která jí v souvislosti s odmítanými závazky eventuálně vznikla. Vzhledem k tomu, že jejím cílem je poskytování obecně prospěšných služeb veřejnosti, měla by zřejmě využívat každé legální možnosti, jak tyto služby podpořit. Právě nabytí práv, zejména majetkového charakteru, by takovou podporu představovalo. Neznamenalo by jejich odmítnutí, že obecně prospěšná společnost neplní své poslání tak, jak má?

²¹² Ačkoli to v ustanovení § 6 zákona č. 248/1995 Sb. není výslovně uvedeno, předpokládám, že pokud se jedná o obecně prospěšnou společnost založenou jediným zakladatelem nebo založenou sice více zakladateli, ale zmocněn za ni jednat před jejím vznikem byl pouze jeden, odpovědný za společností nepřevzaté závazky bude jen tento jeden zakladatel. Jednalo-li však za ni před jejím vznikem více zakladatelů, pak jsou zavázáni všichni, a to společně a nerozdílně.

používány ke krytí případných ztrát z předchozích období.²¹³ Pokud by obecně prospěšná společnost nakládala s příjmy ze své činnosti v rozporu s těmito pravidly, představuje to jeden z důvodů pro rozhodnutí soudu o zrušení společnosti a její likvidaci²¹⁴.

Zdrojem financování obecně prospěšných společností jsou především příjmy z poskytování obecně prospěšných služeb veřejnosti, prostředky z veřejných rozpočtů (dotace), příjmy ze správy vlastního majetku, dary od sponzorů, dědictví, případný majetkový vklad či vklady zakladatele či zakladatelů, ale také příjmy z provozování eventuálních doplňkových činností. Obecně prospěšné společnosti totiž mohou podnikat, a to právě za účelem financování svých hlavních, veřejně prospěšných aktivit. Doplňkové činnosti, tj. jiné činnosti než služby, k jejichž poskytování byla obecně prospěšná společnost založena, mohou být ovšem provozovány pouze za podmínky, že jimi bude dosaženo účinnějšího využití majetku a zároveň nebude ohrožena kvalita, rozsah a dostupnost obecně prospěšných služeb²¹⁵. Sankce za porušení této podmínky je přísná: podle ustanovení § 8 odst. 4 písm. d) zákona č. 248/1995 Sb. soud rozhodne o zrušení obecně prospěšné společnosti a její likvidaci, jestliže se prokáže, že provozováním doplňkové činnosti došlo v období šesti měsíců k opakovanému ohrožení kvality, rozsahu a dostupnosti obecně prospěšných služeb, které má společnost poskytovat.

Obecně prospěšné společnosti mají sice dovoleno podnikat, ale nesmějí se účastnit na podnikání jiných osob. Je to pochopitelné omezení, protože jinak by se obecně prospěšná společnost mohla stát z titulu zákonného ručení povinnou k úhradě dluhů podnikatelského subjektu,

²¹³ Ustanovení § 17 odst. 3 zákona č. 248/1995 Sb.

²¹⁴ Ustanovení § 8 odst. 4 písm. e) zákona č. 248/1995 Sb.

²¹⁵ Ustanovení § 17 odst. 1 zákona č. 248/1995 Sb. Doslovné splnění této podmínky, zejména pokud jde o rozsah poskytování obecně prospěšných služeb, může být v praxi někdy dosti obtížné, protože vždy, když obecně prospěšná společnost provozuje nějakou doplňkovou činnost, může to být chápáno tak, že ji provádí na úkor obecně prospěšných služeb. Nebo-li: kdyby se její zaměstnanec nevěnoval doplňkové činnosti, mohl by se věnovat poskytování obecně prospěšné služby. Takto striktně jistě nebyla tato podmínka zákonodárcem zamýšlena a jde ve skutečnosti o to, aby u obecně prospěšné společnosti nakonec zcela nepřevládly doplňkové činnosti a nestala se podnikatelským subjektem skrytým za rouškou neziskové organizace.

jehož by byla společníkem. Přesto by ale měla být zákonná úprava v tomto ohledu více popracována, protože tam, kde nehrozí žádné riziko, by mohlo být obecně prospěšným společnostem dovoleno podílet se na podnikání jiných. Např. nabytí akcií by bylo bezproblémové, protože akcionáři neručí za závazky akciové společnosti.

Do roku 2002 nesměly obecně prospěšné společnosti dokonce ani zřizovat své organizační složky mimo území České republiky. V současné době je jim to povoleno, ale pouze za podmínky, že právní řád státu, ve kterém má být organizační složka zřízena, upravuje hospodaření obecně prospěšných společností obdobně, jako to činí zákon č. 248/1995 Sb.²¹⁶ Touto podmínkou je zřizování zahraničních organizačních složek v podstatě i nadále téměř znemožněno, protože právní úprava obecně prospěšných společností je velmi netradiční, a tak si lze jen těžko představit právní řády, které „upravují hospodaření obecně prospěšných společností obdobně“.²¹⁷

V souvislosti s hospodařením obecně prospěšných společností zákon č. 248/1995 Sb. upravuje také povinnosti ve věcech vedení účetnictví společnosti a vypracovávání a zveřejňování výroční zprávy.

V účetnictví obecně prospěšné společnosti musejí být důsledně odděleny

- náklady a výnosy spojené s obecně prospěšnými službami,
- náklady a výnosy spojené s doplňkovými činnostmi a
- náklady a výnosy další, spojené se správou společnosti.

Podle zákona o účetnictví mohou obecně prospěšné společnosti vést účetnictví v plném i zjednodušeném rozsahu²¹⁸. Některé obecně prospěšné společnosti mají uloženu povinnost nechat ověřit řádnou účetní závěrku auditorem. Jsou to ty, které jsou příjemci dotací nebo jiných příjmů

²¹⁶ Ustanovení § 17 odst. 2 zákona č. 248/1995 Sb., ve znění po novelizaci provedené zákonem č. 208/2002 Sb., účinným od 1. 8. 2002.

²¹⁷ Kupodivu velmi podobná právní úprava existuje na Slovensku v zákoně č. 213/1997 Z. z., o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby. Domnívám se proto, že na Slovensku směřují české obecně prospěšné společnosti zřizovat své zahraniční organizační složky.

²¹⁸ Ustanovení § 9 odst. 3 písm. a) zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

z veřejných rozpočtů nebo od státního fondu, pokud celkový objem těchto prostředků dosáhl v roce, za nějž je účetní závěrka sestavována, jednoho milionu Kč, a dále ty obecně prospěšné společnosti, které nemají dozorčí radu, a konečně ty, u nichž výše čistého obrátu překročila deset milionů Kč.²¹⁹

Za každý kalendářní rok je obecně prospěšná společnost povinna vypracovat a zveřejnit výroční zprávu o své činnosti a hospodaření, a to v termínu, který určí správní rada, nejpozději však do šesti měsíců od konce hodnoceného období²²⁰. Hodnoceným obdobím je zpravidla kalendářní rok²²¹. Kdo za obecně prospěšnou společnost výroční zprávu zpracovává, není zákonem stanoveno. Schvaluje ji správní rada a přezkoumává dozorčí rada, byla-li zřízena. Výroční zprávy jsou veřejně přístupné; způsob jejich zveřejňování musí být uveden v zakládací smlouvě obecně prospěšné společnosti. Zároveň musí být výroční zprávy ukládány do sbírky listin vedené rejstříkovým soudem. Zákon č. 248/1995 Sb. v ustanovení § 21 určuje povinné obsahové náležitosti výroční zprávy; další může stanovit správní rada obecně prospěšné společnosti.

Za porušení povinnosti poskytovat obecně prospěšné služby za předem stanovených a pro všechny uživatele stejných podmínek, bez ohrožení jejich kvality, rozsahu a dostupnosti provozováním doplňkových činností, za porušení povinnosti nerozdělovat zisk a používat ho pouze povoleným způsobem, popř. převádět ho do rezervního fondu, za porušení zákazu účastnit se na podnikání jiných osob či za porušení povinností vztahujících se ke zveřejňování výroční zprávy může být obecně prospěšná společnost sankcionována (kromě výše uvedeného zrušení rozhodnutím soudu) tím, že správce daně rozhodne o ztrátě daňových

²¹⁹ Ustanovení § 19 odst. 2 zákona č. 248/1995 Sb.

²²⁰ Nově vzniklá obecně prospěšná společnost je povinna uveřejnit první výroční zprávu o činnosti a hospodaření do 18 měsíců od svého vzniku.

²²¹ Pouze u obecně prospěšných společností zabývajících se výchovou a vzděláním může být hodnoceným obdobím školní rok. Pak to ale musí být uvedeno ve statutu.

zvýhodnění, která by jí jinak pro příslušný rok náležela.²²²

Orgány obecně prospěšných společností

Zákon č. 248/1995 Sb. obsahuje úpravu ustavování, složení a působnosti tří orgánů obecně prospěšné společnosti: správní rady, ředitele a dozorčí rady. Není vyloučeno, aby ve statutu společnosti byly upraveny i další orgány. Obligatorně zřizovanými orgány je správní rada a za určitých podmínek dozorčí rada. Ředitel je u všech obecně prospěšných společností orgánem fakultativním.

Správní rada je statutárním orgánem obecně prospěšné společnosti, tedy tím, který činí právní úkony jejím jménem. Zákon č. 248/1995 Sb. ale nestanoví, jakým způsobem jedná tento kolektivní orgán navenek. To je ponecháno na vůli zakladatelů, kteří jsou povinni způsob jednání správní rady uvést v zakládací smlouvě.

Správní rada má nejméně tři a nejvýše 15 členů; konkrétní počet rovněž určí zakladatelé a uvedou to do zakládací smlouvy. Zákon pouze ukládá, že počet členů musí být vždy dělitelný třemi. Je to z toho důvodu, že podle ustanovení § 12 odst. 2 zákona č. 248/1995 Sb. po jmenování prvních členů správní rady se losem určí jedna třetina členů, jejichž funkční období skončí po roce, a jedna třetina členů, jejichž funkční období skončí po dvou letech²²³ (zbývající třetině skončí po třech letech). Pro další členy správní rady, tj. nikoli ty první, již platí obecné ustanovení, že délka jejich funkčního období činí tři roky, s tím, že funkci člena správní rady nelze zastávat déle než dvě po sobě jdoucí funkční období (po šestiletém členství určité osoby je však již po jednorozční přestávce

²²² Pro rok, v němž k porušení došlo, může jít o pozbytí daňových zvýhodnění stanovených zákony o obecně prospěšných společnostech, o daních z příjmů a o dani dědické, darovací a dani z převodu nemovitostí; pro následující zdaňovací období o pozbytí daňových zvýhodnění stanovených zákonem o dani z nemovitostí (viz ustanovení § 22 zákona č. 248/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

²²³ Ovšem pouze „nestanoví-li se v zakládací listině jinak“. Pokud se v zakládací listině stanoví jinak a členové první správní rady nejsou takto členěni na třetiny, pak nemá žádný smysl ustanovení, že počet členů správní rady musí být vždy dělitelný třemi. S účinností od 1. 8. 2002 totiž již neplatí pravidlo obsažené původně v ustanovení § 10 odst. 2 zákona č. 248/1995 Sb., podle kterého dvě třetiny členů správní rady musely být občany České republiky.

možné, aby tatáž osoba byla opět jmenována členem správní rady).

Správní radu jmenuje zakladatel, pokud v zakládací smlouvě není stanoveno něco jiného. Podle ustanovení § 4 odst. 3 zákona č. 248/1995 Sb. může zakládací smlouva např. stanovit, že určitý počet členů správní rady je volen nebo jmenován na návrh předem určeného okruhu občanů nebo určité právnické osoby, orgánu územní samosprávy nebo orgánu státní správy.

Na členy správní rady jsou kladeny podobné, i když ne tak přísné, požadavky jako u správních rad nadací a nadačních fondů. Členem správní rady může být pouze fyzická osoba, která

- a) je bezúhonná, čímž se rozumí, že nebyla pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin²²⁴,
- b) má způsobilost k právním úkonům,
- c) ani ona ani osoby jí blízké²²⁵ nejsou s danou obecně prospěšnou společností v pracovněprávním ani jiném obdobném vztahu, a dále
- d) není členem dozorčí rady ani ředitelem dané obecně prospěšné společnosti a
- e) nebyla členem této správní rady v předchozích dvou po sobě následujících funkčních obdobích.

Členství ve správní radě zaniká uplynutím funkčního období, smrtí, odstoupením nebo odvoláním. Zakladatel odvolá člena správní rady tehdy, jestliže přestal splňovat podmínky pro výkon funkce²²⁶ nebo závažným způsobem či opakovaně porušil zákon č. 248/1995 Sb., zakládací smlouvu nebo statut dané obecně prospěšné společnosti. Zákon č. 248/1995 Sb. upravuje blíže postup při odvolání člena správní rady včetně lhůt

²²⁴ Ustanovení § 10 odst. 4 zákona č. 248/1995 Sb.

²²⁵ Ustanovení § 116 občanského zákoníku.

²²⁶ Zřejmě by bylo lepší, kdyby nastal zánik funkce člena bez dalšího ke dni, kdy došlo k tomu, že přestal splňovat podmínky pro výkon funkce, např. ke dni nabytí právní moci rozhodnutí soudu o omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům nebo rozhodnutí soudu, kterým byl člen správní rady uznán vinným ze spáchání úmyslného trestného činu nebo ke dni vzniku pracovněprávního vztahu člena k obecně prospěšné společnosti apod. Nebylo by pak nutné člena odvolávat a rovnou by mohlo být řešeno doplnění správní rady o nového.

a jmenování nového člena.

Působnost správní rady je v ustanovení § 13 zákona č. 248/1995 Sb. řešena tak, že jsou výslovně vyjmenovány záležitosti, ve kterých rozhoduje výlučně správní rada a nemůže je přenést na jiný orgán (např. vydání statutu, rozhodnutí o zrušení společnosti, schvalování rozpočtu společnosti, schvalování účetní závěrky a výroční zprávy, jmenování a odvolávání ředitele atd.), a dále je odkázáno na zakládací smlouvu, která může kompetence správní rady rozšířit (ne však zúžit).

Dozorčí rada je kontrolním orgánem obecně prospěšné společnosti. Povinně ji zřizují podle ustanovení § 15 odst. 2 zákona č. 248/1995 Sb. ty obecně prospěšné společnosti, do jejichž majetku byl vložen majetek státu nebo obce nebo která užívá nemovitý majetek státu nebo obce²²⁷, a také obecně prospěšné společnosti, které účtují v soustavě podvojného účetnictví (v dnešní terminologii: které vedou účetnictví v plném rozsahu). Ostatní obecně prospěšné společnosti zřizují dozorčí radu jen tehdy, je-li to uvedeno v jejich zakládací smlouvě.

Dozorčí rada má nejméně tři a nejvíce sedm členů. První dozorčí radu jmenuje zakladatel. Jinak, pokud jde o podmínky členství v dozorčí radě a ustavování členů, odkazuje zákon č. 248/1995 Sb. na ustanovení vztahující se ke správní radě., která platí obdobně.

Členové dozorčí rady jsou oprávněni účastnit se jednání správní rady a pokud o to požádají, musí jim být uděleno slovo.

Dozorčí rada přezkoumává řádné i mimořádné účetní závěrky a výroční zprávy obecně prospěšné společnosti a dohlíží, zda společnost vyvíjí činnost v souladu se zákony, zakládací smlouvou a statutem. Je povinna upozornit správní radu na jejich případné porušení, na nevhodné postupy či na další nedostatky v hospodaření a činnosti obecně prospěšné společnosti. Alespoň jedenkrát ročně podává správní radě zprávu o výsledcích své kontrolní činnosti. Může jí také podat návrh

---

²²⁷ Pokud začne užívat majetek státu nebo obce až později po svém založení, vzniká povinnost zřídit dozorčí radu až se vznikem práva majetek užívat.

na odvolání ředitele obecně prospěšné společnosti. Dozorčí rada je také oprávněna kontrolovat údaje v účetních knihách a jiných dokladech. Pokud se domnívá, že to vyžadují zájmy obecně prospěšné společnosti, může svolat mimořádné zasedání správní rady.

Členům dozorčí i správní rady nepřísluší odměna za výkon funkce.²²⁸ Obecně prospěšná společnost jim může poskytovat jen náhradu výdajů, které jim vznikly v souvislosti s výkonem funkce.

Ředitel obecně prospěšné společnosti představuje fakultativní orgán. To, zda bude konkrétní obecně prospěšná společnost mít ředitele či nikoli, záleží výhradně na zakladatelích, popř. správní radě (funkce ředitele totiž může být zřízena zakladatelskou smlouvou nebo statutem). Zákon č. 248/1995 Sb. nevymezuje žádný případ, kdy by tato funkce musela být zřízena.

Ředitelem obecně prospěšné společnosti se může stát pouze bezúhonná fyzická osoba plně způsobilá k právním úkonům, která není členem ani správní ani dozorčí rady téže obecně prospěšné společnosti. Ředitele jmenuje a odvolává správní rada, která mu také stanoví mzdu a dohlíží na jeho činnost. Ředitel je oprávněn účastnit se jednání správní rady s hlasem poradním.

Ředitel řídí činnost obecně prospěšné společnosti s výjimkou případů, které jsou zákonem č. 248/1995 Sb., zakládací smlouvou nebo statutem svěřeny do výlučné kompetence správní rady či jiného orgánu obecně prospěšné společnosti. Ředitel je tak v podstatě profesionálním placeným manažerem, který vykonává svou funkci v pracovním poměru

---

²²⁸ Tím chtěl zákonodárce zřejmě zabránit tomu, aby prostředky, které mohou být využity na poskytování obecně prospěšných služeb, byly použity na odměny členům orgánů. Domnívám se však, že se ne zcela snadno hledají lidé, kteří chtějí tyto funkce vykonávat zadarmo a jen z pouhého nadšení pro věc. Domnívám se, že poskytování alespoň nějaké odměny za vykonanou práci je normální a mohlo by více motivovat schopné odborníky, aby měli zájem o výkon funkcí v orgánech obecně prospěšných společností.

Na druhou stranu, pokud jde o členství v dozorčí radě, může být bezplatný výkon funkce někdy ku prospěchu, protože člen dozorčí rady není pak na svém působení v orgánu finančně zainteresován a může postupovat skutečně objektivně a důrazně, pokud se domnívá, že obecně prospěšná společnost porušuje své povinnosti a nedochází k nápravě. Může např. dokonce iniciovat nucené zrušení obecně prospěšné společnosti rozhodnutím soudu podle ustanovení § 8 odst. 4 zákona č. 248/1995 Sb., což by se patrně zdráhal udělat, kdyby mu od ní plynula odměna za výkon funkce.

a zajišťuje každodenní běžný chod společnosti. Ředitel sice není statutárním orgánem obecně prospěšné společnosti, ale vzhledem k tomu, že správní rada i další orgány nezasedají trvale (zpravidla se scházejí jen několikrát do roka), je běžné, že značnou část úkonů společnosti činí ředitel, a to ve smyslu ustanovení § 20 odst. 2 občanského zákoníku, podle kterého „za právnickou osobu mohou činit právní úkony i jiní její pracovníci nebo členové, pokud je to stanoveno ve vnitřních předpisech právnické osoby nebo je to vzhledem k jejich pracovnímu zařazení obvyklé“.

Zrušení a zánik obecně prospěšné společnosti

Obecně prospěšná společnost zaniká výmazem z rejstříku obecně prospěšných společností. Tento výmaz má konstitutivní význam, stejně jako zápis do něj při vzniku společnosti. Zániku obecně prospěšné společnosti předchází její zrušení, buď s likvidací nebo bez likvidace. Likvidace se vyžaduje, pokud obecně prospěšná společnost zaniká bez právního nástupce. Zákon č. 248/1995 Sb. obsahuje jen několik málo ustanovení vztahujících se k likvidaci²²⁹, a proto se - vzhledem k ustanovení § 20a odst. 4 občanského zákoníku - pro postup při likvidaci obecně prospěšných společností obdobně použijí ustanovení § 70 až § 75b obchodního zákoníku o likvidaci obchodních společností.

Likvidace se nevyžaduje, pokud se obecně prospěšná společnost zrušuje s právním nástupcem, tedy při její přeměně. K přeměně může dojít

---

²²⁹ Tato ustanovení stanovují odchylky od obecné úpravy likvidace, např. povinnost likvidátora ověřit, zda byli všichni zakladatelé obecně prospěšné společnosti včas informováni o likvidaci, nebo povinnost likvidátora vyzkoušet o likvidaci příslušný finanční úřad a obec, v níž má obecně prospěšná společnost sídlo. Nezpeněňuje se veškerý majetek obecně prospěšné společnosti, ale jen ten, který je nutný ke splnění závazků společnosti.

Zajímavá je také úprava naložení s likvidačním zůstatkem. Pokud není v zakládací smlouvě nebo v rozhodnutí správní rady o zrušení obecně prospěšné společnosti uvedena jiná obecně prospěšná společnost, která má nabýt likvidační zůstatek, je likvidátor povinen nabídnout ho k převodu obci, ve které likvidovaná obecně prospěšná společnost sídlí. Likvidační zůstatek může být na obec převeden bezplatně, pokud se zaváže využít ho v plném rozsahu k zajišťování obecně prospěšných služeb. Pokud by obec neměla o převzetí likvidačního zůstatku zájem nebo by s ní nedošlo k dohodě, je likvidátor povinen předat ho prostřednictvím Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových státu. Stát je pak povinen likvidační zůstatek využít k poskytování obecně prospěšných služeb.

ve formě fúze sloučením nebo fúze splynutím nebo ve formě rozdělení se vznikem nových společností, rozdělení sloučením nebo rozdělení kombinované, tedy jak se vznikem nových právnických osob, tak se sloučením s existujícími. Zákon č. 248/1995 Sb. v ustanovení § 7 odst. 3 omezuje přeměny obecně prospěšných společností v tom smyslu, že sloučit se nebo splynout mohou jedině s jinou obecně prospěšnou společností, stejně tak při rozdělení mohou jako nové právnické osoby vzniknout opět jen obecně prospěšné společnosti.

Důvody pro zrušení obecně prospěšných společností jsou formulovány v ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 248/1995 Sb. podobným taxativním výčtem jako v § 68 obchodního zákoníku. Obecně prospěšná společnost se tak zrušuje uplynutím doby, na kterou ubyla založena (tato doba je uvedena v její zakládací smlouvě); dosažením účelu, pro který byla založena; přeměnou (fúzí nebo rozdělením); na základě rozhodnutí správní rady o zrušení obecně prospěšné společnosti ke dni, který správní rada určí²³⁰; na základě rozhodnutí soudu o nuceném zrušení obecně prospěšné společnosti ke dni, který soud v rozhodnutí určí, jinak dnem nabytí právní moci rozhodnutí; prohlášením konkursu nebo zamítnutím návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku²³¹.

Pokud rozhodne správní rada o zrušení obecně prospěšné společnosti, má ještě zakladatel obecně prospěšné společnosti možnost toto rozhodnutí zvrátit. Správní rada je mu povinna oznámit své rozhodnutí o zrušení společnosti, a to nejméně dva měsíce přede dnem, ke kterému má být společnost zrušena. Pokud by tak neučinila vůbec nebo by nestihla dvouměsíční lhůtu, její rozhodnutí o zrušení společnosti se stává neplatným. Zakladatel má možnost, pokud s rozhodnutím správní rady nesouhlasí, ho ještě přede dnem zrušení obecně prospěšné společnosti

²³⁰ Zde se bude jednat o jiné zrušení než sloučením, splynutím nebo rozdělením, tedy o zrušení bez právního nástupce s likvidací, protože je uvedeno zvlášť jako další důvod zrušení.

²³¹ Zde by byla správnější formulace užitá v obchodním zákoníku: „zrušením konkursu po splnění rozvrhového usnesení nebo zrušením konkursu z důvodu, že majetek úpadce nepostačuje k úhradě nákladů konkursu“.

změnit nebo zrušit. Pokud již správní rada jmenovala likvidátora a oznámila zrušení společnosti rejstříkovému soudu, stávají se v tomto případě tyto její úkony neúčinnými.

Jedním z důvodů zrušení obecně prospěšné společnosti je rozhodnutí soudu. Soud rozhoduje na základě návrhu, který může být podán některým orgánem státu, některým zakladatelem obecně prospěšné společnosti nebo osobou, která osvědčí právní zájem. Soud může zrušit obecně prospěšnou společnost jen z příčin taxativně uvedených v ustanovení § 8 odst. 4 zákona č. 248/1995 Sb. (např. neposkytování obecně prospěšných služeb po dobu delší než šest měsíců; ohrožení kvality, rozsahu a dostupnosti obecně prospěšných služeb provozováním doplňkové činnosti; využívání příjmů a majetku v rozporu se zákonem č. 248/1995 Sb. či jiné porušování tohoto zákona; neobsazení nebo nefunkčnost orgánů obecně prospěšné společnosti déle než rok apod.). Než soud přikročí k rozhodování, může (ale nemusí) nejprve učinit výzvu, aby v jím stanovené lhůtě byla odstraněna příčina, která vedla k podání návrhu na zrušení obecně prospěšné společnosti.

8. Závěr

Ve své práci jsem se hlouběji zabývala čtyřmi právními předpisy – zákonem o sdružování občanů, zákonem o církvích a náboženských společnostech, zákonem o nadacích a nadačních fondech a zákonem o obecně prospěšných společnostech. Upravují několik forem právnických osob působících v neziskovém sektoru. Jsou zaměřeny především na otázky založení, vzniku, orgánů, vnitřní struktury, hospodaření, zrušení a zániku daných forem právnických osob – tedy otázky statusové a organizační. Jejich konkrétní činnosti se tyto předpisy detailně nezabývají, to je přenecháno jiným zákonům – např. zákonu o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních, školskému zákonu, živnostenskému zákonu a řadě dalších. Vztahují se na ně samozřejmě také právní předpisy z oblasti daňové, poplatkové či účetní. Závěrem nezbyvá, než zhodnotit stávající situaci a nahlédnout i do budoucnosti.

Soukromý neziskový sektor se u nás, 17 let po roce 1989, široce rozvinul a působení různých nestátních neziskových organizací se stalo již neoddelitelnou součástí společnosti. Všem, kteří mají o to zájem, je umožněno společně s jinými uspokojovat své potřeby, rozvíjet své koníčky, trávit volný čas uspokojivým způsobem a také pomáhat jiným lidem. Mnoha potřebným je nabízena a poskytována pomoc, rozvíjí se vzdělanost, kultura, sport, ochrana životního prostředí, náboženství apod. Stát v roli zákonodárce musí neustále hledat přesnou míru svých legislativních zásahů do této oblasti, aby mezilidské vztahy a vazby vznikající v rámci neziskových činností nenarušil, ale zároveň byl schopen potlačit škodlivé jevy. Zvýšená míra státních zásahů, a to jak při úpravě forem právnických osob působících v neziskovém sektoru, tak i při regulaci jejich činností, může celý neziskový sektor negativně omezit, protože zakladatelé, členové, zaměstnanci i dobrovolní pracovníci neziskových organizací mohou být přemírou zákazů a příkazů od své další činnosti a rozvíjení nových plánů a projektů odrazeni. Zároveň je ale

určitá míra regulace nutná, protože jen stanovení rozumných a srozumitelných pravidel může zabránit nelegálním praktikám, které se pod hávem neziskové činnosti mohou bohužel také skrývat.²³²

Je otázkou, jak se český zákonodárce s tímto úkolem vyrovnává a zda dokázal nalézt tu správnou míru regulace. Nejsem si však jista, zda mohu sama tuto otázku zodpovědět. Záleží totiž na úhlu pohledu. Členovi či pracovníkovi nestátní neziskové organizace se může zdát, že stát „jeho“ organizaci „obtěžuje“ množstvím zbytečných povinností – předkládat všelijaké dokumenty různým úřadům, zpracovávat pravidelné výroční zprávy o činnosti, hlásit mnoho údajů do veřejného rejstříku, nechávat úředně ověřovat podpisy na různých dokumentech, vyplňovat formuláře a tiskopisy atd. Stát a jeho úředníci naopak chtějí, aby byl v působení neziskových organizací pořádek, aby jejich činnost byla transparentní a pozitivní, aby se pod rouškou lidumilnosti neskrývaly nekalé praktiky, aby daně řádně plynuly do státní pokladny atd. Subjektivně hodnotím způsob, jakým stát reguluje činnost právnických osob působících v neziskovém sektoru jako převážně správný a odpovídající stávající situaci v dané oblasti. Neodpustím si pouze kritiku právní úpravy spolků, kterou jsem výše vyjádřila.

V následujících letech lze v právní úpravě oblasti, které se má rigorózní práce týká, očekávat řadu změn. Nemám tím na mysli drobné novelizace, které jsou v současné době na programu jednání vlády nebo Parlamentu České republiky a které do stávající právní úpravy, budou-li schváleny, zásadním způsobem nezasáhnou.²³³ Je však připravována rekodifikace českého soukromého práva, nový občanský zákoník.

²³² Např. u spolků založených podle zákona č. 83/1990 Sb. hrozí ve zvýšené míře riziko zneužití této právní formy k tzv. praní špinavých peněz nebo nelegální využívání získaných finančních prostředků z veřejných rozpočtů, protože tato právní forma je nedostatečně právně ošetřena, pod hlavičkou spolku se skryje téměř cokoli a Ministerstvo vnitra jako registrující orgán, ale i jiné státní orgány i veřejnost mají mizivé možnosti kontroly spolků.

²³³ Je například připravována novelizace zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, která souvisí s ukončením činnosti Fondu národního majetku České republiky. Fond národního majetku převáděl vybraným nadacím prostředky z Nadačního investičního fondu a uzavíral s nimi smlouvy o nakládání s těmito prostředky. Navrhovaná novela zákona č. 227/1997 Sb. má dosavadní smluvní povinnosti nadací zakotvit přímo v tomto zákoně.

Ještě než se zmíním o některých – z pohledu mé rigorózní práce zajímavých – částech návrhu nového občanského zákoníku, uvedla bych zde ráda alespoň několik vět k návrhu zákona o veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízeních a o změně některých zákonů²³⁴, neformálně označovanému jako zákon o neziskových nemocnicích. Tento návrh výrazně poutá pozornost politiků, médií i řady občanů a v současné předvolební atmosféře vyvolává až nepřiměřeně přepjaté reakce politiků z nejsilnějších politických stran zastoupených v Parlamentu České republiky. Obsahem návrhu je vytvoření nové formy právnické osoby nazvané veřejné neziskové ústavní zdravotnické zařízení, zkráceně veřejné zdravotnické zařízení. Zákon popisuje jeho založení²³⁵, vznik, organizační strukturu, pravidla hospodaření, zrušení, zánik, veřejný rejstřík apod., tedy běžné otázky, které řeší každý zákon upravující nějakou formu právnické osoby. To samo o sobě vášnivě diskuze nevyvolává. Návrh ale zároveň zavádí tzv. síť veřejných zdravotnických zařízení a spádová území pro jednotlivé druhy zdravotní péče. Do sítě mohou být zařazena pouze zdravotnická zařízení v právní formě podle tohoto zákona (tedy nikoli ve formách obchodních společností, v nichž působí v současné době řada tzv. krajských nemocnic, ale dokonce ani ve formách např. obecně prospěšných společností či příspěvkových organizací). Samotný tento fakt by pravděpodobně nezbuzoval takovou nevoli, kdyby přechod na právní formu veřejného zdravotnického zařízení podle tohoto zákona byl

---

Parlamentem České republiky jsou také projednávány drobné úpravy zákonů č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, a č. 116/1985 Sb., o podmínkách činnosti organizací s mezinárodním prvkem v Československé socialistické republice, které by měly zpřísnit pravidla pro určování názvů spolků, umožnit i cizím státním příslušníkům vytvářet spolky podle zákona č. 83/1990 Sb. a zrušit povinnost členů přípravného výboru uvádět v návrhu na registraci spolku svá rodná čísla.

²³⁴ Sněmovní tisk č. 810, IV. volební období, r. 2004. V době, kdy dokončuji tuto práci (konec dubna 2006) je stav projednávání takový, že návrh zákona, zamítnutý Senátem Parlamentu České republiky dne 15. 3. 2006, byl Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky dne 21. 4. 2006 schválen a je nyní zaslán prezidentu České republiky k podpisu.

Historie tohoto návrhu je poměrně dlouhá. Byl předložen jako poslanecký návrh již v listopadu roku 2004. Původní text se poté dosti změnil. Poprvé byl Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR schválen až v únoru 2006.

²³⁵ Zřizovatelem veřejného zdravotnického zařízení může být podle návrhu stát, kraj nebo obec a také jiné právnické osoby nebo i fyzické osoby. Vzhledem k povinnostem zřizovatele a celkové konstrukci zákona je však zřizování veřejných zdravotnických zařízení fyzickými osobami nebo právnickými osobami odlišnými od státu, krajů a obcí spíše fiktivní.

dobrovolný. Přílohou návrhu je ovšem seznam cca 150 existujících nemocnic, k nimž je v jednom z přechodných ustanovení²³⁶ uvedeno: „Právní osoby uvedené v příloze k tomuto zákonu se stávají uplynutím lhůty 180 dnů ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona veřejnými zdravotnickými zařízeními.“, tzn. změna právní formy ex lege bez ohledu na zřizovatele nemocnic a jejich vůli. Potud je stále ještě záměr autorů návrhu zákona pochopitelný, ať už s ním souhlasíme nebo nikoli, protože bez tohoto „nedobrovolného“ převedení stávajících nemocnic na právní formu veřejného zdravotnického zařízení by bylo jen velmi obtížné vybudovat jejich síť. Další část citovaného přechodného ustanovení je však, podle mého názoru na hranici ústavnosti, neboť uvádí: „Pokud by došlo ke zrušení nebo přeměně právní osoby uvedené v příloze k tomuto zákonu před uplynutím lhůty podle předchozí věty, je takový úkon neplatný.“.

Ze svého pohledu nepovažuji návrh zákona o veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízeních za zcela špatný, jak bývá prezentován některými jeho odpůrci, ale spíše za nadbytečný. Nemám sice nic proti vytvoření nové právní formy právní osoby pro oblast poskytování zdravotní péče – jde v podstatě o obdobu např. školských právnických osob podle školského zákona pro poskytování výchovy a vzdělávání nebo evidovaných právnických osob podle zákona o církvích a náboženských společnostech pro činnost náboženskou či charitativní, ale domnívám se, že cíle vytčeného autory návrhu by bylo možné dosáhnout novelizacemi stávajících právních předpisů vztahujících se jednak k tzv. neziskovým formám právnických osob a jednak k činnostem ve zdravotnictví. Ani myšlenka vytvoření sítě zdravotnických zařízení a od toho se odvíjejících spádových území nepostrádá logiku, ovšem síť není podle mého názoru správné vytvářet způsobem prezentovaným v návrhu.

---

²³⁶ Ustanovení § 40 odst. 1.

Nabytí účinnosti zákona o veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízeních lze očekávat v nejbližších měsících a teprve praxe ukáže, jakým způsobem se tento zákon projeví a zda přinese více pozitiv či negativ.

Nyní se znovu vrátím k návrhu nového občanského zákoníku. Ten vychází v oblasti právnických osob ze stávajícího stavu, současně ale přináší řadu novinek. Je akceptováno stávající pojetí, podle něhož může být právnickou osobou jenom ten organizovaný útvar, který je za právnickou osobu považován zákonem, protože právnické osoby nemají přirozené právo na vlastní právní osobnost a je jen věcí státu, přizná-li některým entitám právní způsobilost.²³⁷ Zachovává se také dvoufázovost při ustavování a rušení právnických osob a princip, podle kterého vznik i zánik právnických osob je vázán na zápis, resp. výmaz z veřejného rejstříku, a výjimka z tohoto pravidla je možná, jen je-li výslovně stanovena zákonem. Návrh obsahuje dosti podrobné požadavky ohledně sídla a názvu právnické osoby včetně povinnosti, aby v názvu vždy byla obsažena právní forma právnické osoby. Zajímavou novinkou je institut účelu právnické osoby; v návrhu se říká, že právnickou osobu lze ustavit ve veřejném nebo v soukromém zájmu, a je i negativně vymezeno, které účely právnických osob jsou zakázány.

Z hlediska zaměření mé rigorózní práce je důležitá ta část návrhu nového občanského zákoníku, která navrhuje zavést status veřejně prospěšnosti. Právnické osoby by se nepovažovaly za veřejně/obecně prospěšné (neziskové) automaticky na základě své právní formy, jako je tomu v podstatě dnes např. u obecně prospěšných společností či nadací, ale musel by jim být přiznán zvláštní status veřejné prospěšnosti. Podle návrhu by tento status mohl být přiznán jen těm právnickým osobám (bez ohledu na jejich právní formu), které svou činností sledují dosažení obecného blaha, vykonávají veřejně prospěšnou činnost nebo poskytují

---

²³⁷ V návrhu je uvedeno: „Právnická osoba je organizovaný útvar, jež za právnickou osobu prohlásí nebo uzná zákon.“

veřejně prospěšnou podporu za předem určených a pro každého rovných podmínek a současně podstatná část jejich zisku se na základě vůle zakladatelů používá pro výkon těch veřejně prospěšných činností, pro něž je daná právnická osoba založena. Status veřejné prospěšnosti by se vyznačoval v příslušném veřejném rejstříku, ve kterém je právnická osoba zapsána, a pro právnickou osobu by to znamenalo, že se může – na rozdíl od právnických osob, jimž status veřejné prospěšnosti přiznán nebyl nebo jim byl odňat - ucházet o zvláštní výhody stanovené příslušnými zákony.²³⁸

Návrh na zavedení statusu veřejné prospěšnosti považuji za velmi podnětný. Domnívám se, že by do budoucna mohl vést ke zjednodušení právní úpravy jednotlivých forem právnických osob nebo dokonce k redukci počtu forem právnických osob. Nemusela by například jako zvláštní právní forma existovat obecně prospěšná společnost (o čemž se opravdu uvažuje), později třeba ani církevní subjekty zvláště upravené v zákoně o církvích a náboženských společnostech. Právní řád by nakonec mohl upravovat jen několik málo jednotlivých forem právnických osob soukromého práva a rozdíly mezi nimi by byly dány jejich faktickou činností, účelem a z toho vyplývajícím statusem. Muselo by se samozřejmě vyřešit, jakým způsobem a kým bude kontrolováno, zda je daná právnická osoba skutečně po celou dobu své existence „veřejně prospěšná“.

Návrh nového občanského zákoníku dělí právnické osoby na korporace, fundace a ústavy, přičemž fundace se dále člení na nadace a nadační fondy. Jedinou podrobně popsanou formou právnické osoby korporativního typu je spolek. Ustanovení o spolcích jsou totiž pojata jako

---

²³⁸ I. Telec uvádí, že v průběhu 90. let 20. století byly u nás teoreticky a akademicky diskutovány úvahy o přijetí zákona o právním postavení veřejně prospěšných (účelných osob). Píše, že „Zvláštní veřejnoprávní postavení veřejně prospěšné (účelné) osoby by mohlo být přiznáno individuálním správním aktem soudně přezkoumatelným, popřípadě usnesením soudu kterékoli právnické osobě, splnila zákonná kritéria (legální pojmové znaky), bez ohledu na její právní formu. Anebo by mohlo být, což je věcná otázka, přiznáno jen právnické osobě v určité právní formě, stejně jako i osobě fyzické, pokud jde o její legálně vymezenou činnost.“ (Telec, I., Spolkové právo, Praha, 1998, s. 14).

subsidiárně použitelná na všechny ostatní formy korporací. Nový občanský zákoník by tak zcela nahradil zákon č. 83/1990 Sb. a pro spolky by neexistovala žádná zvláštní právní úprava. Nadále ale návrh počítá se zachováním speciální úpravy obchodních společností, politických stran, církví a náboženských společností, odborových organizací a organizací zaměstnavatelů.

Za poněkud kuriózní považuji, že podle návrhu by měl být zaveden volný režim vzniku spolků²³⁹ a současně registrační princip u vzniku tzv. pobočných spolků. Hlavní spolek by vznikal bez konstitutivního úkonu státu, ale pokud by si takto volně vzniklý spolek chtěl založit svoji „pobočku“, byl by pro její vznik nutný konstitutivní zápis do rejstříku! Důvodová zpráva k návrhu k tomu říká, že „zřízení pobočného spolku jako vedlejší právnické osoby vyžaduje - vzhledem ke zkušenostem z praxe - nezbytná opatření v zájmu právní bezpečnosti a ochrany veřejnosti. Dosavadní stav, kdy neexistuje možnost hodnověrného ověření vzniku a trvání organizačních složek občanských sdružení s právní subjektivitou, vede k negativním efektům...“. S tím souhlasím, také považuji stávající právní úpravu organizačních jednotek spolků za nedostačující, ale navržené řešení mi přijde nevhodné. Nemyslím si, že by zachování registračního principu u spolků bylo problémem. Pokud by ale zákonodárce trval na tom, že spolky nemohou vznikat konstitutivním zápisem do rejstříku, pak by takto neměly vznikat ani jejich pobočné spolky. Osobně bych se přikláněla k řešení, aby registrační princip byl jak u hlavních, tak u pobočných spolků. Registrace by samozřejmě, tak jako dnes, musela být nároková – při splnění všech podmínek by musel následovat zápis do rejstříku, bez možnosti uvážení registrujícího orgánu a se soudní ochranou.

²³⁹ Spolky by nevznikaly konstitutivním zápisem do spolkového rejstříku, ale již přijetím stanov na ustavující schůzi. Byly by poté povinny do 60 dnů ohlásit svůj vznik příslušnému orgánu (nemí řešeno, kterému) a ten by provedl zápis do rejstříku, ovšem s deklaratorními účinky.

Tak jako ustanovení o spolcích by měla subsidiárně platit pro všechny korporace, ustanovení o nadacích jsou navržena jako subsidiárně použitelná pro všechny fundace. Návrh zachovává rozčlenění na nadace a nadační fondy a je v tomto ohledu důslednější než stávající právní úprava v zákoně č. 227/1997 Sb. Nadace mají podle návrhu vždy trvalý charakter a tím především se odlišují od nadačního fondu. Nadace by mohly být zakládány nejen k veřejně prospěšnému účelu, ale nově také k podpoře jednotlivě či jinak určeného okruhu osob. Mohly by tak opět vznikat tzv. rodinné nadace. Pokud jde o název, návrh dovoluje vedle označení „nadace“ užit i starší pojem „nadání“. Narozdíl od platné právní úpravy je řešena i situace, kdy je nadace zřizována závětí a osoba, která je určena za vykonavatele závěti, svou úlohu z různých příčin nemůže splnit (vykonavatel již nežije, odmítne roli vykonavatele, není způsobilý k právním úkonům, jeho pobyt není znám apod.). Povinnosti vykonavatele závěti pak přecházejí na soudního komisaře ustaveného v daném dědickém řízení.

Ústavy jsou v návrhu nového občanského zákoníku vymezeny jako právnické osoby založené „k účelu poskytování společensky nebo hospodářsky užitečných činností“, tvořené souborem majetku vzniklého z vkladů, darů nebo z vlastní činnosti a poskytující své služby za podmínek předem stanovených a pro všechny rovných. Mohou být založeny, stejně jako nadace, i závětí. Navržená právní úprava ústavů je velmi stručná a je odkázáno na subsidiární použití ustanovení o nadačních fondech; pro nadační fondy se zase subsidiárně používají ustanovení o nadacích.

Návrh nového občanského zákoníku je velkým dílem, některými zatracovaným, jinými očekávaným s nadějí. Doufám, že snad u této významné normy, která by měla pozitivně ovlivnit české právní prostředí na řadu budoucích desetiletí, se podaří odstranit sporné otázky, dopracovat v klidu jednotlivá ustanovení a že zákonodárny sbor se dokáže oprostít od politických šarvátek a schválí kvalitní a sourodý právní předpis.

Příloha: Přehled zvláštních práv církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.

Církev/ náboženská společnost	vyučo- vání nábo- ženství na státních školách	ducho- venská služba v ozbro- jených silách ČR	duchoven- ská služba v místech, kde se vykonává vazba a trest odnětí svobody	financování podle zvlášť- ního pr. předpisu o finančním zabezpečení církví a ná- boženských společností	konání obřadů, při nichž jsou uzaví- rány církevní sňatky	zřizo- vání cír- kevních škol	zachovávání povin- nosti mlčenlivosti duchovními v sou- vislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpo- vědnímu tajemství
Apoštolská církev	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Bratrská jednota baptistů	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Církev adventistů sedmého dne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Církev bratrská	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Církev českoslo- venská husitská	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů	ne	ne	ne	ne	ano	ne	ano
Církev řeckokatolická	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano
Církev římskokatolická	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Českobratrská církev evangelická	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Evangelická církev augsbur- ského vyznání v České republice	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano
Evangelická cír- kev metodistická	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano
Federace židovských obcí v České republice	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ne
Jednota bratrská	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Křesťanské sbory	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano
Luterská evan- gelická církev a.v. v České republice	ano	ne	ne	ano	ano	ne	ano
Náboženská společnost českých unitářů	ne	ne	ne	ano	ano	ne	ano
Náboženská spo- lečnost Svědkové Jehovovi	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ne
Novoapoštolská církev v České republice	ne	ne	ne	ne	ano	ne	ano
Pravoslavná církev v českých zemích	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano
Slezská církev evangelická augsburského vyznání	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Starokatolická církev v České republice	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano

Pozn.: V tabulce je uvedeno 21 církví a náboženských společností, které byly registrovány již před účinností zákona č. 3/2002 Sb. Z církví a náboženských společností registrovaných od roku 2002 zatím žádné nebylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv. V současné době probíhá správní řízení o přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv Ústředí muslimských obcí.

(Tabulka převzata z internetových stránek Ministerstva kultury a graficky upravena)

Seznam použité literatury

Publikace:

- Bourdon, J., Debbash, Ch., Neziskové organizace, Praha, 1995
- Deverová, L., Pajas, P., Petrlíková, B., Sekanina, O., Sekaninová, L., Průvodce neziskovým právem, I. díl, Praha, 1996
- Deverová, L., Pajas, P., Petrlíková, B., Sekaninová, L., Strunová, A., Průvodce neziskovým právem, II. díl, Praha, 1996
- Dvořák, T., Obecně prospěšná společnost, Praha, 2004
- Frič, P., Goulli, R., Neziskový sektor v České republice, Praha, 2001
- Hrdina, A. I., Náboženská svoboda v právu české republiky, Praha, 2004
- Hurdík, J., Právnícké osoby a jejich typologie, Praha, 2003
- Hurdík, J., Problémy nadačního práva, Brno, 1994
- Hurdík, J., Telec, I., Zákon o nadacích a nadačních fondech. Komentář, Praha, 1998
- Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol., Občanské právo hmotné, Svazek 1, Praha, 2005
- kolektiv autorů, Občanské právo hmotné, Svazek 1, Praha, 1997
- Pavlíček, V. a kol., Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 2. díl – Práva a svobody, 2. doplněné a podstatně rozšířené vydání, Praha, 1999
- Pelikánová, I. a kol., Obchodní právo, I. díl, Praha, 1998
- Robbers, G. (ed.), Stát a církev v zemích EU, Praha, 2002
- Telec, I., Spolkové právo, Praha, 1998

Sborníky a jednotlivé články, stati, studie, zprávy apod.

- Baudyš, P., Právnícká osoba, organizace a právní subjektivita, Právní rádce, č. 3/1998, s. 37 – 38
- Beran, K., Církevní právnícké osoby, Právní rozhledy, č. 6/2004, s. 199 – 207
- Beran, K., Co přináší novela zákona o církvích?, Právní rozhledy, č. 3/2006, s. II
- Beran, K., Veřejnoprávní či soukromoprávní postavení církví v historické retrospektivě, Pocta Prof. JUDr. Václavu Pavlíčkovi, CSc. k 70. narozeninám, Praha, 2004, s. 167 – 194
- Definice neziskového sektoru. Sborník příspěvků z internetové diskuse CVNS, vydalo Centrum pro výzkum neziskového sektoru, Brno, 2005
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech) a zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, Sněmovní tisk č. 1090, III. volební období, r. 2001
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění nálezu Ústavního soudu vyhlášeného pod č. 4/2003 Sb., Sněmovní tisk č. 863, IV. volební období, r. 2005
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o nadacích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích), Sněmovní tisk č. 38, II. volební období, r. 1996
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských

- společností a o změně některých zákonů, Sněmovní tisk č. 919, III. volební období, r. 2001
- Galíčková, A., Ještě k tzv. obecně prospěšným společnostem ve smyslu zákona č. 248/1995 Sb. - dokončení, Obchodní právo, č. 3/1996, s. 12 – 18
  - Galíčková, A., Obecně prospěšné společnosti ve smyslu zákona č. 248/1995 Sb., Obchodní právo, č. 2/1996, s. 12 – 15
  - Hurdík, J., Právnícké osoby – realita nebo fikce?, Právní rozhledy, č. 3/1999, s. 125 – 127
  - Chalupa, L., Právní subjektivita organizačních jednotek občanských sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb., Právní rádce, č. 1/1998, s. 9 – 10
  - Knapp, V., O právníckých osobách, Právník, č. 10-11/1995, s. 980 – 1001
  - Návrh zákona o veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízeních a o změně některých zákonů, Sněmovní tisk č. 810, IV. volební období, r. 2004
  - Pajas, P., Statut „veřejné prospěšnosti“ a nový občanský zákoník, Účetnictví neziskového sektoru, č. 5/2005, s. 24 – 28
  - Plíva, S., Obecně prospěšná společnost, Právo a podnikání, č. 2/1997, s. 2 – 5
  - Plíva, S., Obecně prospěšná společnost (pokračování), Právo a podnikání, č. 3/1997, s. 2 – 7
  - Příbyl, S., Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb., Revue církevního práva, č. 1/04, s. 7 – 21
  - Příbyl, S., Význam nálezu Ústavního soudu ČR č. 4/2003 Sb. pro vývoj vztahů státu a církví v ČR, Revue církevního práva, č. 3/04, s. 202 – 212
  - Staněk, A., Soukromoprávní korporace (1. část), Časopis českých právníků Všeherd, č. 2/1999, s. 29 – 50

- Stuna, S., Švestka, J., Nad některými otázkami připravovaného zákona o spolcích, Právní rozhledy, č. 10/1999, s. 517 – 520
- Stuna, S., Švestka, J., Několik úvah nad postavením církví a náboženských společností v českém právním řádu, Právní rozhledy, č. 12/2001, s. 576 – 579
- Stuna, S., Švestka, J., Několik úvah nad státem jako právnickou osobou, zejména nad právní subjektivitou státních orgánů, Právní rozhledy, č. 6/1999, s. 289 - 295
- Svoboda, F., Rosenmayer, T., Úvod do ekonomiky církevních organizací. Projekt Ekonomika církví a náboženských společností, Centrum pro výzkum neziskového sektoru, Brno, 2004
- Šamořil, K., Pošívalová – Palsová, M., Právní subjektivita organizačních jednotek občanských sdružení, Právní rádce, č. 5/1998, s. 40
- Šimáčková, K., Církev postrach státu. K novému zákonu o církvích a náboženských společnostech a některým rozhodnutím ministerstva kultury, Časopis pro právní vědu a praxi, č. 2/2002, s. 166 – 175
- Telec, I., K pojetí společností občanského a spolkového práva, Právní praxe v podnikání, č. 2/1998, s. 1 - 11
- Telec, I., Právní typologie spolků podle českého práva, Právní rádce, č. 3/1998, s. 34 – 36
- Vajdová, T., Zpráva o neziskovém sektoru v České republice, Rada vlády pro nestátní neziskové organizace, Praha, 2004
- Vedral, J., Ještě k církevním právnickým osobám, Právní rozhledy, č. 22/2004, s. 829 – 838
- Veselý, J., Bude nový zákon o nadacích přínosem nadační praxi?, Právní rozhledy, č. 1/1998, s. 13 – 18
- Vládní návrh zákona o spolcích a o změně některých dalších zákonů (zákon o spolcích) s důvodovou zprávou, Sněmovní tisk č. 520, III. volební období, r. 2000

- Výroční zpráva Ministerstva kultury za rok 2004, zveřejněná na internetových stránkách Ministerstva kultury www.mkcr.cz, s. 74 – 88